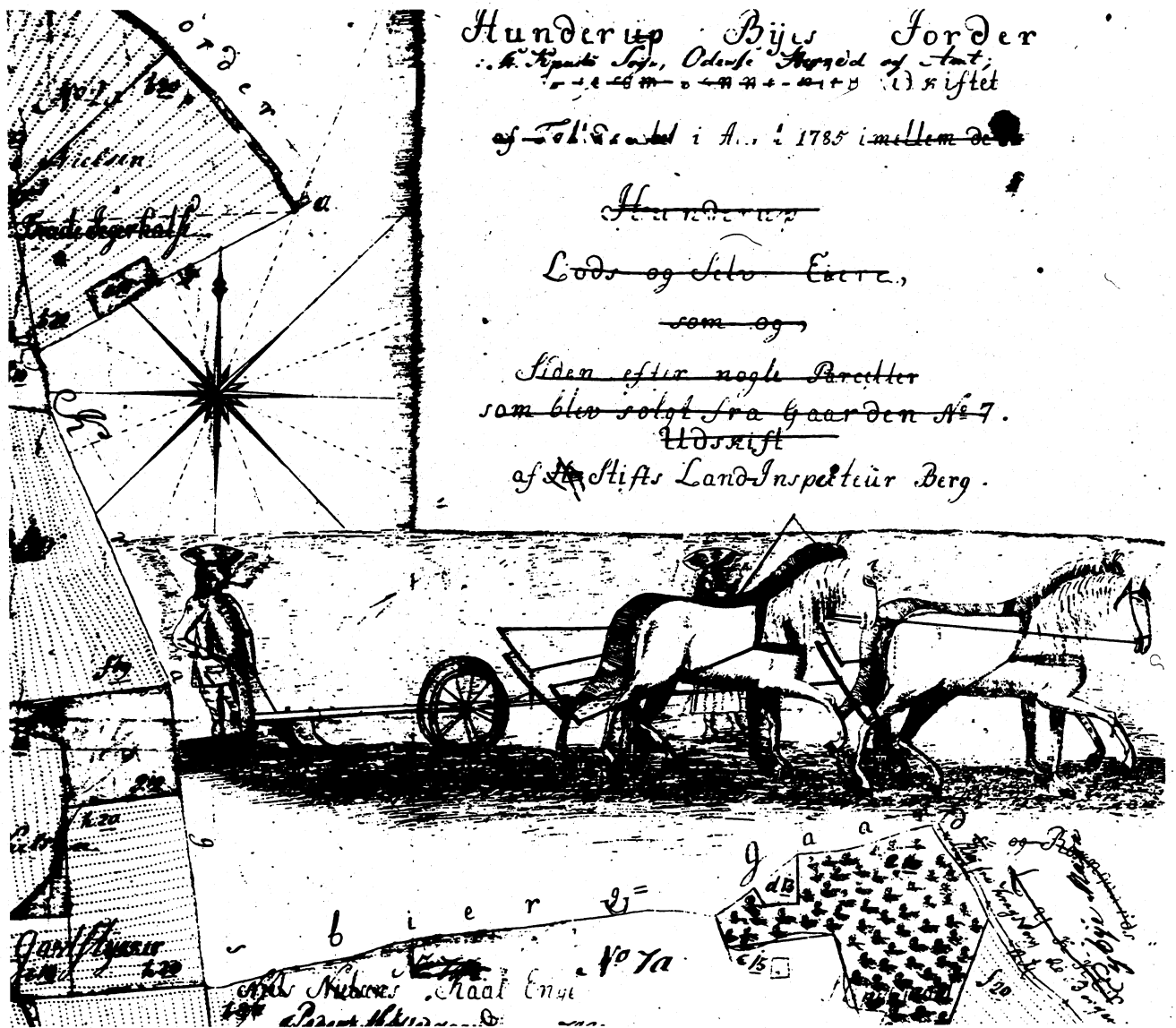

LANDSBYREGISTRERING I FYNS AMT

Historiske forhold HÅRBY KOMMUNE

FYNS AMTSKOMMUNE

Udvalget for teknik og miljø

1983

INDHOLD

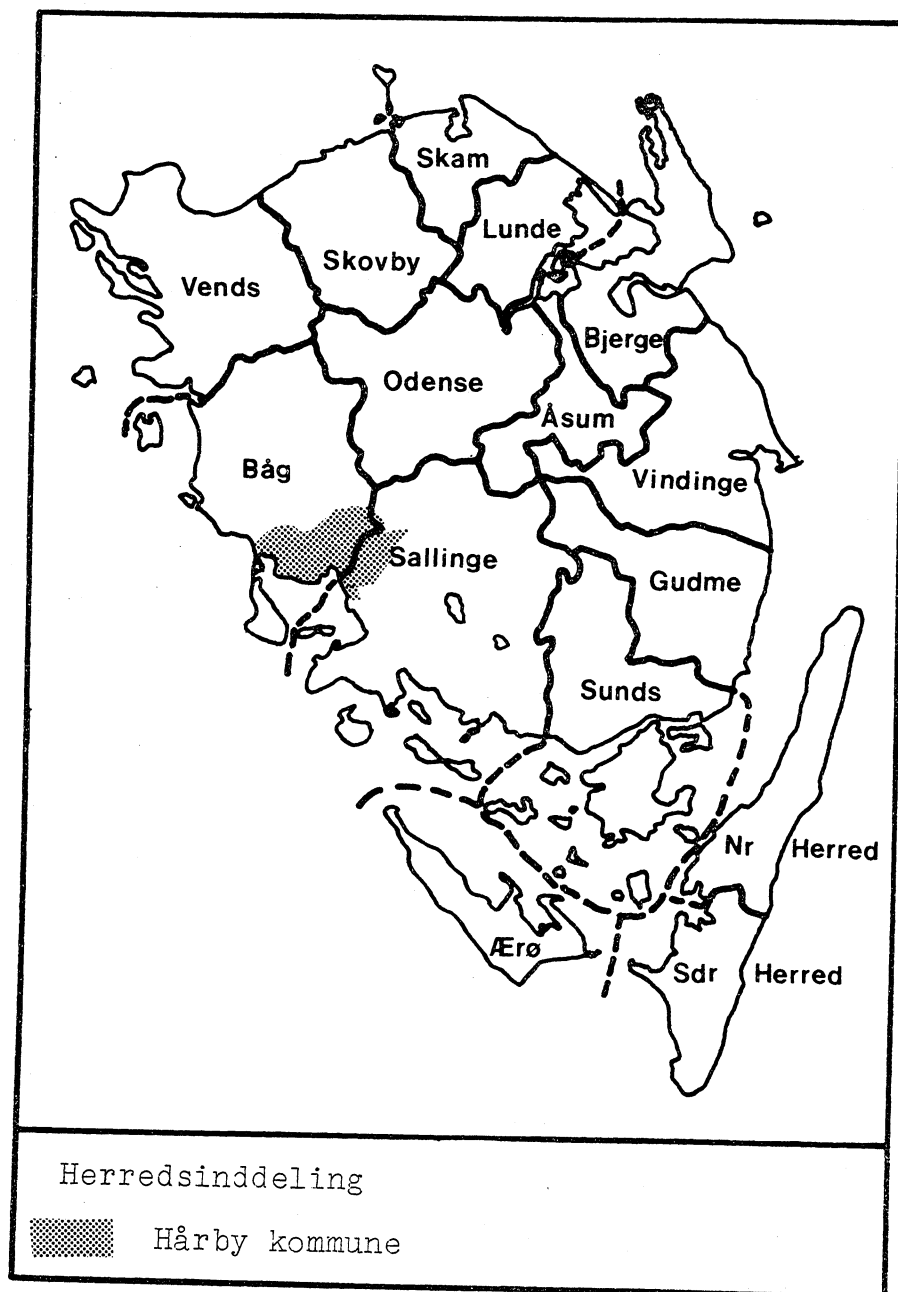
	Side.
Indledning	2
Herredsbeskrivelse	3
<u>Dreslette sogn</u>	
Brydegård	11
Dreslette	23
Mullerød	35
Skårup	47
Snave	59
Strærup	71
<u>Hårby sogn</u>	
Akkerup	83
Hårby	95
Nældemose	107
Sarup	119
Strandby	131
<u>Jordløse sogn</u>	
Jordløse	143
Trunderup	155

INDLEDNING

Denne rapport indeholder en undersøgelse og vurdering af de kulturhistoriske interesser i landsbyerne i Hårby kommune.

For så vidt angår en nærmere beskrivelse af undersøgelsens baggrund og tilrettelæggelse samt forklaring til de anvendte skemaer og kort, henvises til rapporten LANDSBYREGISTRERING I FYNS AMT - FORELØBIG ORIENTERING, 1983.

BÅG OG SALLINGE HERREDER - bebyggelsesudvikling 1500-1900.

Hårby kommune omfatter dele af Båg og Sallinge herreder. For at kunne sammenligne de enkelte landsbyers ressourcemæssige og udviklingsmæssige forhold bringes i det følgende en beskrivelse af bebyggelsesudviklingen i de to herreder fra år 1500 til år 1900.

BÅG HERRED.

Med sine 34.800 ha er Båg herred det næststørste herred på Fyn. Herredets afgrænsning er forholdsvis stabil, idet dog Tanderup og Hårby sogne tidligere var delt mellem Båg herred og naboherrederne Vends og Sallinge. Begge sogne er i deres helhed indregnet i ovenstående tal. I gejstlig henseende hørte Vissenbjerg sogn under Båg herred, men sognet er i øvrigt behandlet under Odense herred.

Båg herred udviser stærke kulturgeografiske variationer og strækker sig fra den centrale vestfynske skovbygd (Skydebjerg, Orte, Ørsted og Kerte sogne samt delvis Tanderup, Barløse, Vedtofte, Søllested og Køng) over slettesogne og mere kuperet morænelandskab ud til kystzonen. Opdykningsprocenten, der var 50% for herredet som helhed i 1682, udviser som følge heraf stor variationer. I skovbygden har Orte, Ørsted, Søllested og Skydebjerg opdykningsprocenter fra 30-42, medens en række kyst- og slettesogne når opdykningsprocenter fra 56-65 (Kirke Søby, Turup, Barløse, Holevad, Sønderby, Gamtofte, Flemløse og Kærum). Boniteterne udviser en lignende spredning med en klar sammenhæng mellem jordens godhed og opdykningsgraden.

Bortset fra Hårby og Sønderby sogne prægedes hele herredet af tovangsbrug i forskellige varianter. Denne ret ekstensive driftsform, hvor i princippet halvdelen af jorden ligger brak hvert år bevirkede en forholdsvis lav landgilde og hartkornsansættelse i herredet, ligesom det gav bedre muligheder for husdyrbruget. I 1806 beskrives egnens kvægbesætning som fortrinlig god og herredet som den måske mest velhavende egn i Fyn, hvad også de usædvanligt store og gode bønderbygninger pegede på. Det lave afgifts- og skattetryk og heraf følgende få restancer kan spores helt tilbage i 1500-1600-tallet, og det er karakteristisk at adskillige kronfæstere i Båg herred køber deres gårde til selveje i årtierne o. 1500. (Jfr. E. Porsmose: Bønder, Bryder og Tjenere. 1983).

For kystsognenes vedkommende synes fiskeriet især af have spillet en rolle i Hårby, Dreslette, Helnæs, Sønderby og Kærum sogne. En talrig fiskerbefolkning omtales allerede i 1500-tallet, og der opstår efterhånden tre deciderede fiskerlejer: Brunshuse, Åhuse og Thorøhuse.

Udskiftningen i herredet forløb ret tidligt, men med et forholdsvis dårligt resultat. I flere sogne blev ikke en eneste gård flyttet ud, og i 1806 noterede Begtrup, at hver bonde i almindelighed har fået jord på 2-3 steder.

Som nævnt erhvervede en række kronfæstere deres gårde til selveje o. 1500 og o. 1536 var hver 6. bonde selvejer under Hagenskovlen, der dækkede herredet. Kronfæsterne under lenet udgjorde et tilsvarende tal og med inddragelsen af det gejstlige gods ved reformationen besad kronen omtrent halvdelen af herredets gårde. I sognene Helnæs, Sønderby, Søllested, Gamtofte og Sandager ejede kronen 3/4 eller mere, i sognene Flemløse, Kærum, Turup, Vedtofte og Tanderup over halvdelen. Omvendt stod adelen stærkt (3/4 eller mere af godset) i Orte, Kerte og Hårby sogne. Endnu i 1664 ejede kronen 44% af herredets gårde, men 3 år efter bortskænkede Frederik d. III Hagenskov gods med tilhørende bøndergods. Der var endnu på dette tidspunkt knap 100 selvejergårde tilbage, under lenet, og mange af disse gårde synes faktisk fortsat at have opretholdt deres særlige, nærmest arvefæste, lignende status frem til landboreformernes tid. I 1764 afhændede kronen de resterende gårde, nemlig ryttergodset i Køng, Skydebjerg og Orte sogne.

Herregårdene i herredet er for det meste ret små og unge. Af de 11 hovedgårde i 1700-tallet (foruden Hagenskov/Frederiksgave) har kun 4 middelalderlig oprindelse (Barløsegård, Vedtoftegård/Brahesholm, Skovgårde og Løgismose), 6 er anlagt i 1500-tallet (Flenstofte, Orelund, Skærbæk, Minendal, Billeskov, Krengerup, Søholm), medens Brahesborg byggedes op til storgods i første halvdel af 1600-tallet af "den lille konge på Fyn" Jørgen Brahe. I 1664 var Brahesborg (herunder Billeskov og Barløsegård) så langt det største gods, der i omfang tålte sammenligning med kronlenet Hagenskov. Ud over disse to godser rækker kun Løgismose og Brahesholm op med over 500 tdr. htk. Intet andet adelgods nåede over 200 tdr. htk. Hundrede år efter var hovedgårdene stadig for-

holdsvis små, ikke mindst hvad selve hovedgårdsmarken angik. Ikke færre end 7 af hovedgårdene (Minendal, Barløse, Flenstofte, Krengerup, Orelund, Skovgårde og Søholm) havde marker på 15-22 tdr. htk. Billeskov og Brahesholm nåede de 30 tdr. medens Løgismose, Frederiksgave/Hagenskov og Brahesborg ragede langt op med henholdsvis 70, 81 og 118 tdr. htk. hovedgårdsmark. Formentlig har de små hovedgårdsmarker lettet bøndernes hoveribyrd i herredet.

Overgangen til selveje startede tidligt, især fordi Løgismose gods udparcelleredes i slutningen af 1700-tallet. Omkring 1800 talte især Hårby, Køng, Skydebjerg, Orte, Kerte, Flemløse, Turup og Dreslette sogne mange selvejere, og disse sogne var som følge heraf præget af stærk bebyggelses ekspansion. I 1824 overtog kronen atter Hagenskov og bøndergodset frasolgtes i midten af århundredet. Endnu i 1850 var halvdelen af bøndergodset dog i fæste, og udviklingen mod selveje synes herefter at have stagneret. Endnu i 1895 var hver 3. gård i herredet i fæste, omend flertallet da var arvefæstegårde. Overgangen til selveje er således sket etapevis og er som helhed forløbet træt.

Antallet af gårde er omtrent stabilt, dog med vigende tendens, fra 1572 til 1774. Frem til 1850 øges gårdtallet med 22%, hvorefter ekspansion stagnerer. Fra 1850 til 1895 er stigningen kun 9%. Antallet af huse er i forhold til gårdtallet ret højt allerede i 1600-tallet. Husekspansionen i det 19. årh. har normalt omfang, ligesom det er tilfældet for befolkningsvæksten fra 1787 til 1901.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store 6,7 tdr. htk. mod 6,3 for Fyn som helhed. Forskellen er endnu større målt i dyrket areal. Bøndergårdene i Båge herred havde i 1684 i gennemsnit et dyrket areal på 38 tdr. land mod 32 tdr. land på Fyn som helhed.

	Besiddelsesforhold:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	Selvejere:		gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			Incl. 355 selve.	155	186	92	251	78
1850	422	833			505 fæstegårde		817 fæstehuse	
1895	650	2285			357 fæstegårde		331 fæstehuse	

Areal: O. 1800 34.800 ha (excl. Assens købstad. Heraf opdyrket 1688: 50%							
Tønder hærtorn	1664	1688 ¹	1850	1903			
	6500	5480	5770				
Bebyggelseenheder:							
		1572	1664	1688 ¹	1774	1850	1895
Gårde:		o. 805	804	784	o. 770	939	1019
Huse:			325		o. 650		
Huse m/ jord:				272		1054	1402
Huse u/ jord:				237		596	1214
I alt:		805	1129	1293	1420	2589	3635
Størrelsesfordeling i tønder hærtorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
1664	179	318	295	7,5			
1684	202	385	189	6,7			
1850	302	515	110	5,2			
1895	444	459	104	4,7			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:							
Børn:							
I alt:	10.278	16.013	19.456				

1) Tallet hertil fra De Danske Landbrug (1928).

SALLINGE HERRED.

Af det 48.019 ha (i 1907) store herred var i 1682 opdyrket 38.288 tdr. land svarende til 44-45% af det daværende areal, eller lidt mindre end Fyns gennemsnittet (47%). Herredet takseredes i 1664 til 10.230 tdr. htk., hvilket nedsattes markant til 7.502 tdr.htk. i 1684. Den første taksering var baseret på landgilden og viser således, at Sallinge herred var højt skyldsæt. Ved matrikuleringen i 1844 fastsattes hartkornet til 7.949 tdr.

Marksystemet er næsten overalt i herredet alm. trevangsbrug, men Horne sogn og småøerne har dog 4-vangsbrug (Lillebæltssystemet). Opdyrkningsprocenten varierer meget i herredet som følge af terrænforholdene. I den kuperede skovbygdegn omkring Brahetrolleborg havde sognene Brahetrolleborg, Krarup, Hundstrup og Vester Aby i 1682 opdyrkningsprocenter på 24-30, hvilket afspejler store skovforekomster. Omvendt havde kystsogne som Horne, Åstrup, Svanninge og Vester Skerninge opdyrkningsprocenter på 56-67%. Ligesom de nordlige slettesogne nås opdyrkningsprocenter på op til 61 (Vantinge).

Man kan således dele herredet op i en skovbygd, en kystzone og et sletteområde.

Som helhed er herredets agerjord af ret dårlig bonitet, men igen med store forskelle. Omkring 1800 anførte Begtrup, at herredets sydlige del, som støder til stranden, har bankede og noget sandede jorder. Fra Arreskov til Fåborg er for det meste skarpsandet jord og mange lyngbakker, som kun kan benyttes til nåleskovsanlæg. Den hele omegn af Søbo har meget skarpe sandede jorder, medens den nordlige del af herredet er mere frugtbar. Allested sogn hører til de bedste kornsogne på øen. Desuden kan blandt de gode henføres Vejle, Hillerslev og Horne sogne. Til gengæld er herredet rigt på eng, tørvemoser og skov. Begtrup anfører, at baroniet Brahetrolleborgs skove er de betydeligste i Fyn og de eneste, som i mange år har været forstmæssigt behandlede.

På baroniet Holsteenshus indledtes udskiftningen allerede i 1771, men i øvrigt kom udskiftningen til at forløbe over mere end 50 år. Nakkebølle gods lod således først Åstrup udskifte i 1822. I 1806 fremhæver Begtrup udskiftningen på Rødkilde og Flintholm godser, hvor alle bøndergårde blev flyttet midt ud i deres lodder, men også på baroniet Brahetrolleborg gods blev en stor mængde gårde udflyttet. I det hele ta-

get må udskiftningen i herredet betegnes som ret konsekvent gennemført.

Allerede i senmiddelalderen var herredet i usædvanlig grad domineret af adelige godser, og dette adelspræg forstærkedes i 1500-1600-tallet. Når bortses fra øerne, der næsten udelukkende var krongods, besad kronen o. 1535 omkring 130 gårde i herredet, svarende til 13%. De 90 af disse var selvejergårde. Med reformationen i 1536 inddroges kirkens gods, men den eneste betydelige institution var Holme Kloster (det senere Brahetrolleborg) med 120 gårde, godt samlede omkring Brahetrolleborg-Krarup sogne. Allerede i 1541 afhændedes klostergodset til adelen, og i løbet af perioden frem til 1660 afstod kronen trinvis sine gårde i herredet, således at kronens andel i 1660 (når bortses fra øerne) var 7%, mod 34% for øen som helhed. De 22 hovedgårde i herredet havde tilmed fordelt bøndergodset så tilpas jævnt, at 56% af herredets gårde var indensogns ugedagstjenere i 1660, mod 30% for øen som helhed.

Godsstrukturens dominans er således meget udtalt. Omkring 1660 var Kaj Lykke på Rantzausholm (Brahetrolleborg) herredets betydeligste godsejer. Foruden Rantzausholm ejede han Brændegård, Flintholm, Rødkilde og Gelskov hovedgårde med op mod 200 fæstegårde i herredet. Efter en landsforræderi dom blev dette gods dog totalt splittet i 1661. Med et tilliggende på 142 fæstegårde nåede Hvedholm næsten samme størrelse. Blandt de øvrige godser nåede kun 6 et tilliggende på over 50 gårde (Nakkebølle, Arreskov, Sandholt, Fjællebro, Damsbo og Lundegård).

På udskiftningstiden domineredes herredet af 2 grevskaber og 2 baronier. Grevskabet Brahesminde (efter 1798) bestod af godserne Hvedholm, Steensgård, Østrupgård og Damsbo samt øerne Avernakø og Lyø. Brahesminde ansås da efter grevskabet Wedellsborg for at være den største og bedste ejendom i Fyn. Bøndergodset udgjorde omkring år 1800 1.750 tdr. htk. Grevskabet Muckadell (efter 1784) bestod af hovedgårdene Arreskov, Gelskov, Brobygård, Ølstedgård og Sollerup. Bøndergodsets hartkorn var omkring år 1800 på 1.000 tdr. htk. Baroniet Holsteenshus (oprindelig 1774) havde hovedgården Langesø i Skovby herred under sig. Baroniet Brahetrolleborg (efter 1722) bestod af hovedgårdene Brahetrolleborg og Brændegård med et bøndergods omkring år 1800 på 630 tdr. htk. Overgangen til selveje skete sent.

I 1801 fandtes kun 56 selvejergårde i herredet, hvortil dog kom 88 arvefæstere under Brahetrolleborg. Endnu i 1895 var 44% af herredets gårde i fæste, medens naboherredet mod nord (Odense herred) på dette tidspunkt havde under 1% fæstegårde. Grevskabet Muckadell begyndte først frasalget af sit fæstegods i 1916.

Antallet af gårde synes svagt faldende fra 1664 til 1805 formentlig som følge af en fortsat hovedgårdseksponation. Igennem det 19. årh. vokser gårdtallet med beskeden 28%. Hustallets vækst følger det gængse mønster på øen. I 1688 var der halvt så mange huse som gårde. Omkring 1800 er der jævnbyrdighed, og i løbet af det 19. årh. vokser hustallet jævnt, medens der sker en lille fordobling af befolkningen fra år 1787 til år 1901. Gårdene var i 1684 lidt over gennemsnitsstørrelsen på Fyn. Det dyrkede areal til gårdene i Sallinge herred var i gennemsnit 34 tdr. land mod 32 tdr. land på Fyn som helhed.

Omkring Holme Kloster blev landsbyerne allerede egaliserede i senmiddelalder. Den kraftige godsstruktur satte sig i nyere tid spor i mange gård- og landsbynedlæggelser, hyppige egaliseringer og meget konsekvent gennemførte udskiftninger og udflytninger.

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			120	27	568	230	377	115
1664 1850	466	489		fæsteg.	684	1.434		
1664 1895	709	2.295 ²⁾		- " -	567 ¹⁾	828		

Areal: 1907: 48.019 km, heraf opdyrket 1682: 44%							
Tønder hærtorn	1664	1684 X1688	1850 X1854	1895 X1908			
	10.230	7.502	17.949	7.450			
Bebyggelsesenheder:							
			1664	1688	1805 X1809	1850 X1854	1895 X1908
Gårde:			1.087	1.052	0.1015	1176	1302
Huse:			372		0.1016		
Huse m/ jord:				209		1339	1940
Huse u/ jord:				271		584	1183
I alt:			1.459	1.532	0.2031	3.099	4.425
Størrelsesfordeling i tønder hærtorn: (bøndergårde)							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
1664	209 (20%)	360 (34%)	496 (47%)	8,5 tdr.			
1688	343 (33%)	415 (40%)	268 (26%)	6,4 tdr.			
1850 X1854	340 (30%)	705 (61%)	105 (9%)	5,8 tdr.			
1895 X1908	570 (45%)	622 (49%)	84 (7%)	5,2 tdr.			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:							
Børn:							
I alt:	13.122	20.271	24.246				

BRYDEGÅRD

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
-----------------	-----------------------	--------------------------	---------------------------

Navn: Brydegård	Navnetype: -gård.
---------------------------	-----------------------------

Bemærkninger:

Brydegård er nævnt første gang 1484 i formen Brydegård. Navnet er navneordet glda. Brytiagarth, som betyder "gård der drives af en bryde, gårdbestyrer".

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
------------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Delvis reguleret vejby. (!)

Byen består af en østlig del som har et stærkt reguleret præg med gårde, bol og huse tæt sammen på linie nord for bygaden. Desuden en vestlig løsstruktureret del med 4 gårde, der ligger langs sideveje fra bygaden mod nord, vest og syd. To gårde mod nord lagt under Flenstofte

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovoriering åorientering
 randby engorientering kystorientering

I ejerlavet ligger mod syd også Brunshus. Engområde midt gennem byen NS.

c. Udskiftning

år: 1789 figur: Blokudskiftning.

d. Udflytning

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen 3 gårde.
 3 gårde flyttet sydøst for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem	Uregelmæssigt driftssystem: tovangsbrug	rotation: 2/2 2/1
	vangeantal: 4 Dyrkningsfællesskab med Dreslette og Snave.	
b. Ressourceområdets sammensætning		
landskabsform:	Glat, Vestfyn, med en ås og marint forland samt israndskames.	
jordbund:	Moræneler med div. sand. flyvesand, saltvandssand, -ler og -grus samt ferskvandsdynd.	
naturlig afgrænsning:	Mod S og V, men ikke mod Ø (Snave) og N (Flenstoft).	
☐ overvejende ☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og overdrev (sand). ☐ blandingsøkonomi med Eng i den sydlige del af ejerlavet, skov S og NV for byen, overdrev (sand) mod havet.		

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Omkring halvdelen af gårdene er flyttet. Der er sket nybebyggelse på de fleste tofter i den østlige del af byen. En del huse i den østlige bydel bevaret. Der er ikke sket nybebyggelse i den øvrige del af byen. Den gennemgående vej til Helnæs fra N til S er blevet rettet ud hvor den passerer byen og er blevet stærkt trafikeret - i øvrigt er vejnettet uforandret. De fleste tofter velbevaret

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Engareal i byen, skovarealer syd for byen, overdrev mod vandet (hedesand). I ejerlavet er to nye bebyggelser kommet til:

1. en bebyggelse V for byen langs Feddet.
2. Brunshuse/Enemærket S for byen langs vandet.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
-----------------	----------------	-------------------	--------------------

STATISTIK

Areal: Dyrket areal 1688: 362 tdr. land.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	¹	1903		
	66	46	50				
Bebyggelsesenheder:							
		1610	1664	1688	¹⁺² 1774	¹ 1844	1903
Gårde:		7	13	10	10	8	9
Huse:		7	9		14		
Huse m/ jord:				4		13	9
Huse u/ jord:				6		6	15
I alt:		14	22	20	24	27	33
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.			Gennemsnit
(46)	1664	5	6	2			5,1
(60)	1688	6	2	2			4,4
(38)	1844	3	3	2			5,4
(44)	1903	4	4	1			5,0
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	88	146	135			
	Børn:	58	88	25			
	I alt:	146	234	160			

1. Incl. Brunshuse og Fedet.

2. 4 bol.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			11	7	2	2		
1844		6			1	3	7	10
1903	9	24						

Udviklingsbeskrivelse:

Brydegård, Dreslette og Snavé indgik i et stort dyrkningsfællesskab med uregelmæssigt tovangsbrug. Det er derfor vanskeligt at opgøre de enkelte ejerlavs areal før udskiftningen. Eksempelvis er fiskerhuset Brunshuse oprindelig anlagt på Dreslette præstegårds jord. Brydegård takseredes i 1688 til 46 tdr. htk. og i 1844 tilsvarende til 50 tdr. Bytomten er delt i en tilsyneladende reguleret smågårdsdel, og en vestlig løst struktureret storgårdsdel, der oprindelig har strakt sig op til hovedgården Flenstofte og måske delvis har båret dennes navn. Flenstofte omtales allerede i 1295. Den fungerede formentlig som hovedgård o. 1500, hvor den tilhørte rigshofmester Poul Laxmand, hvis gods inddroges under kronen i 1502. I hvert fald omtales i 1664 til Flenstofte Laxmands enemærke med skov til 60 svins olden. "Enemærket" (ved Brunshuse) kendes endnu i dag. Kronen tilbagegav i 1527 godset til Laxmands arvinger, og i 1648-52 genoprettedes hovedgården atter, som det synes af 3 gårde i byen Flenstofte. Hovedgården var herefter i 1664 på 33 tdr. htk. Fra 1652-1797 var Flenstofte forenet med Løgismose, herefter overgik den til Frederiksgave, som udvidede hovedgården. I 1820 overgik Flenstofte til staten, som solgte fæstegodset til selveje. Brydegård blokudskiftedes i 1789. I forbindelse med udskiftningen synes 2 gårde at være blevet lagt under Flenstofte. Senere er 3 gårde flyttet ud. Med Laxmands Flenstofte gods fulgtes en række gårde i Brydegårde, medens kronen i 1583 havde 6 gårde under kronlenet Hagenskov. I 1664 lå 11 gårde og 7 huse i byen under Hagenskov, medens Løgismose. Flenstofte ejede de resterende. Endnu i 1762 ejede Løgismose-Flenstofte kun 2 smågårde i byen, medens Frederiksgave/ Hagenskov besad 7 gårde (foruden huse). I 1844 var næsten hele byen fortsat samlet under Flenstofte og Hagenskov, men i 1903 var overgangen til selveje afsluttet. Blandt de 13 gårde i 1664 var 5 småbol a 1-3 tdr. htk. En del af disse blev i 1684 klassificeret som huse med jord. Småbolene er typiske for kystzonen og flere af husene giver da også torsk i landgilde. De egentlige gårdes tal synes uforandret 10 i 1600- og 1700-tallet, men daler til 8 efter 1774 formentlig i forbindelse med udvidelse af Flenstofftes marker. Hustallet er allerede betydeligt i 1600-1700-tallet som følge af mulighederne for fiskeri. Ekspansionen i det 19. årh. er derimod begrænset. Brydegårde synes aldrig egaliseret.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

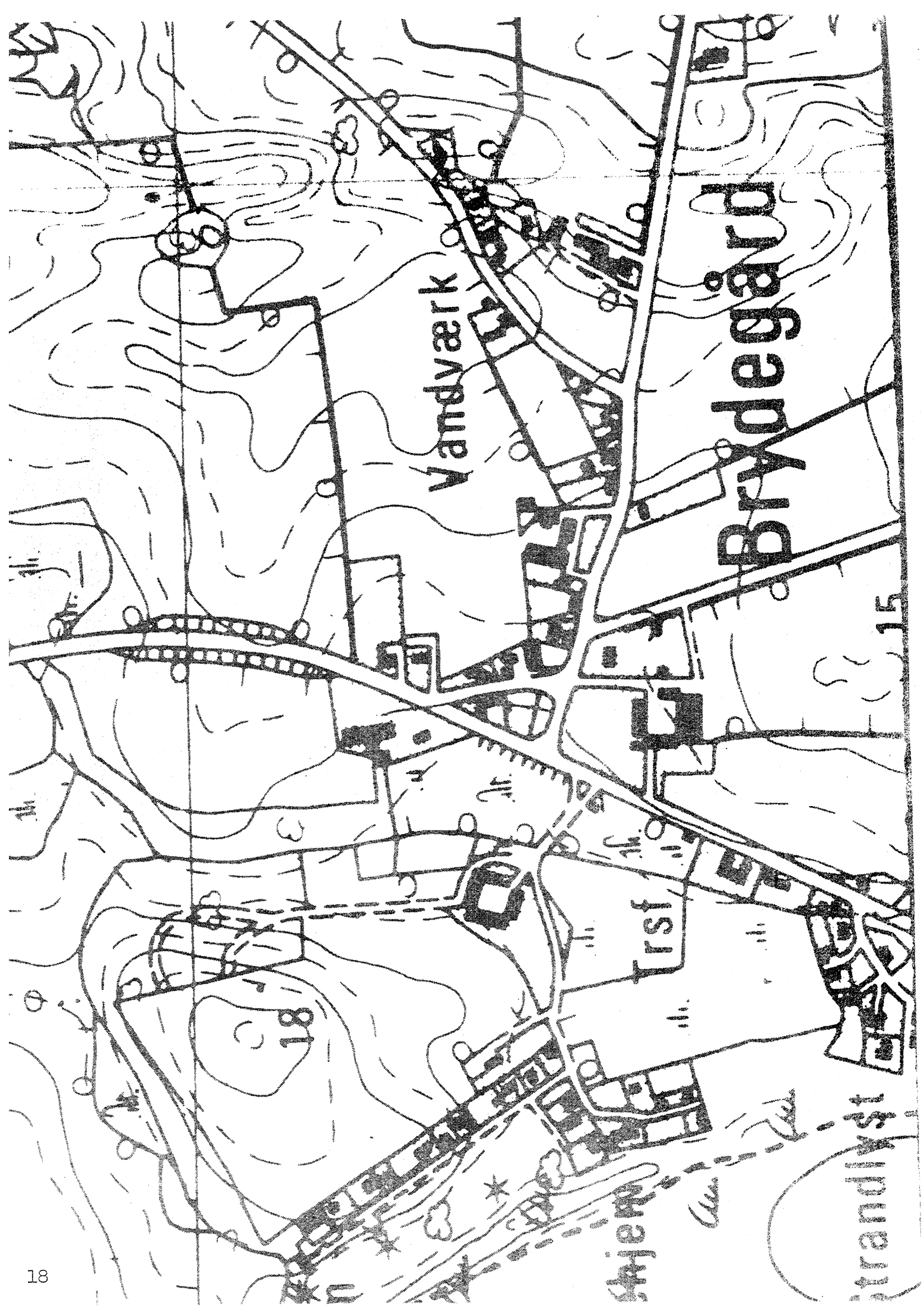
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore adelby af navnetypen -gård har oprindeligt været central placeret i sit ejerlav med agerorientering. Hovedgården Flenstofte ekspansion har dog ændret dette. Byformen er slynget vejby, men den østlige smågårdsdel af byen har regulerede træk. Brydegårde indgik i dyrkningsfællesskab med Snave og Dreslette. Mod syd i ejerlavet er opstået et fiskerleje, Brunshuse, ligesom Brydegårde selv er præget af en strandbys struktur.
2. Udviklingstype. I middelalderen udparcelleredes Flenstofte som hovedgårdsejerlav, og efter hovedgårdens genoprettelse i midten af 1600-tallet udvidedes den flere gange. Landsbyen bibeholdt dog sin ejendommelige løse struktur. Ekspansionen i det 19. årh. er begrænset.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren kystby med en udvikling præget af naboskabet til en hovedgård.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er kun delvis bevaret og præget af vejudretninger. Kun enkelte gårde af den oprindeligt store landsby er tilbage.
2. Kulturlandskabet har bevaret eng, skov og overdrevsarealer samt en stor del af udskiftningshegnene.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: -

Vandværk

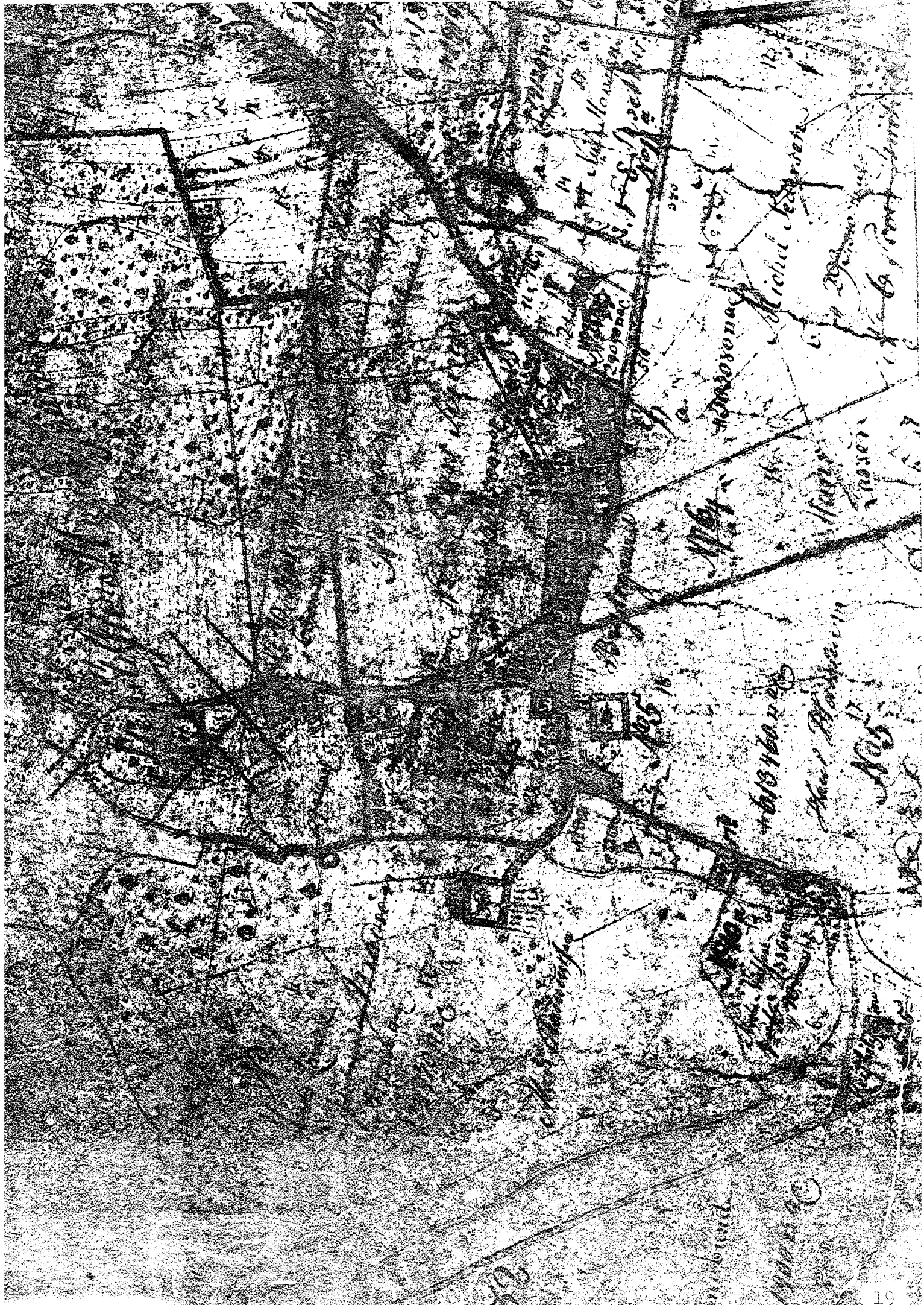
Brudegård

Skjerm

trandyst

18

15

DRESLETTE

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
-----------------	-----------------------	--------------------------	---------------------------

Navn: Dreslette	Navnetype: -slette.
---------------------------	-------------------------------

Bemærkninger:

Dreslette er nævnt første gang 1345 i formen Dreslette. Forleddet er navneordet, gl'da. Drægh, som betyder drag. Efterleddet er slette, som betyder rydning, omhugning af skov, fældning.

Anlægstype: Adelby med kirke	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
--	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 2 af byens 14 gårde er flyttet ud. Der er ikke sket nogen nybebyggelse i byen af betydning. Hele vejstrukturen er stort set bevaret uforandret. Ligeså er toftestrukturen velbevaret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af u-hegnene omkring byen og øst herfor.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skov nordvest for byen og syd for Snaves ejerlav.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

STATISTIK

Areal: Dyret areal 1682: 448 tdr. land.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844 ²	1903			
	101	68	84				
Bebyggelsesenheder:							
		1600 ³	1664 ³	1688 ³	1774 ¹	1844 ²	1903 ²
Gårde:		17	15	14	14	15	20
Huse:		3	14				
Huse m/ jord:				3		19	10
Huse u/ jord:				9		4	6
I alt:		20	29	26	14	38	42
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(59) (1:2)	1664	3	7	4	7,2		
(71)	1688	10	2	2	4,7		
(67)	1844	4	11		5,0		
	1903	14	6		3,8		
Folketal:							
		1787 ²	1845 ²	1901 ²			
	Voksne:	116	193	208			
	Børn:	82	80	84			
	I alt:	198	273	292			

1) Heraf 2 bol.

2) Incl. Nørregård.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			9	13	6	1		
1844	4	12			4	3	7	8
1903	20	22						

Udviklingsbeskrivelse:

Brydegård, Dreslette og Snave indgik i et stort dyrkningsfællesskab med uregelmæssigt tovangsbrug. Det er derfor vanskeligt at opgøre de enkelte ejerlavs areal før udskiftningen. Dreslette by er løst opbygget og de to nordligste gårde "Nørregårde" opfattedes som en selvstændig bebyggelse. Den øvrige del af Dreslette takseredes i 1684 til 68 tdr. htk. (84 tdr. incl. Nørregårde) og tilsvarende til 84 tdr. (incl. Nørregårde) i 1844. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1664 usædvanlig højt, formentlig på grund af fiskeriets betydning. I 1572 anfører præsten, at 2/3 af enhederne i sognet er småboliger, som har det meste af deres næring fra stranden. Endnu i 1626 lå der til 4 gårde i byen 24 svins olden, men i 1664 takseredes byen totalt kun for 16 svins olden. Snave synes udparcelleret af Dreslette ejerlav - de to bebyggelser havde intensivt dyrkningsfællesskab. Umiddelbart i tilknytning til byen er lokaliseret en vikingetids boplads. Dreslette blokudskiftedes i 1789 og siden er 2 gårde flyttet ud. I anden halvdel af det 14. årh. erhvervede kronen gods i byen af Benedikt van Ahlefeldt. Ifølge Hagenskov lens jordbog fra 1583 besad kronen da 3 gårde i Dreslette foruden de to Nørregårde. Til rigshofmester Poul Laxmands Flenstofte gods (se under Brydegårde) lå i senmiddelalderen som minimum 5 gårde og 2 huse i Dreslette. I 1626 havde Eske Brock samlet 4 gårde og 2 huse i byen. I 1664 var kronens andel incl. præstegården oppe på 9 gårde, medens den indensogns hovedgård Flenstofte-Løgismose besad resten. Nørregårde var på dette tidspunkt stadig i kronbesiddelse. Til præstegården lå ikke færre end 10 huse, hvis beboere udførte hoveriarbejde for præsten. Hagenskov afhændedes i 1667 til adelsbesiddelse og omdøbtes til Frederiksgave. I 1778 ejede Hagenskov fortsat 7 gårde i Dreslette, medens Flenstofte i 1762 havde 5 gårde. Denne stilling var endnu stort set uændret i 1844, men inden 1903 var overgangen til selveje afsluttet. Antallet af gårde synes vigende fra 1600 til 1844, men det kan dog delvis skyldes tilstedeværelsen af småbol, der skiftevis er opfattet som gårde og huse. I forbindelse med overgangen til selveje ekspanderede gårdtallet i normalt omfang, hvorimod husvæksten går i stå allerede o 1844. Som følge heraf er befolkningsvæksten ligeledes stagnerende fra 1844 til 1903. Dreslettes gårde kan muligvis opfattes som klassevis egaliserede i 1664. I 1806 blev Dreslette kirke beskrevet som den smukkeste og mest smagfulde kirke på Fyn. Ved kirken ligger en smuk klassicistisk bygning fra 1840'erne.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse: Interesse: Stor interesse: Særlig interesse:

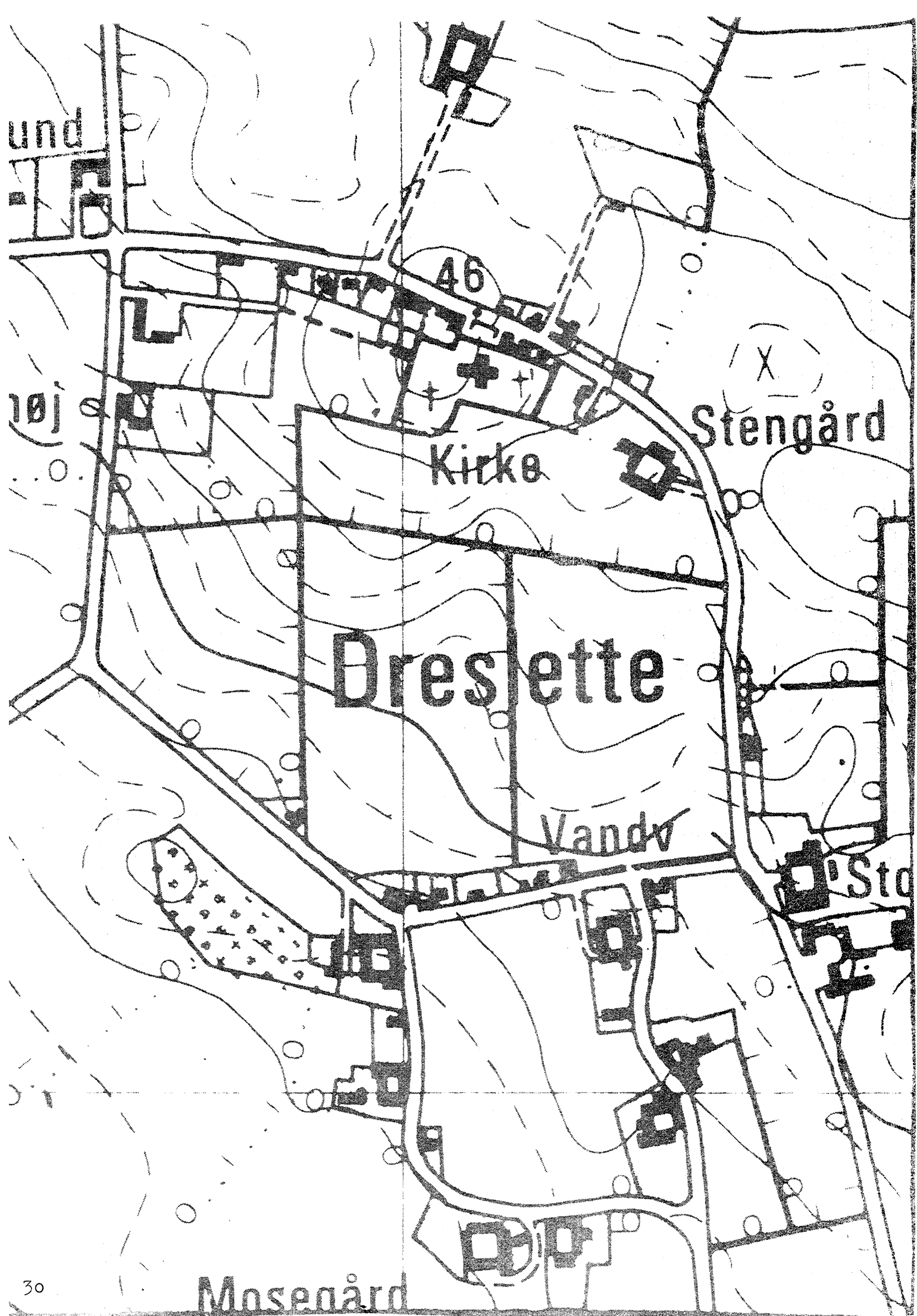
Landsbytypologisk vurdering: Interesse

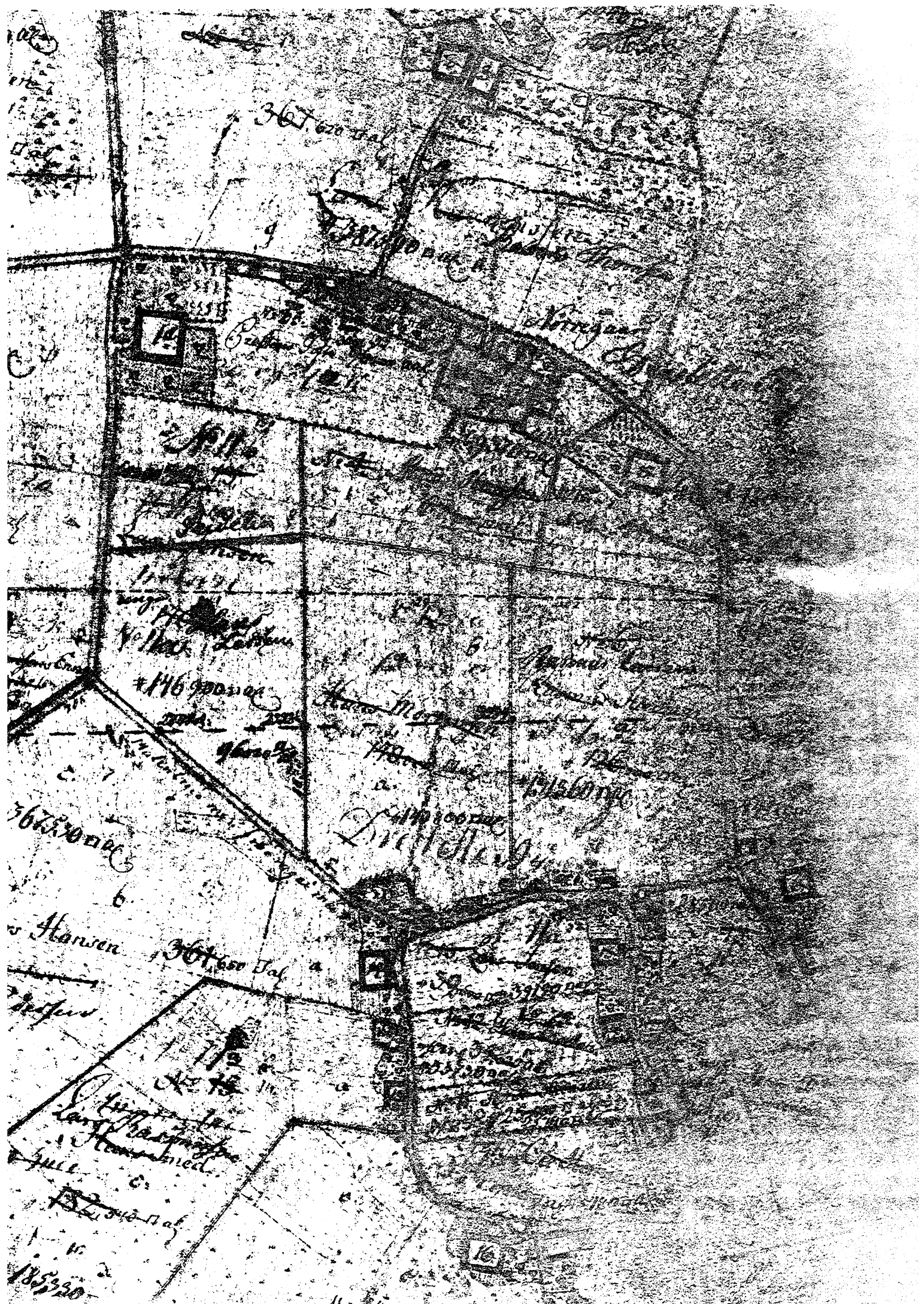
1. Anlægstype. Den middelstore kirke-adelby er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er en meget løst opbygget slynget-vejby type. De to nordligste gårde "Nørregårde" opfattes som selvstændig bebyggelse. Umiddelbart ved Dreslette er lokaliseret en vikingetids boplads. Fra ejerlavet er Snave senere udparcelleret. Snave og Dreslette indgik i et integreret dyrkningsfællesskab.
2. Udviklingstype. Byens gårde var fra senmiddelalder og indtil 1800-tallets midte i hovedsagen delt mellem kronlenet (senere adelsgodset) Hagenskov og Flenstofte gods. Udviklingen formede sig ret træg og overgangen til selveje ledsagede kun af begrænset ekspansion.

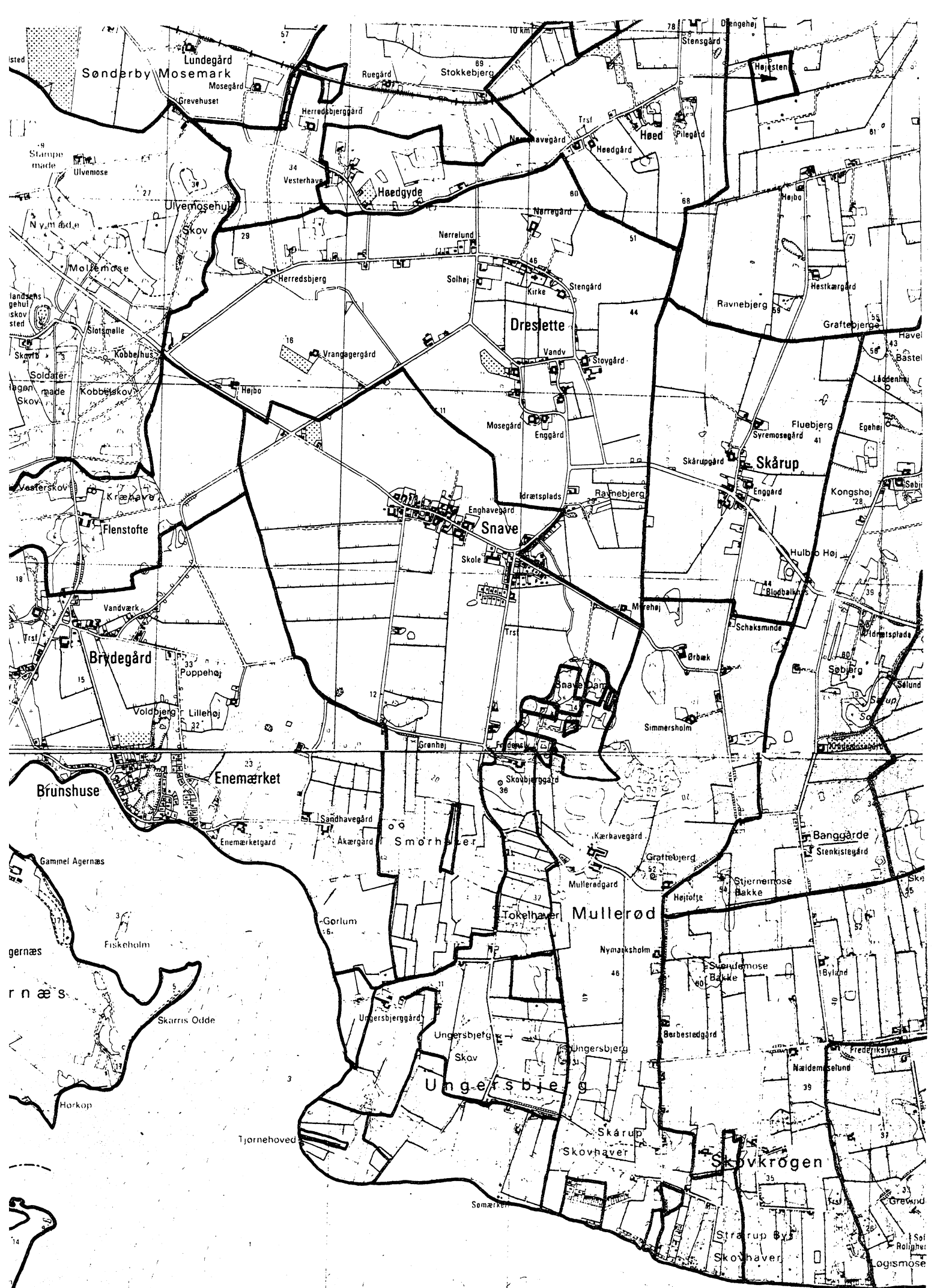
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren anlægstype med en forholdsvis træg udvikling.

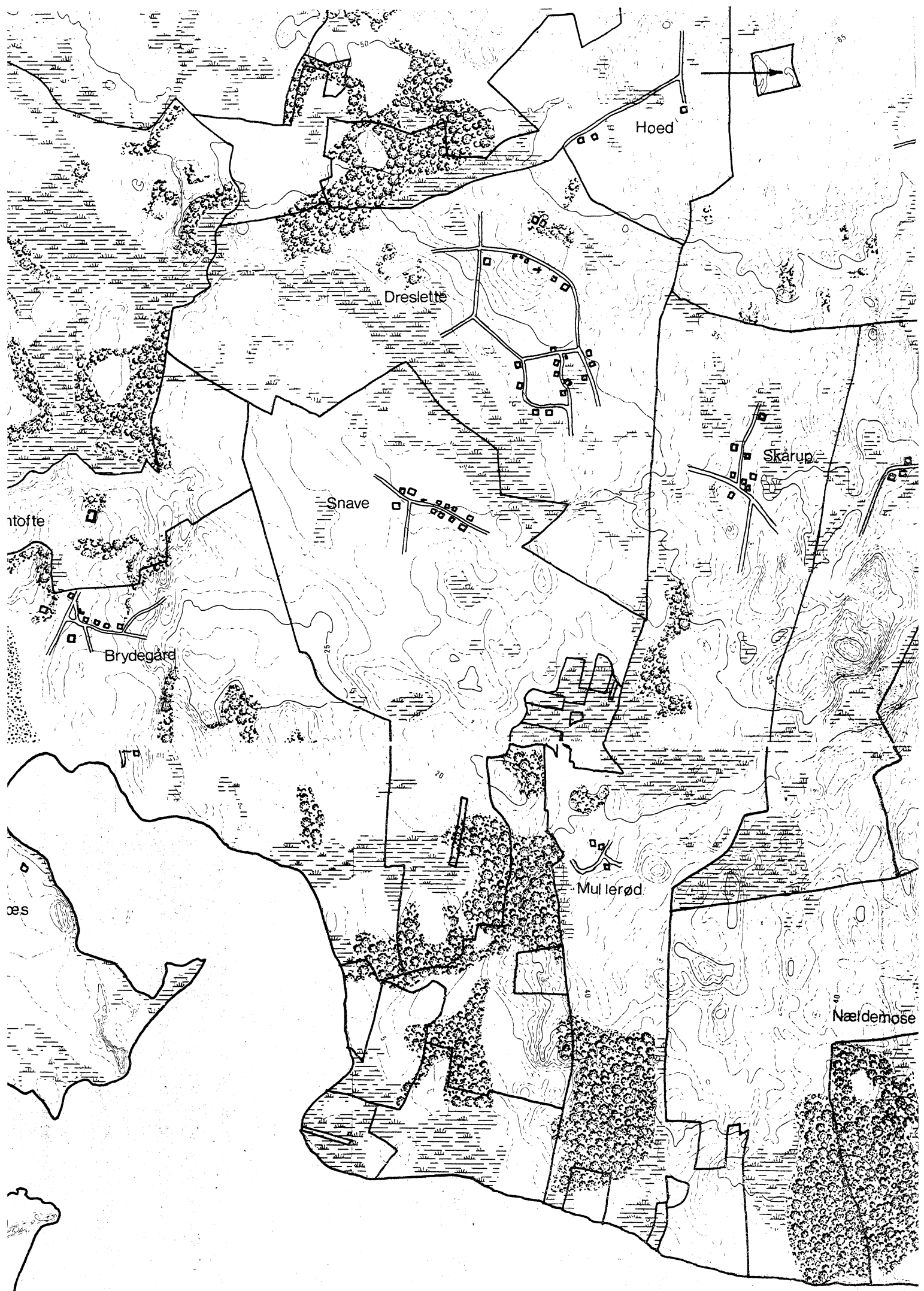
Relikt-vurdering: Særlig interesse.

1. Bytomten er velbevaret.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del udskiftningshegn samt større skovarealer.
3. Særlige relikter: kirke, klassicistisk bygning.
4. Arkæologiske interesser: en enkelt frilagt gårdtomt.

MULLERØD

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
-----------------	----------------	-------------------	--------------------

Navn: Mullerød	Navnetype: -rud.
--------------------------	----------------------------

Bemærkninger:

Mullerød er nævnt første gang 1475 i formen Mwlrwdh. Forleddet kan være navneordet, ænyda. Mul, som betyder mørke, mulm. Efterleddet er rud, glda. Ruth, som betyder rydning.

Anlægstype: Rydningsby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
----------------------------------	--

Bemærkninger:

En rydningsby er en landsby, som er anlagt efter forudgående skovrydning på stedet i middelalderen.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby. (!)

Byens 3 gårde ligger ret tæt samlet med 2 gårde på nordsiden og 1 på sydsiden af den sydvest-nordøstgående vej. Et hus ligger vest for den sydgående gård.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Et langstrakt ejerlav hvor Mullerød ligger i den nordlige del.

c. Udskiftning

år: 1789 figur: Blokudskiftning, aflange blokke.

d. Udflytning

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen 1 gård.
 Flyttet øst for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: trevangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 4 Dyrkningsfællesskab med Skårup og enestegårdene Ørbæk og Sommersholm.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vestfyn.

jordbund: Moræneler med div. sand.

naturlig afgrænsning: Mod S, V og delvis mod N, men ikke mod Ø.

- overvejende
 overvejende ager med større indhold af eng og skov.
 blandingsøkonomi med
 Eng nord for byen. Skov syd for byen mod vandet.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Härby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

1/3 af gårdene er flyttet ud. Der er sket nybyggeri langs vejen vest for byen. Den nordgående vej er nedlagt, men ellers er vejnettet uforandret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Engareal nord for byen, Skovareal syd for byen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

STATISTIK

Areal: Dyrket areal 1682: 120 tdr. land.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1	1903		
	26	22	42				
Bebyggelsesenheder:							
		1600	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		3	3	3	3	5	6
Huse:			2		3		
Huse m/ jord:				1		8	5
Huse u/ jord:				1		3	8
I alt:		3	5	5	6	16	19
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(67)	1664		1	2	8,7		
(100)	1688		3		7,3		
(60)	1844	3	1	1	4,5		
(67)	1903	2	4		4,0		
Folketal:							
		1787	1845	2	1901		
	Voksne:	29	66	66			
	Børn:	13	22	35			
	I alt:	42	88	101			

1) Incl. Simmersholm og Ørbæk.

2) Incl. Simmersholm.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2	1			1	1
1844	3	8					2	3
1903	6	13						

Udviklingsbeskrivelse:

Den lille rydningsby er opstået ved udparcellering af Skårups langstrakte ejerlav ud i kystskovbæltet. Foruden Mullerød anlagdes her enestegårdene Simmersholm og Ørbæk, der begge omtales fra slutningen af 1400-tallet. Mullerød takseredes i 1684 til 22 tdr. htk. Byen havde da dyrkningsfællesskab med Skårup-Ørbæk-Simmersholm. Marken var ind delt i 4 vange, der dyrkedes i treårig rotation. I 1664 takserede byens skove kun for 10 svins olden. Byen blokudskiftedes i 1789 og siden er 1 gård flyttet ud. Ved et skifte vedrørende Løgismose gods i 1475 optræder 1 gård i Mullerød. I 1496 lå der under godset 2 gårde i Mullerød, hvoraf den ene (på 8 ørte skyld) havde 2 fæstere, medens den anden gård havde en skyld på det halve. Muligvis drejer det sig om hele bebyggelsen. I 1548 optræder 2 egaliserede gårde i Mullerød under Hesselagergårds gods. I 1664 var 2 af gårdene overgået til kronen (en til kapellaren i Assens, en til Hagenskov len), medens adelsgården tilhørte Brahesborg. Gårdene Simmersholm (21 tdr.htk.) tilhørte på dette tidspunkt Hagenskov, medens Ørbæk (19 tdr.htk.) lå til Løgismose. I 1778 ejede det nu adelige gods Hagenskov/Frederiksgave stadig de 2 ovennævnte gårde, medens Skovgårde ejede en af de øvrige gårde i Mullerød. De to godser var fortsat ejere i 1844, men inden 1903 var overgangen til selveje afsluttet. Antallet af gårde er uforandret 3 fra 1600 til 1774, men stiger herefter til det dobbelte i forbindelse med overgangen til selveje, ligesom hustallet stiger markant frem til 1844. Befolkningsvæksten fra 1787 til 1901 overgår da også det normale. Gården var i 1684 forholdsvis store og byen havde da et egaliseret præg.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
-----------------	----------------	-------------------	--------------------

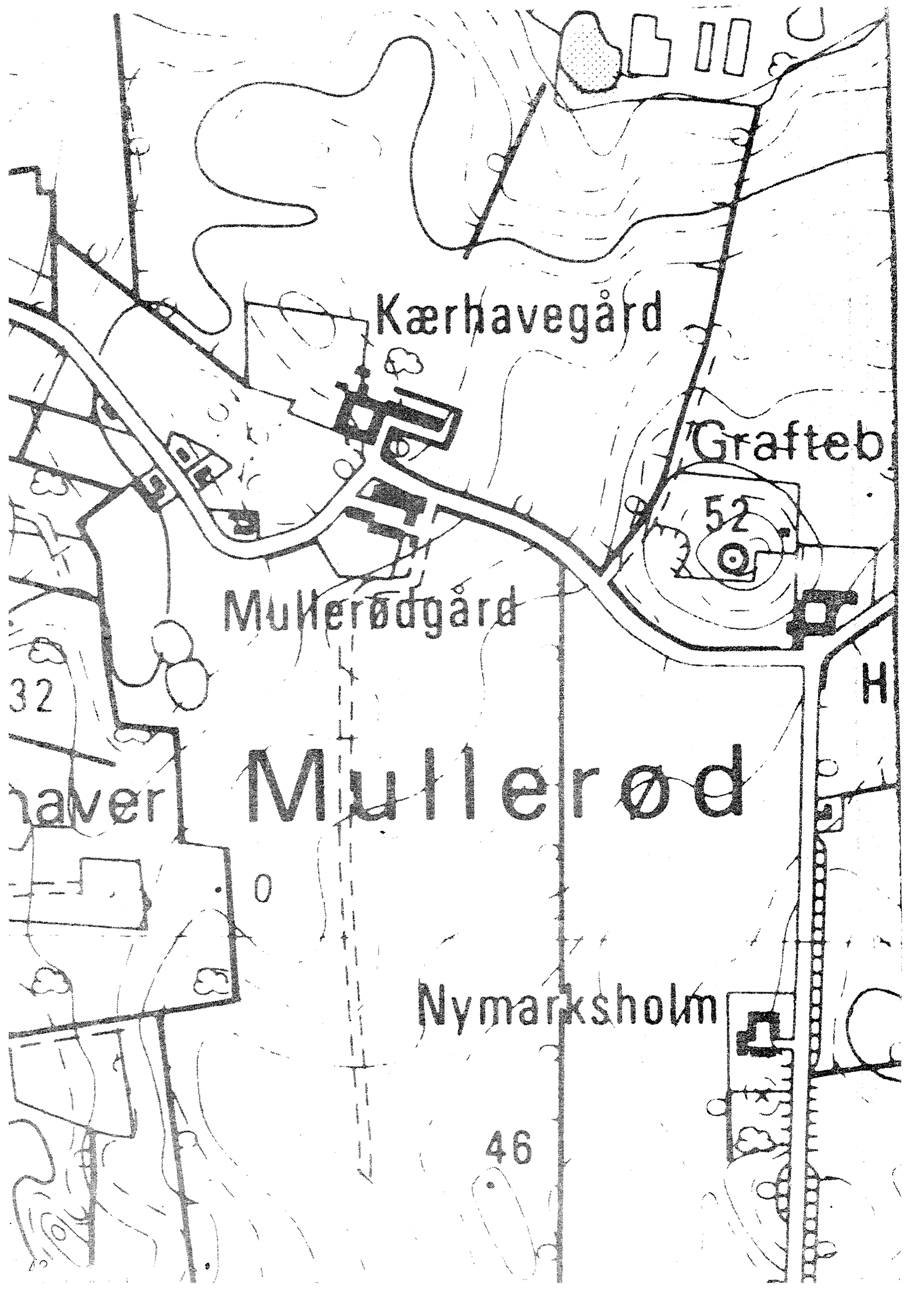
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

- 1) Anlægstype. Den lille rydningsby af den middelalderlige navnetype -rud er som typisk for kystbyer placeret i det inderste hjørne af sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er slynget vejby. Landsbyen indgik i dyrkningsfællesskab med moderbyen Skårup og de øvrige udparcellerede gårde Ørbæk og Simmersholm.
- 2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af Løgismose gods, men i løbet af 1500-1600-tallet skete en spredning af besiddelsesforholdene, der varede ved perioden ud. Bortset fra en mulig egaliseringsudviklede byen sig derfor ret træt frem til overgangen til selveje, der ledsagedes af kraftig ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Mindre interesse.

1. Bytomten er kun delvis bevaret og har mistet sit landsbypræg.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del udskiftningshegn samt større eng- og skovarealer.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: en enkelt frilagt gårdtomt.

Kærhavegård

Grafteb

Mullerødgård

Mullerød

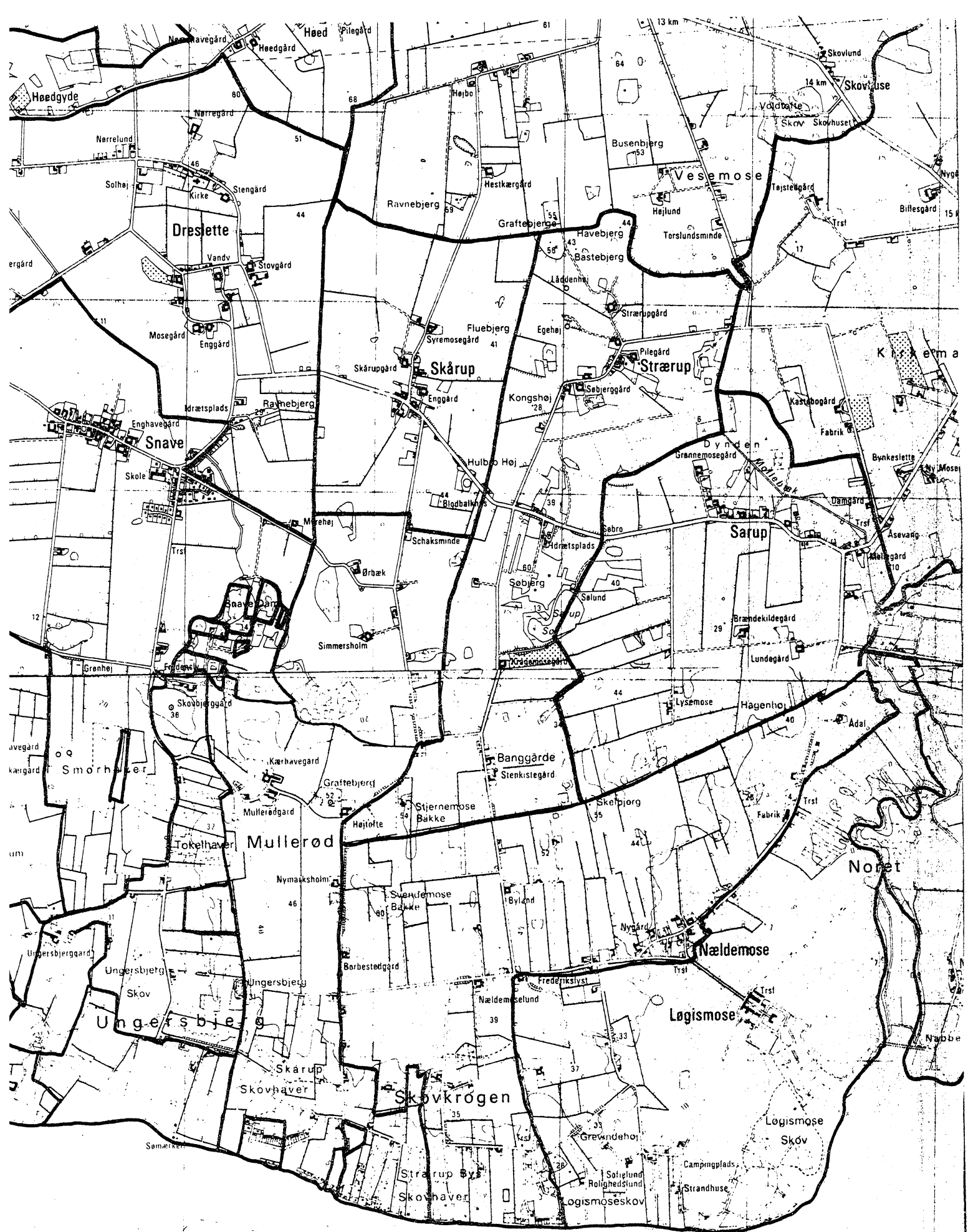
Nymarksholm

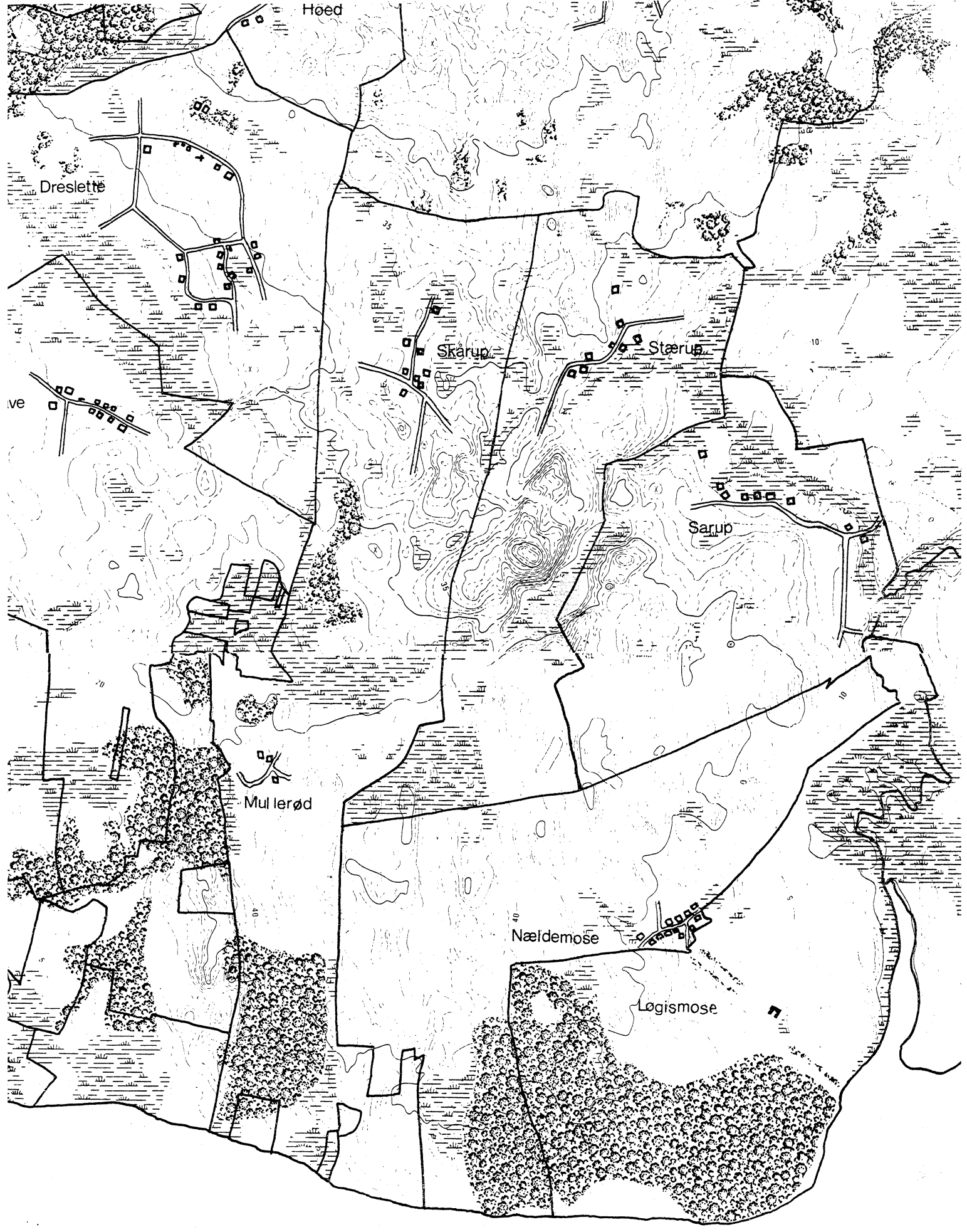
32

52

46

H

SKÅRUP

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Härby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

Navn: Skårup	Navnetype: -torp.
-----------------	----------------------

Bemærkninger:

Skårup er nævnt første gang 1345 i formen Skorup. Forleddet er nok navneordet, gl. Skor, som betyder indsnit, fure, fordybning, som er gjort eller gøres i en genstand. Torp, gl. thorp, betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
------------------------------------	---------------------------------------

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 8 gårde ligger uregelmæssigt spredt langs de nord-sydgående bygade. I den sydlige del ligger gårdene ret tæt, men uden struktur. Vejen mod nord og den øst-vestgående vej følger samme højdekurve i byen.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovoriering åorientering
 randby engorientering kystorientering

I det langstrakte ejerlav ligger to enestegårde (Ærbæk og Simmersholm).

c. Udskiftning

år: 1789 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen 1 gård evt. nedlagt.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: trevangsbrug rotation: 2/1
 vangeantal: 4 Dyrkningsfællesskab med Mullerød.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vestfyn, med isrande mod Ø.

jordbund: Moræneler og div. sand.

naturlig afgrænsning: til ingen sider, undtagen i det SV hjørne (mod Snarup dam).

- overvejende
 overvejende ager med større indhold af eng og skov.

blandingsøkonomi med
 Eng lige nord for byen og sydpå mod Mullerød, skov sydvest for byen mod Ørbæk.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 1 ud af 8 gårde udflyttet/nedlagt. Der er ikke i væsentligt omfang sket nybyggeri i byen. Både toftestrukturen og vejnettet stort set uforandret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skov omkring Ørbæk og sydpå mod vandet (Skårup Skovhaver).

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
-----------------	----------------	-------------------	--------------------

STATISTIK

Areal: Dyrket areal 1682: 250 tdr. land.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	72	58	35				
Bebyggelsesenheder:							
		1600	1664	1688	1774 ¹	1844	1903
Gårde:		11	9	9	8	8	7
Huse:			2		3		
Huse m/ jord:				1		5	
Huse u/ jord:				1			6
I alt:		11	11	11	11	13	19
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(44)	1664	1	4	4	8,0		
(44)	1688	3	4	2	6,4		
(63)	1844	6	2		3,8		
(71)	1903	5	2		4,0		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	51	68	86			
	Børn:	20	41	32			
	I alt:	71	109	118			

1) heraf 2 bol.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3		2	2	4	
1844	1	2			4	2	3	1
1903	7	12						

Udviklingsbeskrivelse:

Skårup er formentlig udflyttet og udparcelleret fra Dreslette og er placeret i det inderste af det langstrakte ejerlav, der strækker sig flere km ud mod kysten. I kystskovbæltet er senere sket en fortsat udparcellering og skovrydning hvorved enestegårdene Ørbæk og Simmerholm samt skovrydningsbyen Mullerød er opstået. Samtlige bebyggelser havde i 1682 dyrkningsfællesskab med 4 vange og treårig rotation, (Litteratur K.E. Frandsen: Skårup og Harndrup 1977). Skårup takseredes i 1684 til 58 tdr.htk., en taksering der i 1844 nedsattes til 35 tdr. Eske Brocks 2 gårde i Skårup takseredes i 1626 til 20 svins olden, medens hele byen i 1664 kun takseredes for 13 svins olden. Skårup blokudskiftedes i 1789 og siden er 1 gård flyttet ud. Allerede i 1345 fastslog et tingsvidne, at en gård i Skårup var mensalgods til Dreslette præst. Til Flenstofte godset (se under Brydegård) hørte o. 1500 en gård og 3 småenheder i Skårup. Løgismose havde i 1475 3 gårde og i 1532 4 gårde. I 1664 var Flenstofte-Løgismoses andel imidlertid nået ned på 2 gårde og 2 huse og denne andel fastholdtes endnu 100 år efter. Blandt øvrige adelsbesiddere kan nævnes, at kansler Johan Friis til Hesselagergård i 1548 besad 2 egaliserede gårde i byen. Foruden mensalgården besad kronen i 1583 2 gårde til Hagenskov len og denne godsandel fastholdtes endnu i 1664. Efter Hagenskov/Frederiksgaves bortsalg til adelen fulgte de 2 gårde fortsat godset endnu i 1844, medens en tredje gård på dette tidspunkt lå til Skovgårde. Hovedparten af byen lå dog i 1844 til Flenstofte. Overgangen til selveje forløb således sent, men var dog afsluttet i 1903. Antallet af gårde i byen falder jævnt fra 1600-tallet til 1903 (2 af enhederne i 1600 er dog formentlig huse). Hustallets vækst i det 19. årh. har ligeledes beskedent omfang og befolkningsvæksten stagnerer efter 1844. Gårdene var i 1684 gennemsnitlig af normal størrelse. Byen synes aldrig egaliseret.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:

 Interesse:

 Stor interesse:

 Særlig interesse:

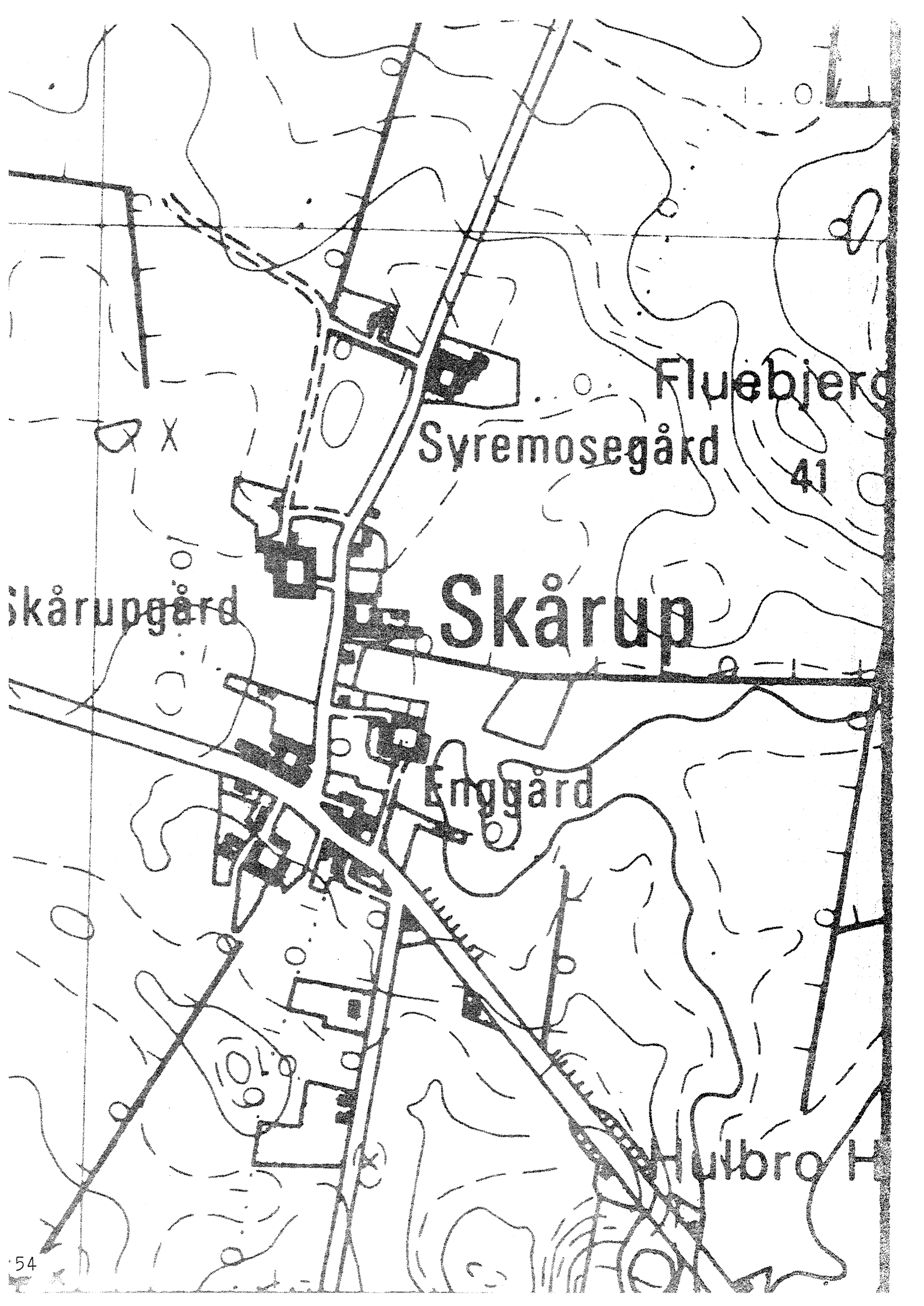
Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er placeret i det indre hjørne af det langstrakte kystejerlav. Ud mod kysten i kystskovbæltet er senere opstået en rydningsby Mullerød samt enestegårdene Simmersholm og Ørbæk. Skårups byform er en løst opbygget slynget vejby.
2. Udviklingstype. Byen havde fra senmiddelalder og fremefter forholdsvis spredte besiddelsesforhold og det indensogns gods Løgismose-Flenstofte kom aldrig til at spille en dominerende rolle. Udviklingen forløber i det hele usædvanlig trægt.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og meget typeren anlægstype, hvis videre udvikling er udsædvanlig træg, hvorfor den oprindelige struktur er velbevaret.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1. Bytomten er velbevaret.
2. Kulturlandskabet har bevaret en del hegn samt større skovarealer.
3. Særlige relikter: 4-længet gård med gammel bageovn.
4. Arkæologiske interesser: -

Fluebjerget

Syremosegård

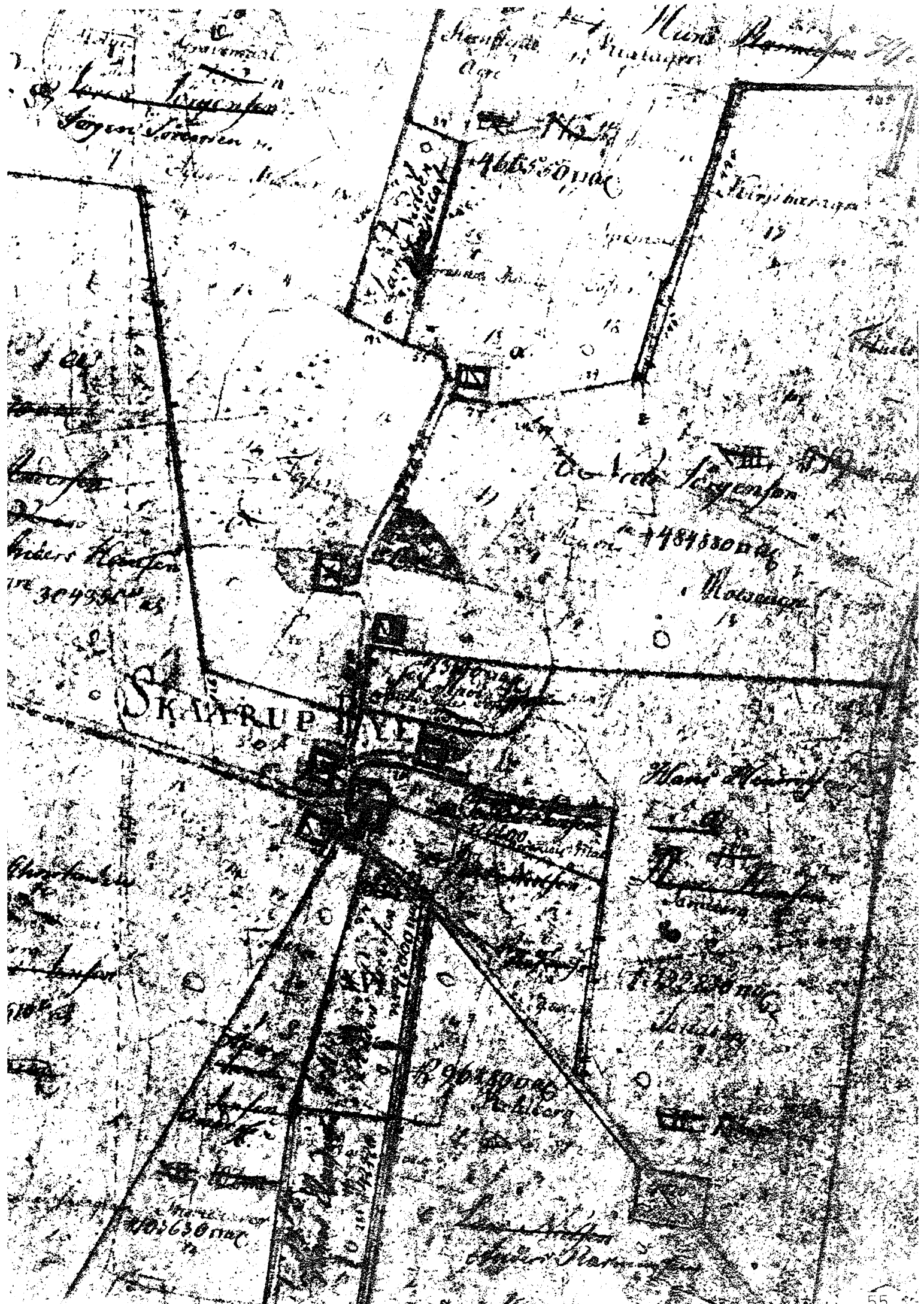
41

Skårup

Enggård

Hulbro H

Skårupgård

Handwritten text in the top left corner, including the word "Lands" and "Seyen".

Handwritten text at the top right, including "Herrn" and "Pann".

Abtey

Handwritten text on the right side, possibly "Herrn".

Handwritten text on the left side, including "Lands" and "Seyen".

Handwritten text in the center-right area, possibly "Herrn".

Handwritten text in the center-right area, possibly "Herrn".

Handwritten text in the center-right area, possibly "Herrn".

SKATRUP

Handwritten text on the right side, possibly "Herrn".

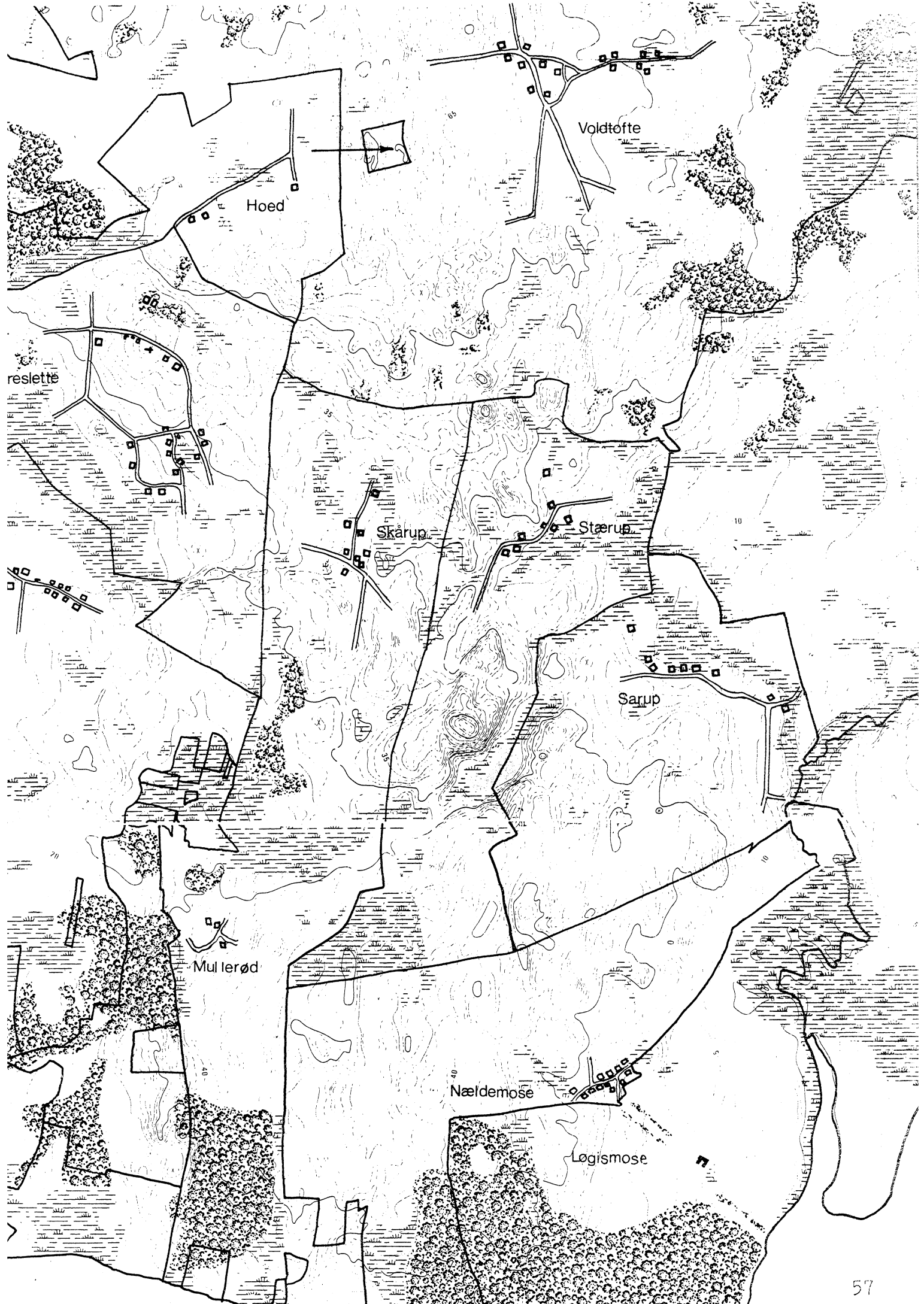
Handwritten text on the right side, possibly "Herrn".

Handwritten text on the right side, possibly "Herrn".

Handwritten text in the bottom center area, possibly "Herrn".

Handwritten text in the bottom left corner, possibly "Herrn".

Handwritten text in the bottom center area, possibly "Herrn".

SNAVE

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
-----------------	-----------------------	--------------------------	---------------------------

Navn: Snave	Navnetype: Snave
-----------------------	----------------------------

Bemærkninger:

Snave er nævnt første gang 1583, formen Snabe. Navnet kommer af navneordet glda. Snapi, som betyder "kile, spids".

Anlægstype: Udflytterby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
-----------------------------------	--

Bemærkninger:

En udflytterby er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Knap 50% af gårdene (5 ud af 12) er flyttet ud, alle fra den midterste regulerede del. Der er her sket en større nybebyggelse på de gamle gårdtomter. Men bebyggelsen går ikke ud over den gamle bytomts grænser. Toftestrukturen i byen er mere opdelt, men fremtræder klart afgrænset i forhold til de tilstødende marker. Vejforløbet uforandret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12% fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Snave dam som eng/moseområde. Skovområder i den sydligste del. Øst for den gamle bytomt er opstået en nyere bydel med bl.a. en skole.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

STATISTIK

Areal: dyrket areal 1682: 200 tdr. land.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	85	53	75				
Bebyggelsesenheder:							
		1610	1664	1688	1774 ¹	1844	1903
Gårde:		10	15	11	12	13	12
Huse:		1	2		4		
Huse m/ jord:				2		2	
Huse u/ jord:				3		1	4
I alt:		11	17	16	16	16	30
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(40)	1664	6	6	3	5,7		
(64)	1688	7	3	1	4,7		
(69)	1844	3	7	3	5,6		
(50)	1903	5	4	3	5,4		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	67	95	151			
	Børn:	41	45	49			
	I alt:	108	140	200			

1) Heraf 3 bol.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			5		1	1	9	1
1844	1				3	1	9	2
1903	12	18						

Udviklingsbeskrivelse:

Snave, Dreslette og Brydegårde indgik i et stort dyrkningsfællesskab med uregelmæssigt tovangsbrug. Det er derfor vanskeligt at afgøre de enkelte ejerlavs areal før udskiftningen. Ejendommeligt nok omtales Snave by først i 1583 og den mulighed foreligger, at byen først set sent er udparcelleret af Dreslette, eller at den alternativt er blevet regnet for en del af den løst opbyggede Dreslette by. Snave takseredes i 1684 til 53 tdr.htk. I forhold hertil er 1664 hartkornet ret højt - formentlig på grund af fiskeriets betydning. I 1572 anfører præsten, at 3/4 af sognets enheder får deres meste næring fra stranden. Kystskovene har også haft en vis betydning. I 1664 takseredes byen til 16 svins olden. Snave blokudskiftedes i 1789 og siden er 5 gårde flyttet ud. Da Snave første gang omtales i 1583 lå 5 gårde i byen under kronlenet Hagenskov. Dette antal fastholdtes endnu i 1664. Dominerende godsbesidder på denne tid var Eske Borck, der ved sin død i 1626 efterlod sig 8 gårde og småbol, samt 2 huse. Blandt gårdene var kun 4 egentlige gårdsbrug med kornlandgilde. De øvrige må formentlig karakteriseres som fiskebol. Eske Borcks gods i Snave var i 1664 i Ravnholts besiddelse (8 gårde og 1 hus). Den indensogns hovedgård Flenstofte besad da kun en enkelt gård. Omkring 1770 besad det nu adelige gods Hagenskov/Frederiksgave 4 gårde, Skovgårde 5 gårde og Flenstofte de resterende 3 gårde i byen. Denne stilling holdt sig uændret endnu i 1844, men i 1903 var overgangen til selveje afsluttet. Antallet af gårde holdt sig stort set uændret fra 1600-tallet til 1903, idet flere af gårdsenhederne i 1664 var rene småbol, der senere blot er regnet som huse med jord. Hustallet forbliver lavt endnu i 1844, hvorefter en kraftig ekspansion sætter ind. Befolkningsstigningen for perioden 1787-1901 som helhed er af normal omfang. Gårdene var i 1684 i gennemsnit meget små på grund af de mange småbol. Byen synes aldrig egaliseret.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

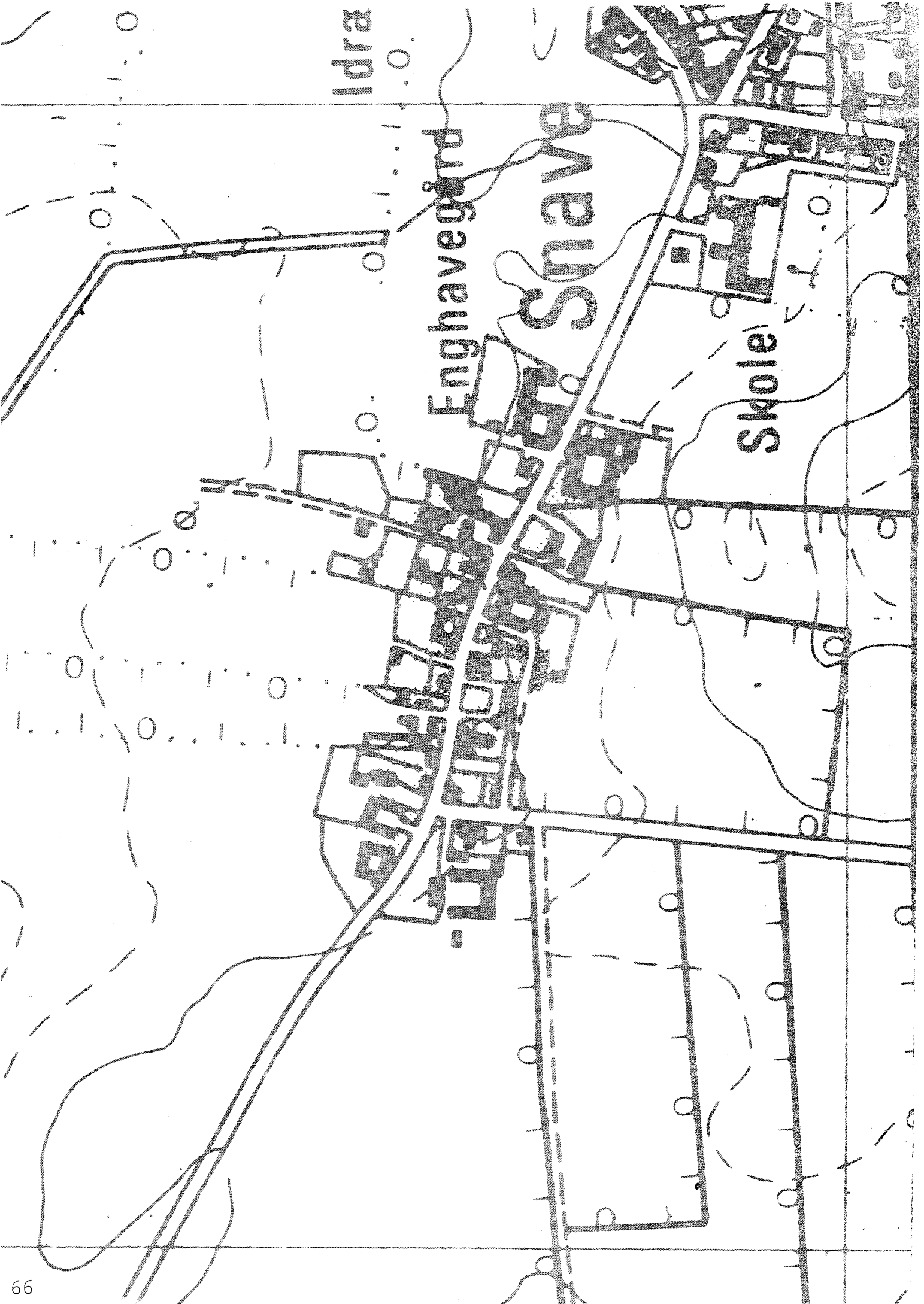
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby er muligvis først udparcel-
leret ret sent af Dreslette ejerlav. Alternativt er Snave i længere
tid regnet som en del af den løst opbyggede Dreslette by. Byformen
er (delvis) reguleret vejby. Byen har agerorientering, men fiskeriet
har udgjort en væsentlig del af det økonomiske grundlag.
2. Udviklingstype. Byen domineredes i 1500-tallet af kronen (Hagenskov
len) og et adeligt strøgods-kompleks. Den indensogns hovedgård Flens-
tofte kom aldrig til at spille nogen dominerende rolle. Overgangen
til selveje skete sent og fulgtes af en forholdsvis beskednen ekspan-
sion.

Sammenfattende drejer det sig om en ret speciel anlægstype med få ud-
viklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er delvis bevaret, men præget af udfyldnings byggeri.
2. Kulturlandskabet har bevaret et større engareal og flere skovarealer.
Øst for byen er opstået en ny, større bydel.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: -

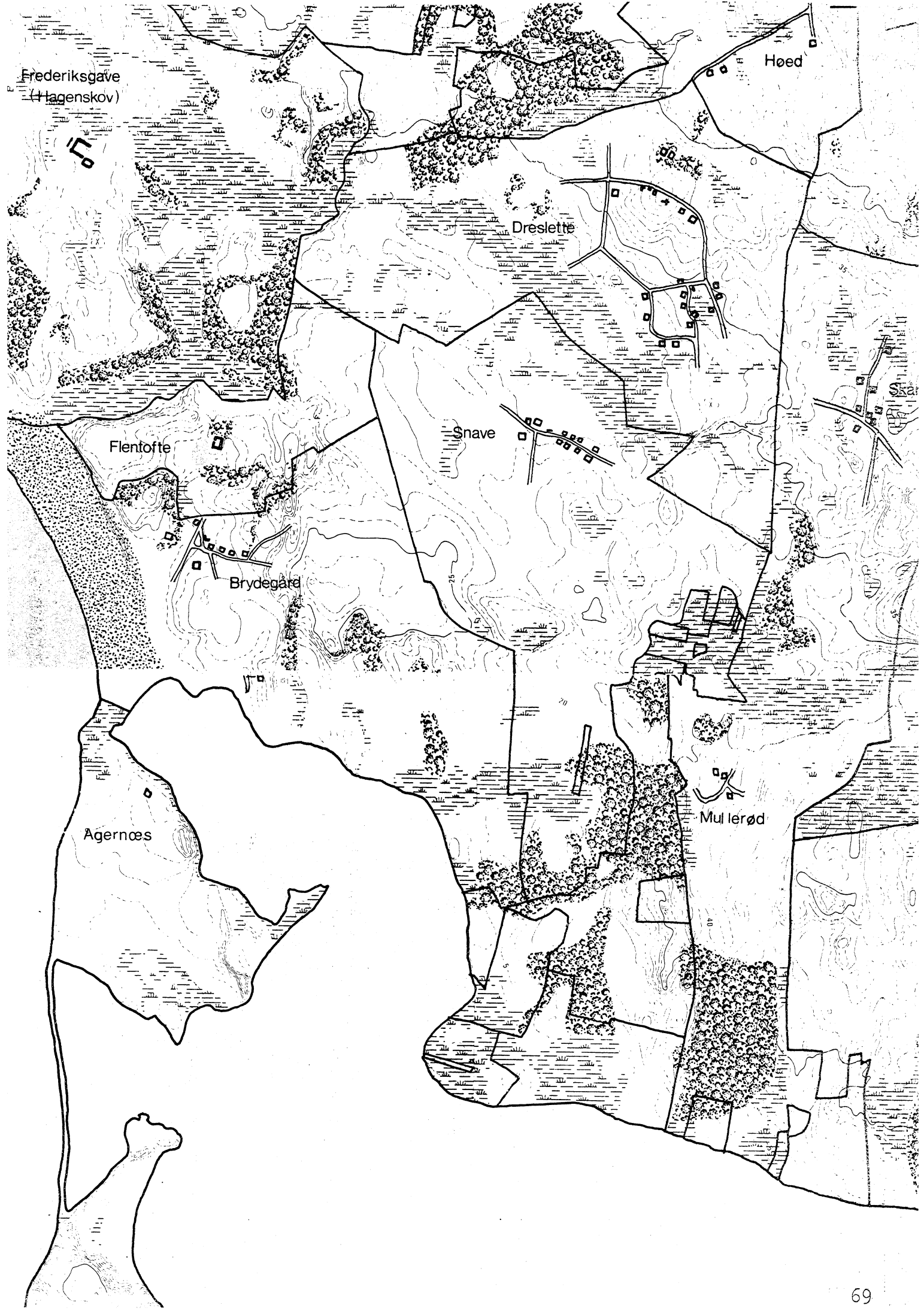

IDRA

ENGHAVEGÅRD

SNAVA

SKOLE

STRÆRUP

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

Navn: Strærup	Navnetype: -torp.
------------------	----------------------

Bemærkninger:

Strærup er nævnt første gang 1397 i formen Stredorp. Forleddet er måske Stræde i betydningen vej. Efterleddet er torp, glda. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
------------------------------------	--------------------------------------

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Alle 7 gårde ligger på deres gamle tomt. Der er ikke sket nybebyggelse af betydning i byen. Vejnettet og toftestrukturen uforandret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En lille del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Der er opstået lidt nybebyggelse i den sydlige del af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

STATISTIK

Areal: dyrket areal 1682: 191 tdr. land.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	71	57	43				
Bebyggelsesenheder:							
		1610	1664	1688	1774 ¹	1844	1903
Gårde:		9	8	8	10	13	13
Huse:			3		4		
Huse m/ jord:						6	6
Huse u/ jord:				5			9
I alt:		9	11	13	14	19	28
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(100)	1664			8	8,9		
(100)	1688		8		7,1		
(69)	1844	12	1		2,8		
(69)	1903	10	3		3,7		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	61	87	93			
	Børn:	22	36	59			
	I alt:	83	123	152			

1. Heraf 3 bol.

FYN'S AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
-----------	----------------	-------------------	--------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					8	3		
1844	13	6						
1903	13	15						

Udviklingsbeskrivelse:

Strærup er formentlig udflyttet fra og udparcelleret af Dreslette ejerlav. Som typisk for kystbyer er Strærup placeret i det inderste hjørne af det langstrakte ejerlav, der strækker sig ud til kysten. I 1690 oplyses det imidlertid, at Anders Bille til Løgismose har lagt jord fra Dreslette sogn (dvs. Strærup) til Nellemose i Hårby sogn, hvilket tydeligt erkendes på de ejendommelige skelforløb. Strærup beholdt dog en "Skovhave" ved kysten. Formentlig i forbindelse hermed falder byens hartkorn fra 57 tdr. i 1684 til 43 tdr. i 1844. Strærup havde i 1682 treårig rotation i 5 eller flere vange. Byen takseredes i 1664 for 48 svins olden. Byen blokudskiftedes i 1790. I 1400-tallet nævnes som ejere i byen bl.a. Palne Jensen til Østrupgård (en gård), Flemløse kirke (en jord) Hans Walkendorf og en selvejergård. I 1555 afstår kronen ved mageskifte 3 gårde i Strærup til Jacob Brockenhus. (Andre?) 3 gårde med ialt 18 svins olden og 2 huse optrådte i 1626 på skiftet efter Eske Brock. Inden 1664 var hele byen dog samlet under Løgismose-Flenstofte gods, og byens 8 gårde var da egaliseret. Denne situation holdt sig endnu 100 år efter. Men kort tid efter opløstes Løgismose gods og byen overgik til selveje. I forbindelse med den tidlige overgang til selveje vokser gårdtallet markant frem til 1844, medens hustallets ekspansion først sætter ind efter 1844. Som helhed gennemløb byen fra 1787 til 1901 en normal befolkningsstigning. Gårdene var i 1684 forholdsvis store - egaliserede på et niveau a 7 tdr. htk. Gårdstørrelsen falder markant frem til 1844 i forbindelse med 1) ejerlavets formindskelse og 2) udparcelleringen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Dreslette
----------	----------------	-------------------	--------------------

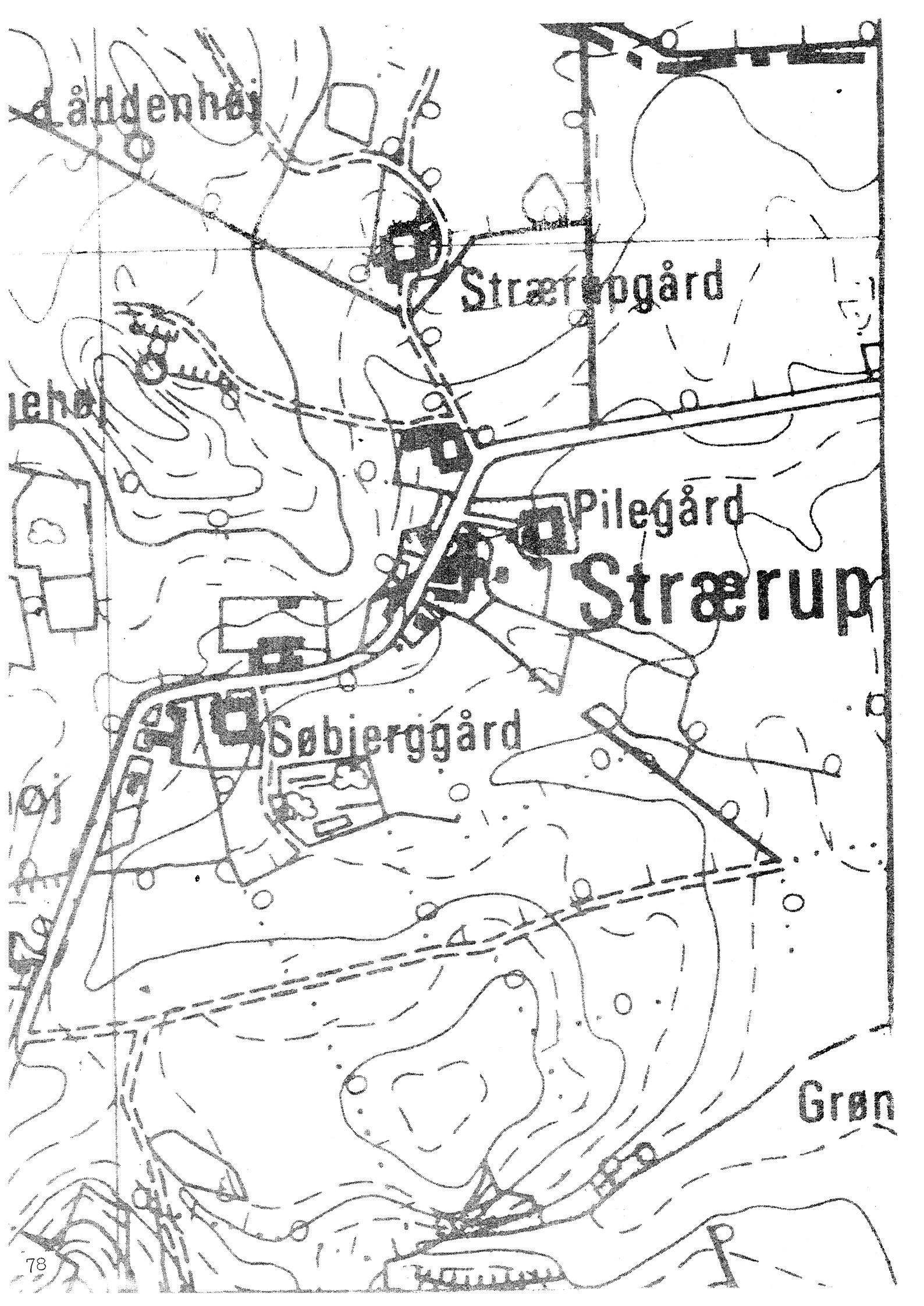
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er randplaceret i sit ejerlav og har engorientering. Byformen er en løst opbygget udgave af den slyngede-vejby type. Som typisk for en kystby er Strærup placeret i det inderste hjørne af det langstrakte ejerlav. En del af kystskovområdet indlemmedes i 1600-tallet i naboejrlavet Nellemose.
2. Udviklingstype. Byens gårde samledes i 1600-tallet under Løgismose gods, der fratog en del af ejerlavsarealet samt egaliserede byen inden 1664. En tidlig overgang til selveje ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med en karakteristisk udvikling for den godsnære landsby.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1. Bytomten er velbevaret.
2. Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn i større udstrækning.
3. Særlige relikter: udflyttergården Kragemosegård (usædvanlig smuk beliggenhed).
4. Arkæologiske interesser: -

Låddenhøj

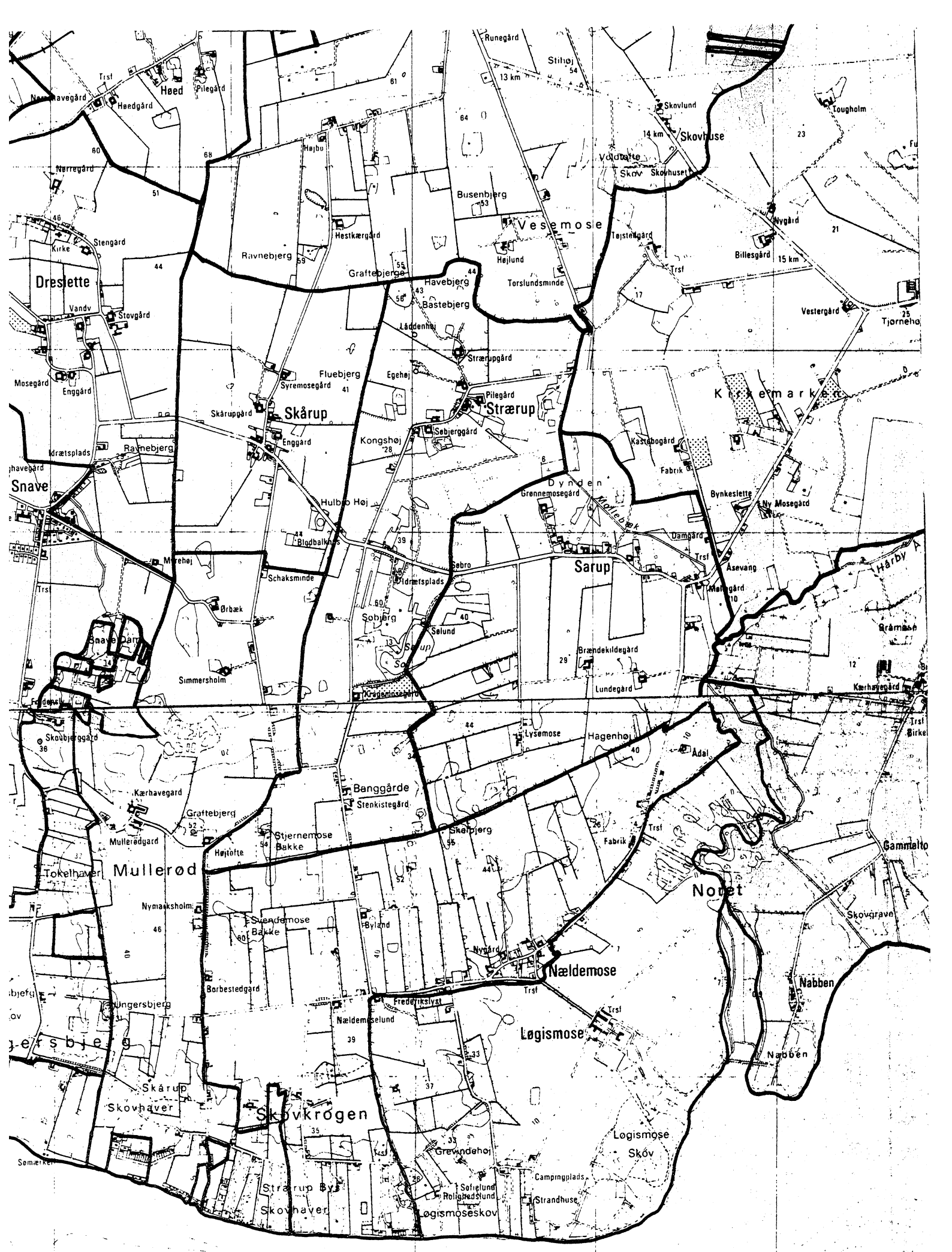
Strærupgård

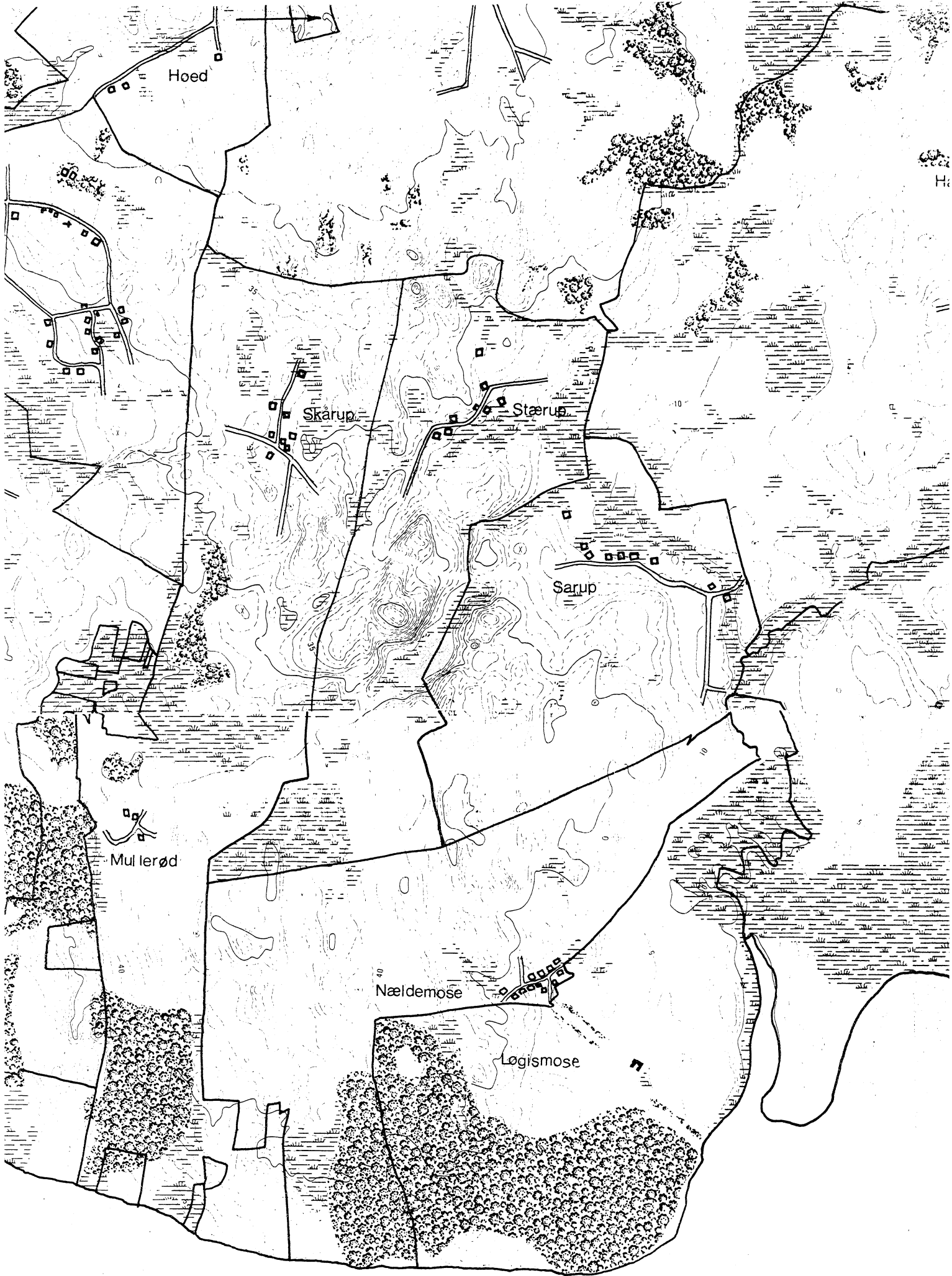
Pilegård

Strærup

Søbjerggård

Grøn

AKKERUP

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
-----------------	-----------------------	--------------------------	-----------------------

Navn: Akkerup	Navnetype: -torp.
-------------------------	-----------------------------

Bemærkninger:

Akkerup er nævnt første gang 1425 i formen Ackendorp. Forleddet er mandsnavnet glða. Akki. Efterleddet er -torp, glða. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
---	---

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby, i dette tilfælde Hårby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slyngget vejby

Gårdene ligger spredt langs den sydvest-nordøst gående bygade og dens nordlige forgrening. Husene ligger koncentreret i den sydvestlige del af byen. Spangebæk løber midt gennem byen.

b. Placering i forhold til by-marken

centralby agerorientering skovoriering åorientering
 randby engorientering kystorientering

c. Udskiftning

år: 1787 figur: Blokudskiftning.

d. Udflytning

ved udskiftningen 3 gårde.
 efter udskiftningen 1 gård.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1
vangeantal: 5 el. flere Dyrkningsfællesskab med Hårby.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vestfyn, domineres af Hårby hedeslette, enkelte israndsbakker.

jordbund: Div. sand og grus med moræneler, ferskvandssand og -dynd.

naturlig afgrænsning: Ejerlavet er ikke naturligt afgrænset.

overvejende
 overvejende med større indhold af
 blandingsøkonomi med skov, ager- og engjord.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

40% af de oprindelige 9 gårde er flyttet ud. Vejsystemet er bevaret, men der er anlagt en del huse øst i byen. Kun få gårdtomter er bevaret, hvorimod de fleste hustofter øst i byen er bevaret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

Enkelte udskiftningshegn bevaret.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Større husbebyggelse opstået ved ejerlavsgården til Hårby.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 357 ha, heraf opdyrket 1688: 44%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	50	65	52				
Bebyggelsesenheder:							
		1600 ¹	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		24	8*	9	11	14	14
Huse:		6	2		12		
Huse m/ jord:						13	31
Huse u/ jord:				4		1	14
I alt:		30	10	13	23	28	59
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
57	1664	2	2	3	7,1		
33	1688	3	2	4	7,2		
71	1844	10	3	1	3,7		
64	1903	10	3	1	3,7		
Folketal:							
		1787 ²	1845 ²	1901 ²			
	Voksne:	77	182	201			
	Børn:	40	100	112			
	I alt:	117	282	313			

1. En del af Hårby by er medtaget.

2. Ellistrup og Højbiergaard incl.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2	1	2		4	1
1844	13	13					1	1
1903	12	44					2	1

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 357 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 44%. Byen havde da en form for trevangsbrug i dyrkningsfællesskab med moderbyen Hårby. Byen takseredes i 1684 til 65 tdr.htk. men i 1844 kun til 52 tdr.htk. formentlig på grund af den ret ufrugtbare og bakkede egn. I 1664 havde byen skov til 8 svins olden. Akkerup er udflyttet og udparcelleret fra Hårby. Senere er af Akkerup ejerlav udskilt enestegården Filstrup, der omtales fra senmiddelalderen og som i 1664 var en gård på 11 tdr.htk. med skov til 15 svins olden. Øst for Akkerup ved Skallebjerg vidner marknavne på "Mullerup" om endnu en udflytterbebyggelse Mullerup, der formentlig er nedlagt i senmiddelalderen. Akkerup blokudskiftedes i 1787 og siden er 3 gårde flyttet ud. I 1500-tallet fandtes 2 selvejer-gårde i byen under kronlenet Hagenskov. Den ene af disse (?) fungerede fra 1658 til 1921 som sognets præstegård. Blandt de adelige besiddere kan nævnes Østrupgård med en enkelt gård i 1425. I 1664 ejede den indensogns hovedgård Løgismose 2 gårde, medens Damsbo i nabosognet besad 3 gårde. Endnu i 1762 besad Løgismose de 2 gårde, medens Søbo i 1802 havde 2 gårde. Endnu i 1903 fandtes enkelte fæsteenheder i byen. Byen bestod i 1600-1700-tallet af 8-9 gårde. Gårdtallet ekspanderede frem til 1844 i normalt omfang i forbindelse med overgangen til selveje, medens hus- og befolkningstallets stigning i det 19. årh. klart ligger over det normale. Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen synes aldrig egaliseret.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

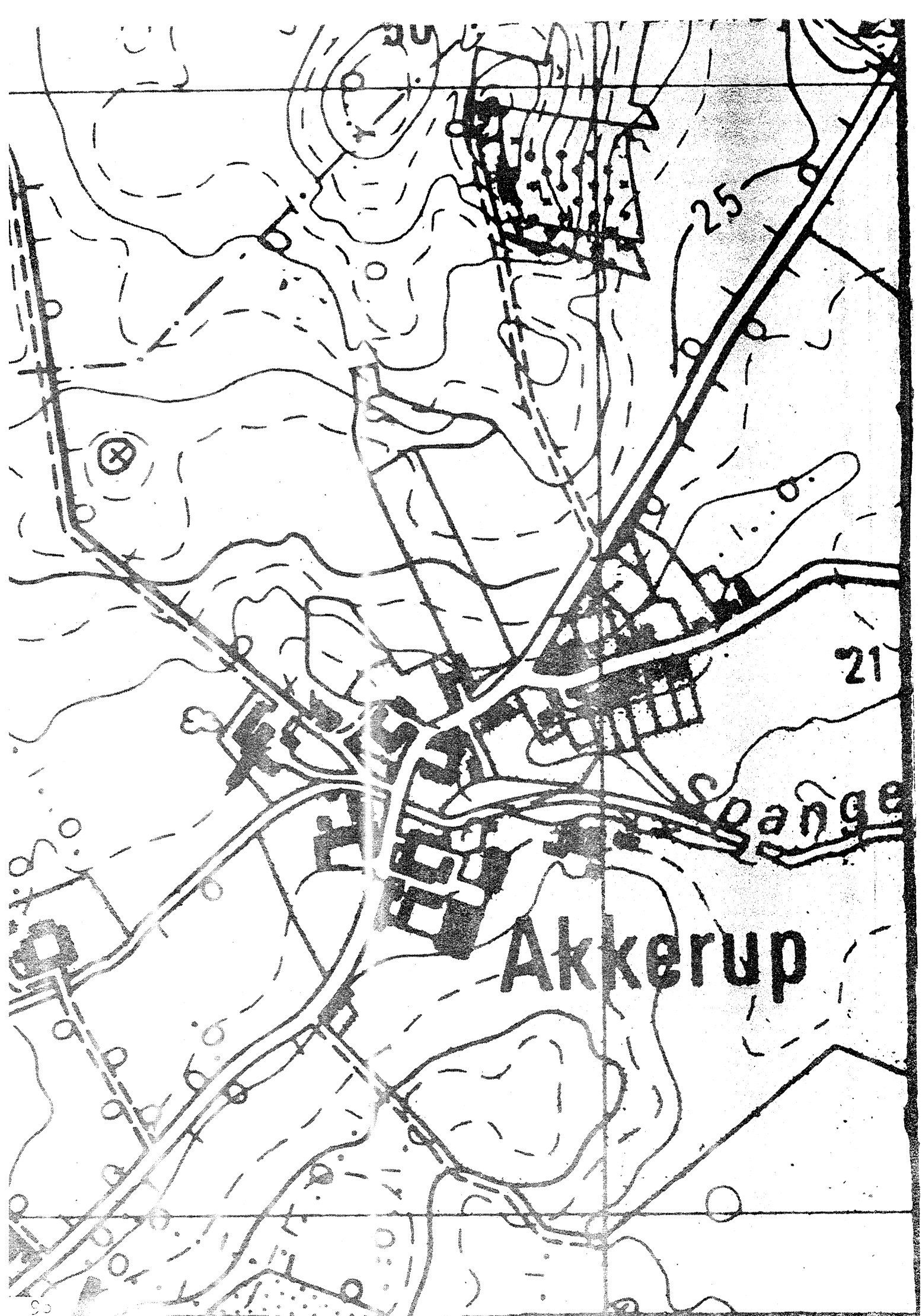
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Interesse.

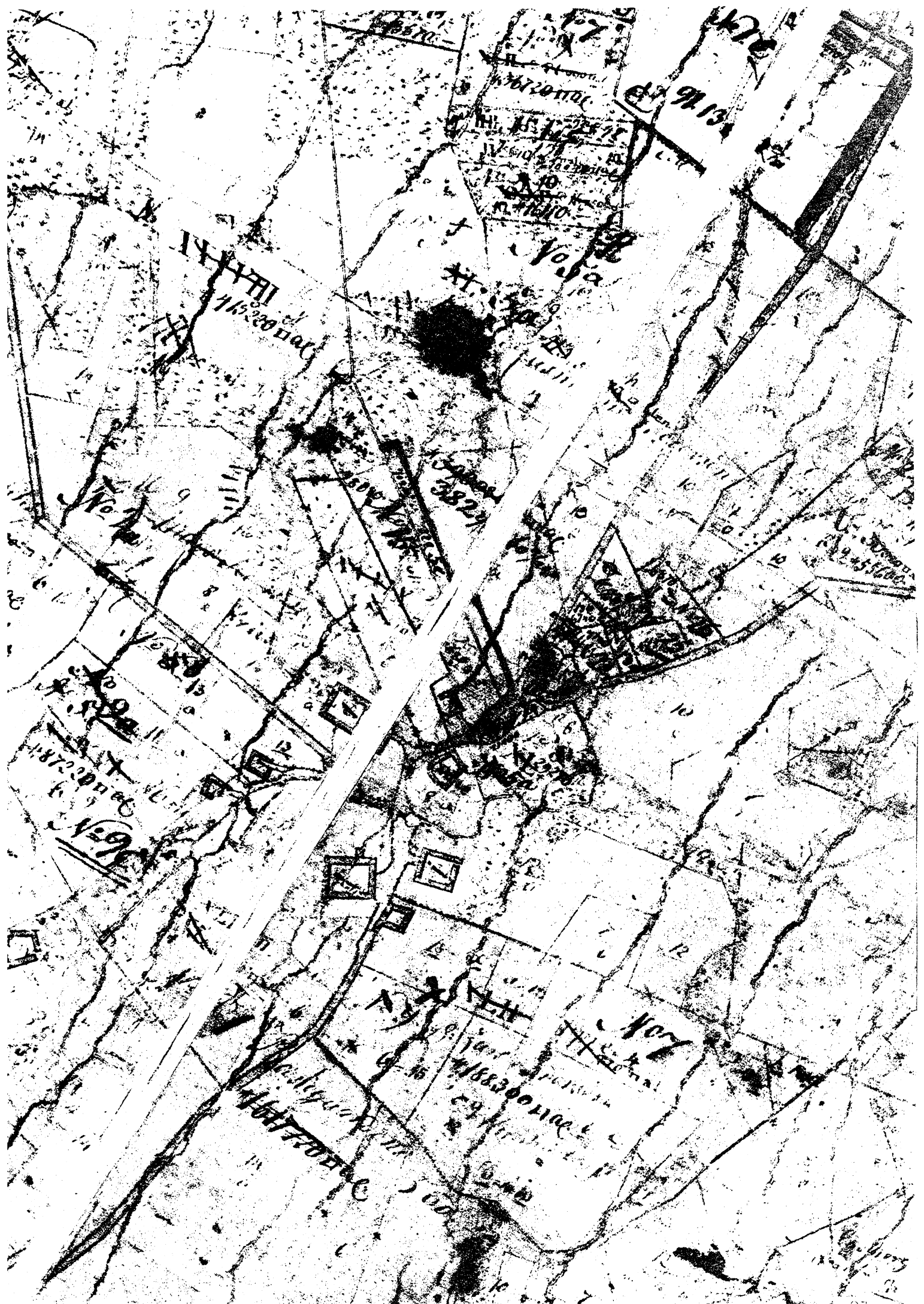
1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav i en koblingsplacering over Spangebæk. Byformen er en løst opbygget slynget vejby. Fra ejerlavet er senere udskilt torperne Filstrup og Mullerup. Den sidste er atter nedlagt i senmiddelalderen.
2. Udviklingstype. Besiddelsesforholdene i byen forblev meget spredte. En tidlig overgang til selveje ledsagedes af en meget kraftig ekspansion. Fra 1658 til 1921 husede byen sognets præstegård.

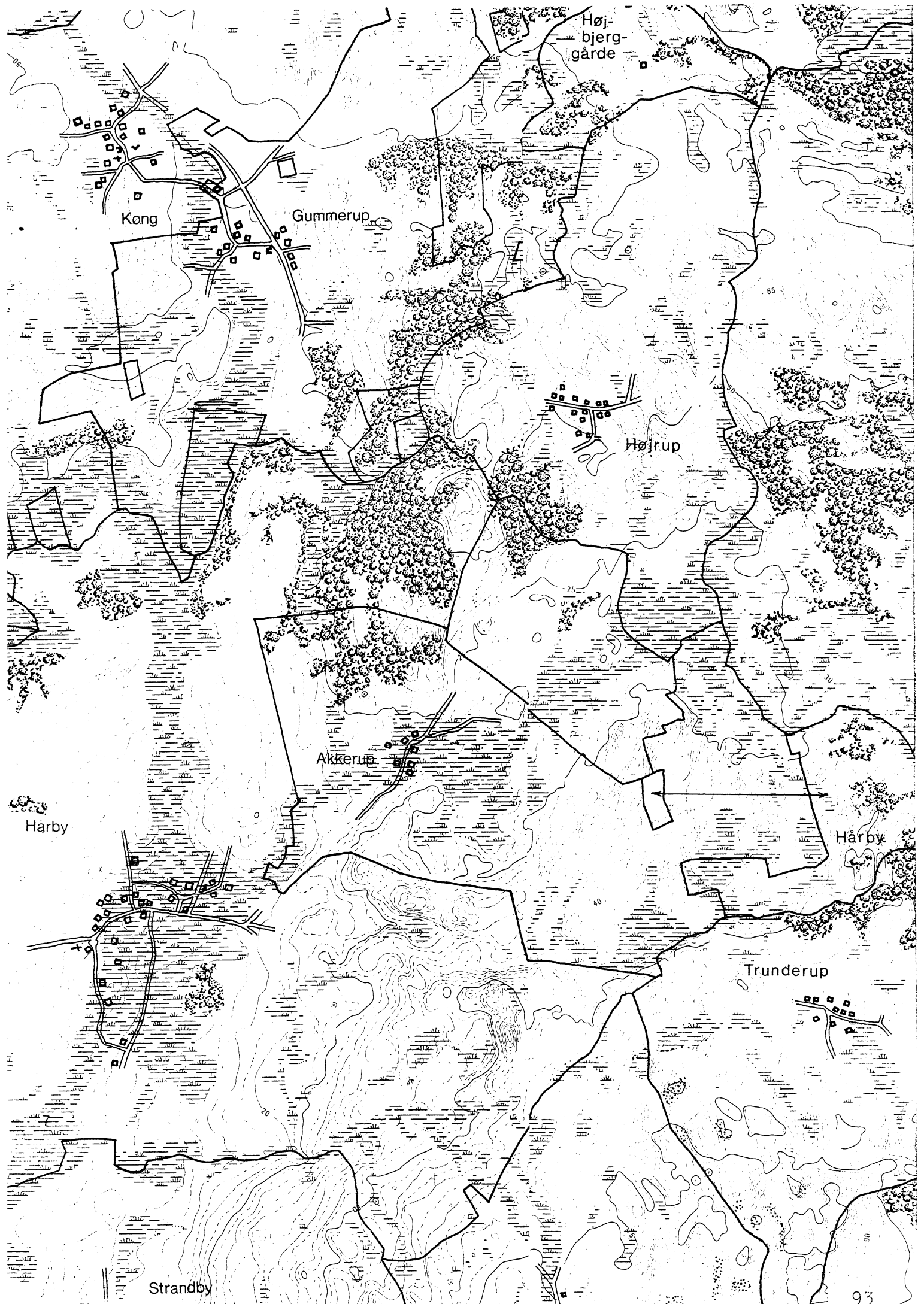
Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig og typeren anlægstype uden særlig udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er kun delvis bevaret og præges af nybebyggelse.
2. Kulturlandskabet har kun bevaret enkelte udskiftningshegn.
3. Særlige relikter: den gamle præstegård.
4. Arkæologiske interesser: tomten af Mullerup, en enkelt frilagt gårdtomt.

Høj-
bjerg-
gårde

Kong

Gummerup

Højrup

Akkerup

Hårby

Hårby

Trunderup

Strandby

HÅRBY

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

Navn: Hårby	Navnetype: -by.
----------------	--------------------

Bemærkninger:

Hårby er nævnt første gang 1386 i formen Harby. Forleddet kan være navneordet hår, tillægsordet hård og navneordet glda. Harth, som betyder skov. Efterleddet er by, som betyder landsby.

Anlægstype: Adelby med kirke.	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
----------------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Præstegården lå indtil 1658 i Hårby, men afbrændtes af svenskerne og opførtes senere (efter 1667) i Akkerup, 1921 flyttedes den atter til Hårby, og den gamle præstegård blev udstykket og bortsolgt.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slyngget vejby

Gårdene ligger spredt langs det komplicerede vejnet. I den østlige del af byen har der udviklet sig en uregelmæssig klynge. "Husene ligger hovedsageligt i denne klynge". Kirken ligger i den vestlige del af byen. Fortelignende gadeudvidelser i den vestlige del af byen.

b. Placering i forhold til by-marken

centralby agerorientering skovorientering åorientering

randby engorientering kystorientering

Byen er koblingsplaceret på tværs af Hårby å.

c. Udskiftning

år: 1787 figur: Stjerneudskiftning.

d. Udflytning

ved udskiftningen 12 gårde.

efter udskiftningen 6 gårde.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 5 el flere. Dyrkningsfællesskab med Akkerup.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vestfyn, domineres af Härby hedeslette.

jordbund: Moræneler med ferskvandsgrus og -sand, -dynd og -tørv.

naturlig afgrænsning: Ejerlavet er naturligt afgrænset på nær grænserne mod Sarup og Akkerup.

overvejende

overvejende ager med større indhold af eng.

blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Omkring 50% af gårdene er flyttet ud og der er opstået et stort parcelhuskvarter syd for bygaden. Vejforløbet er bevaret, men en del nye veje er kommet til. Forten ved kirken er bevaret, mens den anden øst herfor er forsvundet.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af stjerneudskiftningen nordøst for byen er bevaret.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Der er opstået en del bebyggelse i den østlige del af ejerlavet. Den vestlige del er præget af en del enkeltliggende gårde.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 1361 ha, heraf opdyrket 1688: 49%.							
Tønder hartkorn	1664 ²	1688	1844	1903			
	235	281	222				
Bebyggelsesenheder:							
		1610 ¹	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		11 [*]	35	35	35	44	49
Huse:		4			+?		
Huse m/ jord:				8 [*]		35	59
Huse u/ jord:			18 [*]	39		6	86
I alt:		15	53	82		85	194
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
44	1664	9	16	9	6,9		
34	1688	10	7	18	7,9		
43	1844	23	16	5	4,5		
47	1903	28	16	5	4,2		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	314	360	657			
	Børn:	163	193	313			
	I alt:	477	553	970			

1. En del af byen medregnet under Akkerup.

2. Htk. for en af gårdene mangler.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			9	13	11	3	15	2 [†]
1844	30	24					14	17
1903	48	139					1	6

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1361 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 49%. Byen havde da trevangsbrug og dyrkningsfællesskab med Akkerup. Hårby takseredes i 1684 til ikke mindre end 281 tdr.htk. I 1844 nedsattes taksationen til 222 tdr.htk. Fra det oprindeligt endnu større ejerlav er senere udskilt torperne Akkerup og Sarup. På grænsen til Strandby lå hovedgården Højsgård, der nævnes fra 1425. I 1521 omtales Højsgårds mølle. I 1649 blev hovedgården lagt under Løgismose. Hårby stjerneudskiftedes år 1787 og siden er 12 gårde flyttet ud. SØ for hårby vidner marknavne på Pederstrup (1572: Pederstrup Mose og -Holm) om en nedlagt middelalderbebyggelse. I senmiddelalder var der et betydeligt indslag af selvejergårde i byen. Omkring 1500 erhvervede 3 kronfæstere selvejerret til deres gårde. I 1555 afstod kronen 3 gårde i Hårby til Jacob Brockenhus til Damsbo, men selv herefter lå der i 1583 under kronlenet Hagenskov 13 gårde, hvoraf 9 selvejergårde. Endnu i 1664 lå et betydeligt antal gårde under kronen. Blandt kronens huse var da 4 huse til præstegården i Akkerup. Blandt adelsgodset kan nævnes, at 2 gårde og 1 hus i Hårby ved et skifte i 1425 fulgte Højsgård. Rigshofmester Poul Laxmand var o. 1500 i besiddelse af den betydelige Hårby Mølle (1626: 39 tdr. mel i mølleskyld) foruden som minimum 7 gårde i byen. Dette gods optræder i 1626 på skiftet efter Eske Brock og tilhørte i 1664 Vedtoftegård (Brahesholm). Den indensogns hovedgård Løgismose gør sig sent gældende, men tegnede sig i 1664 dog for 11 gårde og 3 huse. Endnu 100 år efter var Løgismoses andel 11 gårde, medens Skovgårde, Steensgård og Frederiksgave (Hagenskov) tegnede sig for henholdsvis 3, 4 og 2 gårde. I 1844 var overgangen til selveje langt fremskreden, men der var dog stadig et betydeligt fæstegods til Arreskov, Frederiksgave (Hagenskov), Brahesminde og Søholm. I 1903 var overgangen til selveje stort set afsluttet. Hårby talte i 1600-1700-tallet ikke færre end 35 gårde. I forbindelse med overgangen til selveje stiger gårdtallet i normalt omfang, medens hus- og befolkningstallets stigning i det 19. årh. er over det normale. Hårby var i færd med at udvikle sig til bymæssig bebyggelse. I 1684 var gårdene gennemsnitlig ret store men med betydelige variationer. Byen synes aldrig egaliseret. I 1690 nævnes det, at Anders Bille (til Løgismose) har ladet opføre et lille skolehus i byen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

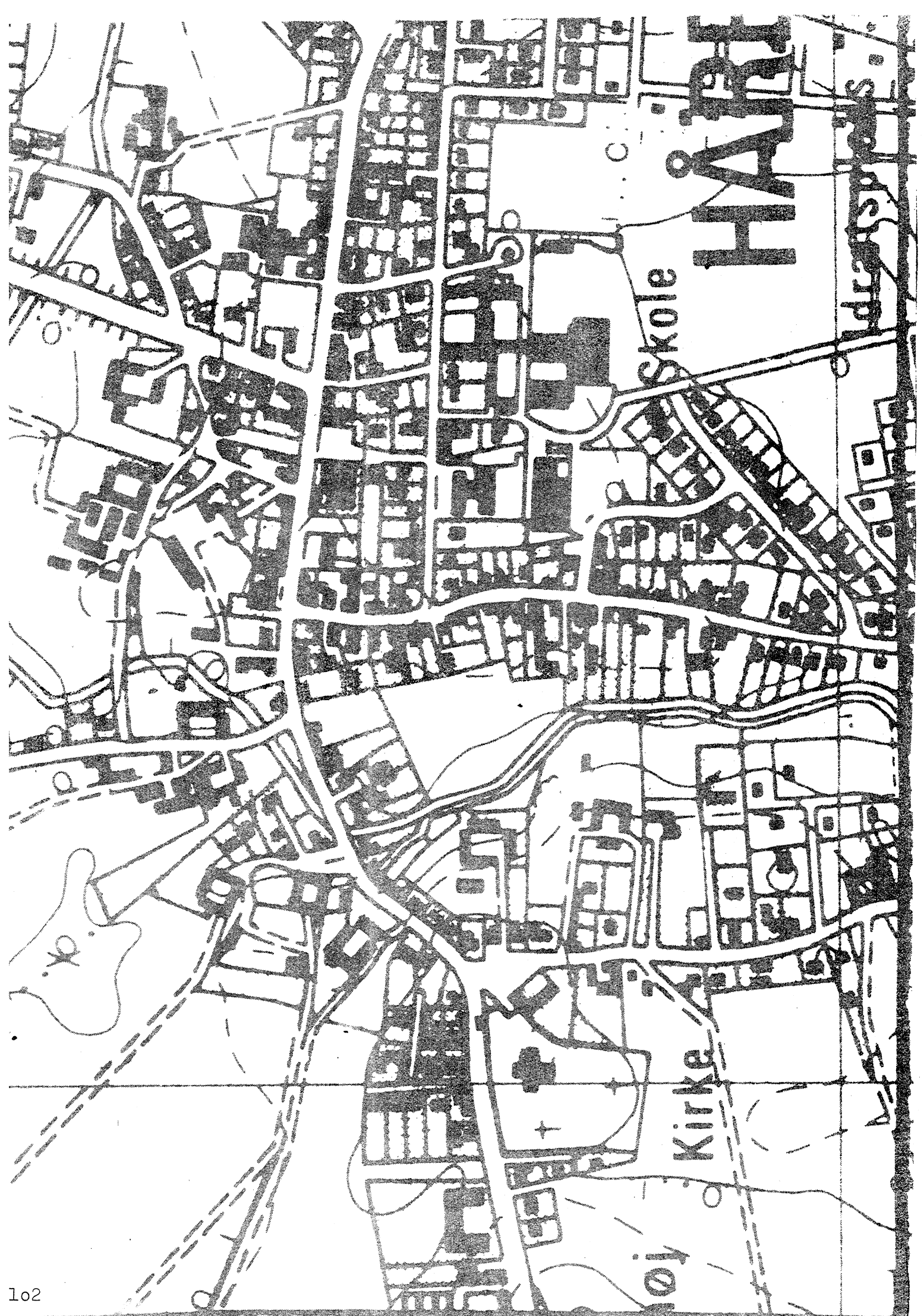
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Interesse.

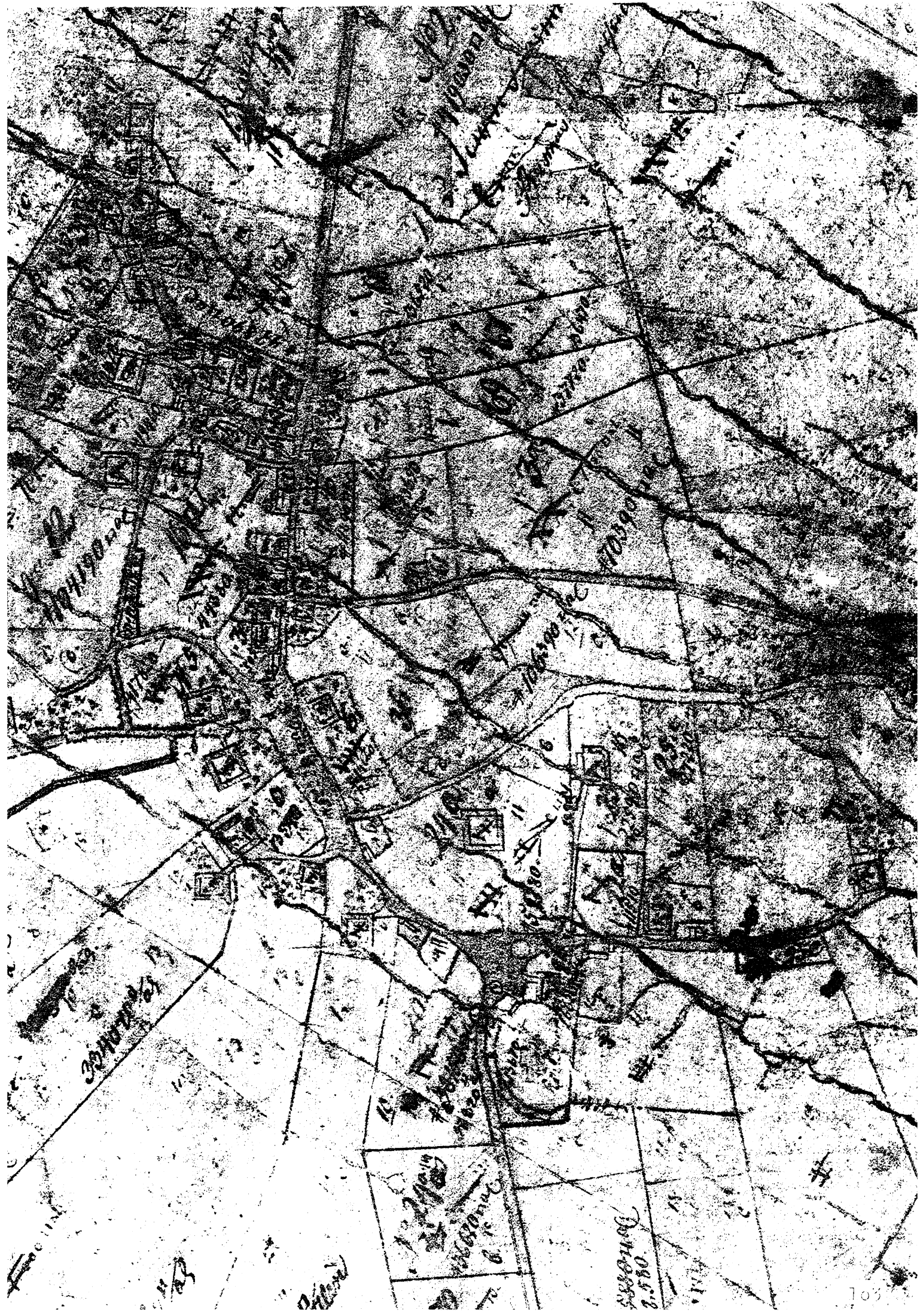
1. Anlægstype. Den meget store kirke-adelby af vikingetidnavnetyper -by er centralplaceret i sit ejerlav i en koblingsplacering på tværs af Hårby å. Byformen er en løst opbygget slynget vejby. Fra det oprindeligt endnu større ejerlav er udskilt torperne Sarup, Akkerup og Pederstrup, hvoraf den sidste atter er nedlagt i senmiddelalder.
2. Udviklingstype. Landsbyen havde i 1500-tallet et betydeligt indslag af selvejerqårde, men besiddelsesforholdene forblev iøvrigt spredte og den indensogns hovedgård Løgismose kom kun til at spille en mindre rolle. Overgangen til selveje ledsagedes af en betydelig ekspansion, der efterhånden forvandlede Hårby til en bymæssig bebyggelse.

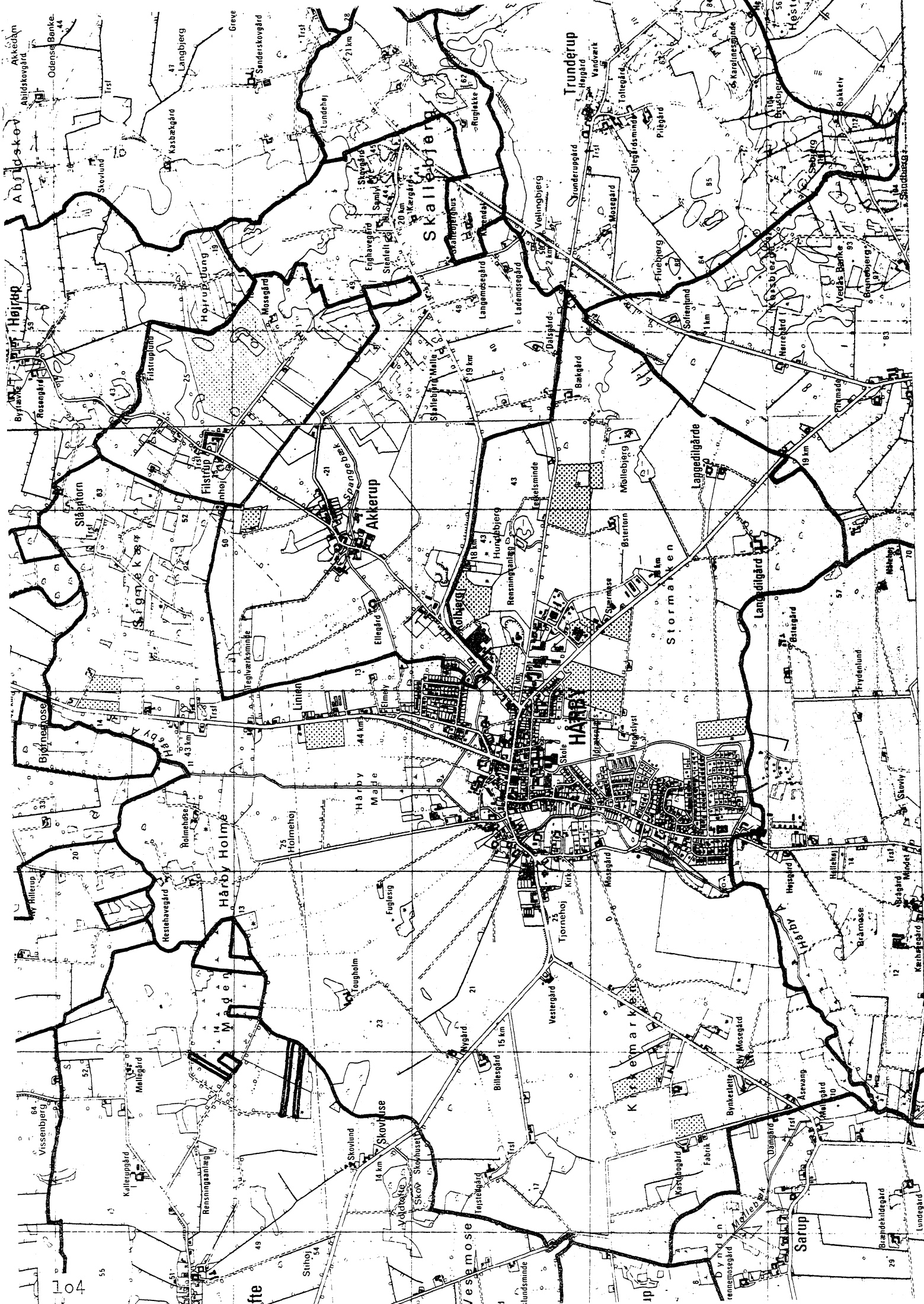
Sammenfattende drejer det sig om almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

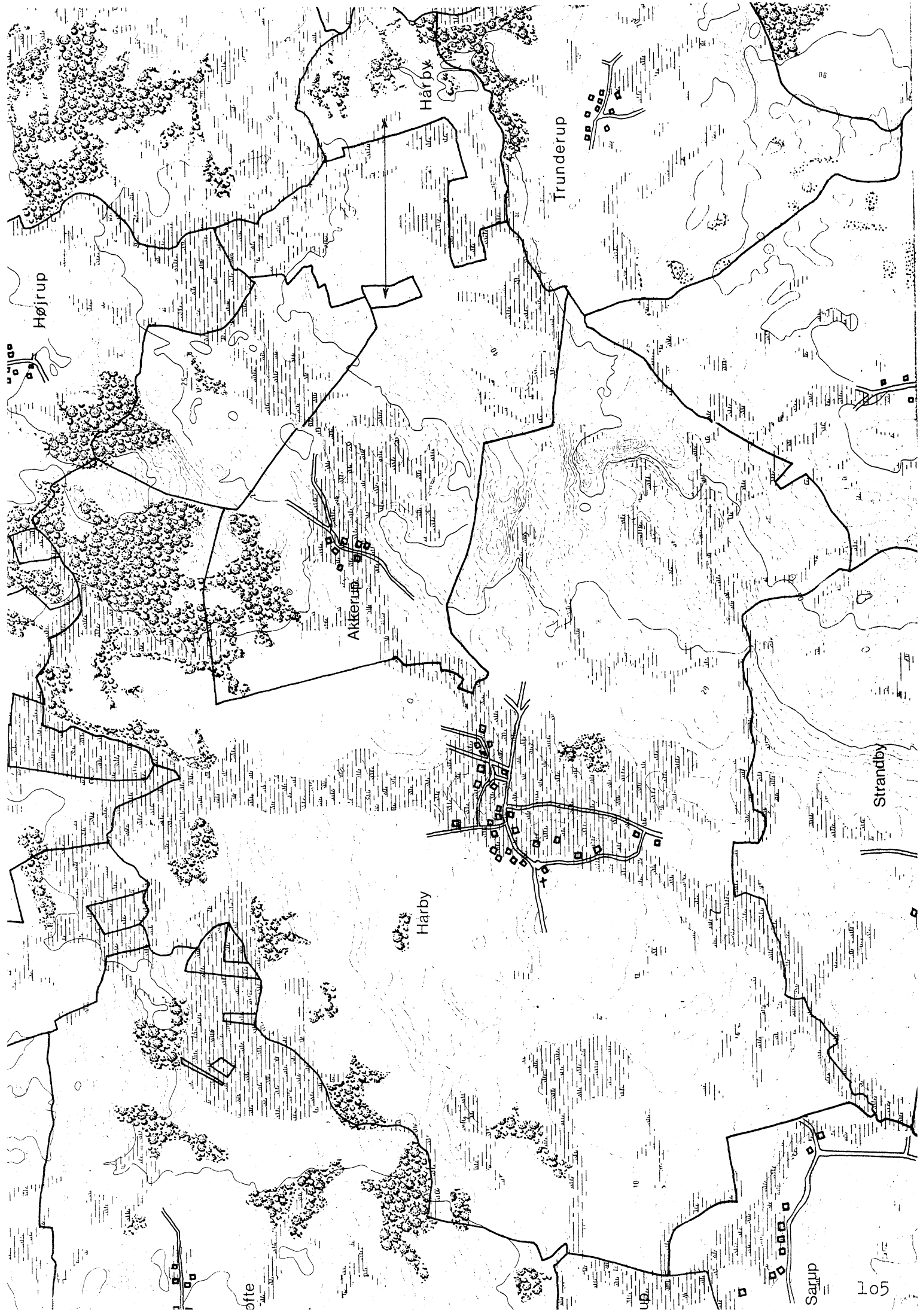
Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er delvis opløst og nybebygget. Hårby har i dag karakter af bymæssig bebyggelse.
2. Kulturlandskabet har bevaret en del hegn, men er i øvrigt præget af nybebyggelse.
3. Særlige relikter: kirke.
4. Arkæologiske interesser: tomten af Pederstrup.

Højrup

Harby

Akkerup

Trunderup

Strandby

Sarup

Øfte

NÆLDEMOSE

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

Navn: Nældemose	Navnetype: -mose.
--------------------	----------------------

<p>Bemærkninger:</p> <p>Nældemose er nævnt første gang 1475 i formen Neldemosæ. Forleddet er plantenavnet Nælde.</p>
--

Anlægstype: Middelalderlig rydningsby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
--	---------------------------------------

<p>Bemærkninger:</p> <p>En rydningsby er en landsby, som er anlagt efter forudgående skovrydning på stedet.</p>

<p>Historiske tildragelser:</p> <p>I Nældemose fødtes 1852 vetarinæren Rasmus Rasmussen.</p>
--

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Gårdene syd for bygaden ligger regelmæssigt langs bygaden, så byen for denne dels vedkommende ligner en rektangulær, reguleret vejby. De øvrige gårde er uregelmæssigt fordelt langs den vest og nordvest gående bygade og forgreningen til denne. Der ligger enkelte huse mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Randplaceringen skyldes herregården Løgismoses ekspansion.

c. Udskiftning

år: 1790 figur: Strimmeludskiftning.

d. Udflytning

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen Ca. 5 gårde.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1
 vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab m. Sarup.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vestfyn, domineres af israndskames mod V og hedslette mod Ø.

jordbund: Div. sand med ferskvandssand.

naturlig afgrænsning: Ejerlavet er kun naturligt afgrænset ved kysten.

- overvejende
 overvejende ager med større indhold af skov.
 blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

40% af gårdene er flyttet ud og et par af gårdene er flyttet inden for byens grænser. Der er kun bygget få huse i byen og vejforløbet er intakt. En del af udskiftningshegnene, som går helt ind til gårdene nord for byen er bevaret. Toftesystemet er kun bevaret enkelte steder.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

De fleste af udskiftningshegnene er bevaret.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12% fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Større skovareal bevaret ved kysten.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

STATISTIK

1							
Areal: 128 ha, heraf opdyrket 1688: 330 tdr. land.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	46	52					
Bebyggelsesenheder:							
	1532	1600	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	12	0	12	12	12	12	10
Huse:		0	3		+?		
Huse m/ jord:						22	10
Huse u/ jord:				4		1	14
I alt:	12	0	15	16		35	37
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
100	1664	12			3,8		
100	1688	6	6		4,3		
75	1844	11	1		2,9		
50	1903	8	2		3,0		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	49	190	181			
	Børn:	79	103	79			
	I alt:	128	293	260			

1. Må være excl. den del af Nældemose ejerlav, der ligger i Dreslett 111

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

	Besiddelsesforhold:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	Selvejere:		gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					12	3		
1844	12	23						
1903	10	27						

Udviklingsbeskrivelse:

Nældemose synes anlagt som en rydningsby i kystskovbæltet og er formentlig udparcelleret af Sarups ejerlav. De to byer havde i 1688 dyrkningsfællesskab. Dyrkningsformen var trevangsbrug. Nældemose havde i 1688 et dyrket areal på 330 tdr. land og takseredes i 1684 til 52 tdr. htk. Inden 1690 tog nabohovedgården Løgismose jord fra Nældemose, hvilket gav byen en ejendommelig placering i ejerlavets periferi. Til gengæld herfor tillagdes Nældemose jord fra Strærup i nabosognet Dreslette, hvilket er forklaringen på det ejendommelige skelforløb omkring år 1800. I 1690 beskriver præsten Nældemose som "12 våge halve gårde, som tiender kun af en lille mark til Hårby sogn" og af resten af jorden til Dreslette sogn. I 1664 takseredes byens skove til 48 svins olden, og formentlig har fiskeriet haft betydning. Der omtales i hvert fald fiskehuse i Hårby sogn i 1500-tallet. Nældemose strimmeludskiftedes i 1790 og siden er omtrent 5 gårde udflyttede. Ved Løgismose skiftet i 1475 fremgår det, at hele byen allerede dengang hørte under hovedgården. Af Løgismoses jordbog fra 1532 fremgår, at byen ligesom senere bestod af 12 gårde, hvoraf de 10 ikke ydede landgilde, men kun hoveri til hovedgården. Byen vedblev at høre under Løgismose gods helt frem til godsets opløsning og udparcellering i slutningen af 1700-tallet, hvorefter der skete en tidlig overgang til selveje. I 1664 bestod byen af 12 gårde a 3,8 tdr.htk. og i 1762 var situationen uændret 12 egaliserede gårde a 4 tdr.htk. Gårdene var således meget små og byen er formentlig allerede egaliseret i senmiddelalder. Overgangen til selveje medførte en kraftig ekspansion i hus- og befolkningstal frem til 1844, hvorefter stagnation indtræder.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby'
-----------------	----------------	-------------------	-----------------

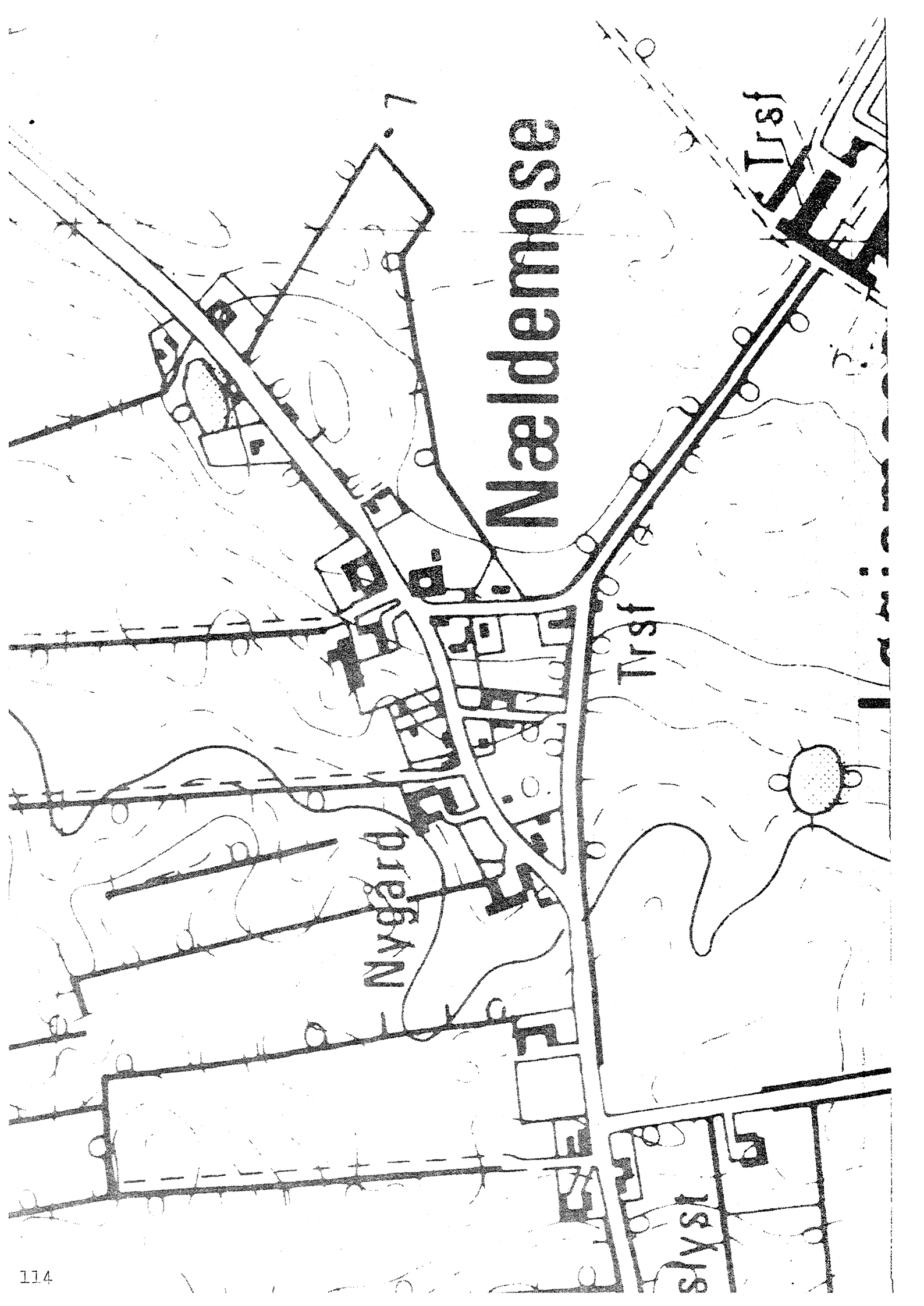
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.**

1. Anlægstype. Den lille rydningsby synes opstået ved kolonisation af kystskovbæltet i Sarups ejerlav. Senere har hovedgården Løgismose (kendt fra 1300-tallet) gjort indhug i ejerlavet og til gengæld til- lagt byen jord i nabosognet Dreslette. Byformen er slynget vejby i en sluttet og regelmæssig form.
2. Udviklingstype. Byen lå allerede i senmiddelalderen samlet som uge- dagstjenerby under nabogodset Løgismose og vedblev hermed indtil overgangen til selveje. Som typisk for den godsnære landsby fremstår Nældemose allerede tidligt som en egaliseret smågårdslandsby.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig og typeren anlægstype med en typisk udvikling for den hovedgårdsnære landsby.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er kun delvis bevaret og stærkt utyndet.
2. Kulturlandskabet har bevaret mange udskiftningshegn og et større skovareal.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: 3-4 frilagte gårdtomter.

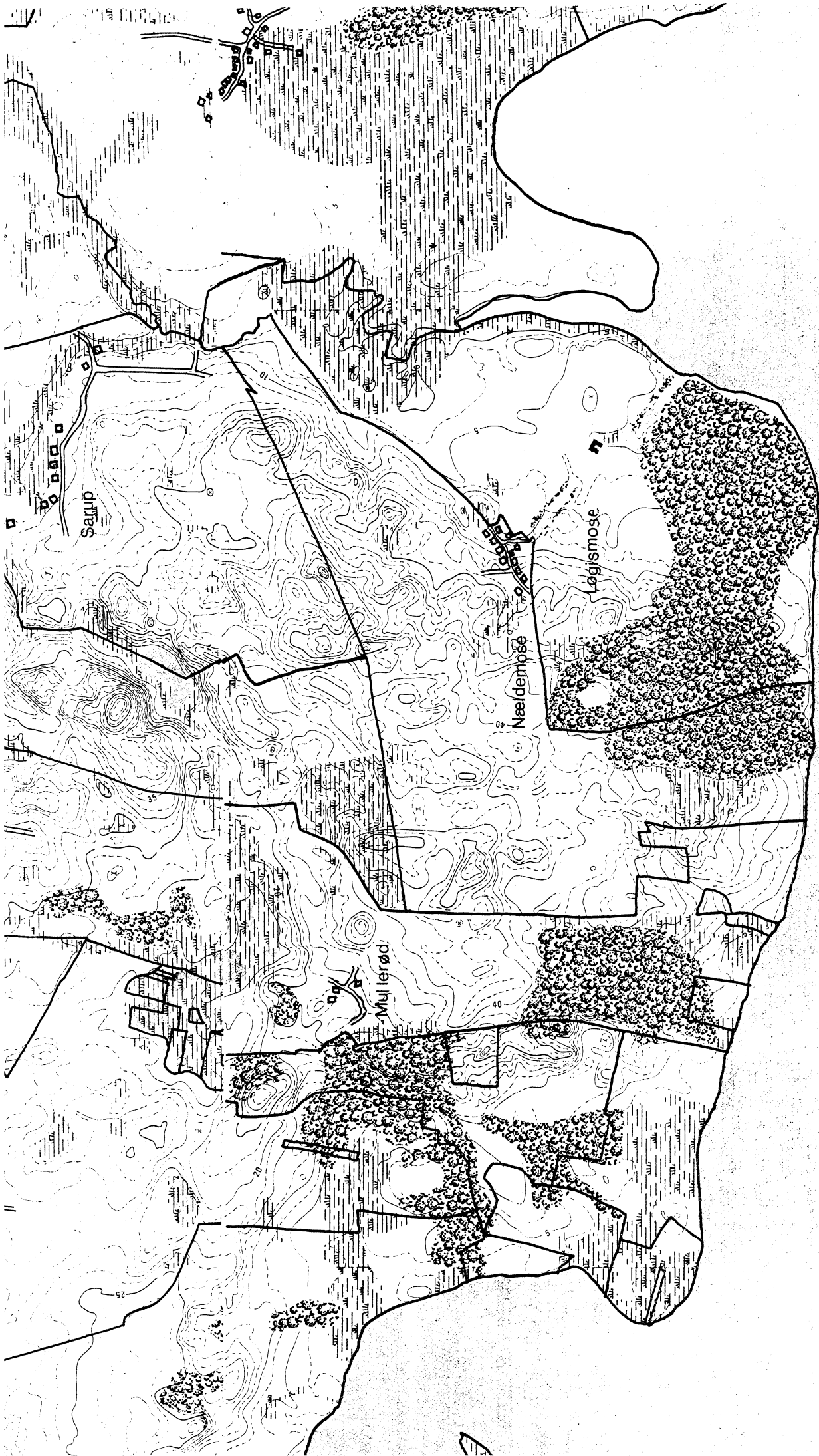
Nældemose

Nygård

Trsf

slyst

Trsf

SARUP

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
-----------------	-----------------------	--------------------------	-----------------------

Navn: Sarup	Navnetype: -torp
-----------------------	----------------------------

Bemærkninger:

Sarup er nævnt første gang 1404 i formen Sarup. Forleddet kunne være mandsnavnet, gl. Sati. Efterleddet er torp, gl. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
---	--

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby, som i dette tilfælde er Hårby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. **By-tomten** Slynget vejby.

Gårdene ligger langs den øst-vest-gående bygade. Husene ligger mellem gårdene. Sarup mølle ligger ved Møllebækken øst for byen. En enkelt af gårdene (Grønnemosegård) ligger isoleret fra den øvrige bebyggelse i den nordvestlige del af byen.

b. **Placering i forhold til by-marken**

centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Byen er orienteret langs Møllebækken.

c. **Udskiftning**

år: 1790 figur: Stjerneudskiftning ved byen og ellers strimmeludskiftning.

d. **Udflytning**

ved udskiftningen
 efter udskiftningen 2 gårde.

ØKONOMI

a. **Vangesystem** driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1
vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab med Nældemose.

b. **Ressourceområdets sammensætning**

landskabsform: Kuperet/Vestfyn, hedeslette mod N og Ø og israndskames mod V.

jordbund: Div. sand med ferskvandsdynd og -tørv.

naturlig afgrænsning:

overvejende agerjord.
 overvejende med større indhold af
 blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

25% af de otte på kortet aftegnede gårde er flyttet. De udflyttede gårdes tomter er blevet bebygget med huse, men ellers er der ikke foregået nogen nybyggeri. Tofte- og skelsystemet er bevaret enkelte steder. Vejforløbet er intakt.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

De fleste udskiftningshegn er bevaret.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Søgn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 243 ha, heraf opdyrket 1688: 65%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	58	67	41				
Bebyggelsesenheder:							
		1600	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		4	9 *	9 *	9	10	9
Huse:			2		+?		
Huse m/ jord:						10	14
Huse u/ jord:				2			4
I alt:		4	11	11		20	27
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
50	1664		6	2	7,3		
44	1688	1	5	3	7,4		
70	1844	5	5		3,7		
56	1903	4	5		4,2		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	52	93	90			
	Børn:	36	51	42			
	I alt:	88	144	132			

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Hårby	Hårby

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					5 [†]	2	4	
1844	10	10						
1903	9	18						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 243 ha store ejerlav var i 1683 opdyrket ikke mindre end 65%. Byen havde da trevangsbrug i et dyrkningsfællesskab med den udparcellerede rydningsby Nældemose. Som følge af den høj opdyrkning takseredes byen højt til 67 tdr.htk. i 1684 mod 41 tdr. i 1844. Skelforløbere mod såvel Nældemose som Hårby synes regulerede formentlig i forbindelse med Løgismoses ekspansion (se under Nældemose). Byen stjerneudskiftedes i 1790 og siden er 2 gårde flyttet ud. Ved Løgismose arveskiftet i 1475 fordeltes hele byen: 9 uegaliserede gårde samt Sarup Mølle. I 1532 opregner godsets jordbog foruden møllen (18 tdr. mel i mølleskyld) 4 gårde i Sarup, hvilket stemmer med skattemandtallet fra år 1600, der angiver 4 skattepligtige bønder i Sarup. Disse 4 gårde kan derfor ikke have tilhørt Løgismose på denne tid. I 1664 ejede Løgismose fastsat 5 gårde (incl. Møllegården), medens Brangstrup og Sandholt ejede de øvrige 4 gårde. I 1762 var Løgismose nået op på 7 gårde (incl. Møllegården) og 3 huse med jord. Kort tid efter opløstes og udparcelleredes Løgismose gods, og byen overgik til selveje. Incl. Møllegården var byen i 1475 på 10 gårde. Inden 1664 var antallet faldet til 9 og inden 1774 åbentbart til 8. Herefter genoprettes det gamle gårdtal frem til 1844. Hus- og befolkningstallets ekspansion i det 19. årh. ligger noget under normen. Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen synes egaliseret i forbindelse med udskiftningen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
-----------------	----------------	-------------------	----------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse: Interesse: Stor interesse: Særlig interesse:

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-navnetypen -torp er randplaceret i sit ejerlav og er orienteret langs Møllebækken. Byformen er slynget vejby. Sarup er udflyttet og udparcelleret fra Hårby. Senere er fra Sarup udparcelleret rydningsbyen Nældemose.
2. Udviklingstype. Byen lå i 1475 samlet under Løgismose gods, men splittedes i forbindelse med arvedelingen. I løbet af 1600-1700-tallet lykkedes det dog stort set atter at samle byen under Løgismose. Der foretoges en egalisering i forbindelse med udskiftningen. Den tidlige overgang til selveje ledsagedes af ekspansion i (knap) normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1. Bytomten er forholdsvis velbevaret.
2. Kulturlandskabet har bevaret de fleste udskiftningseenheder.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: -

D y n d e n

Grønnemosegård

Moltebekk

Stenbrått

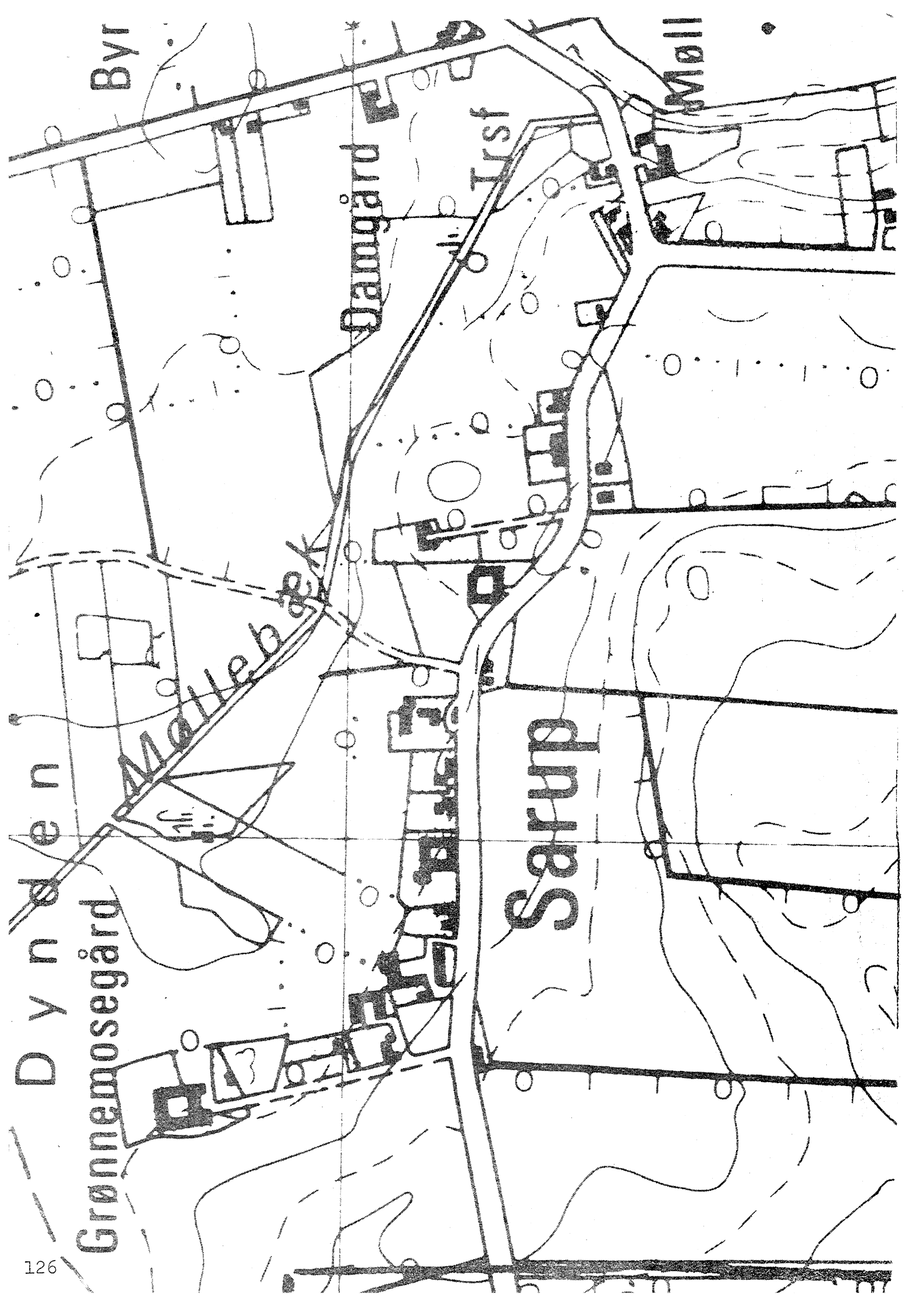
Sarup

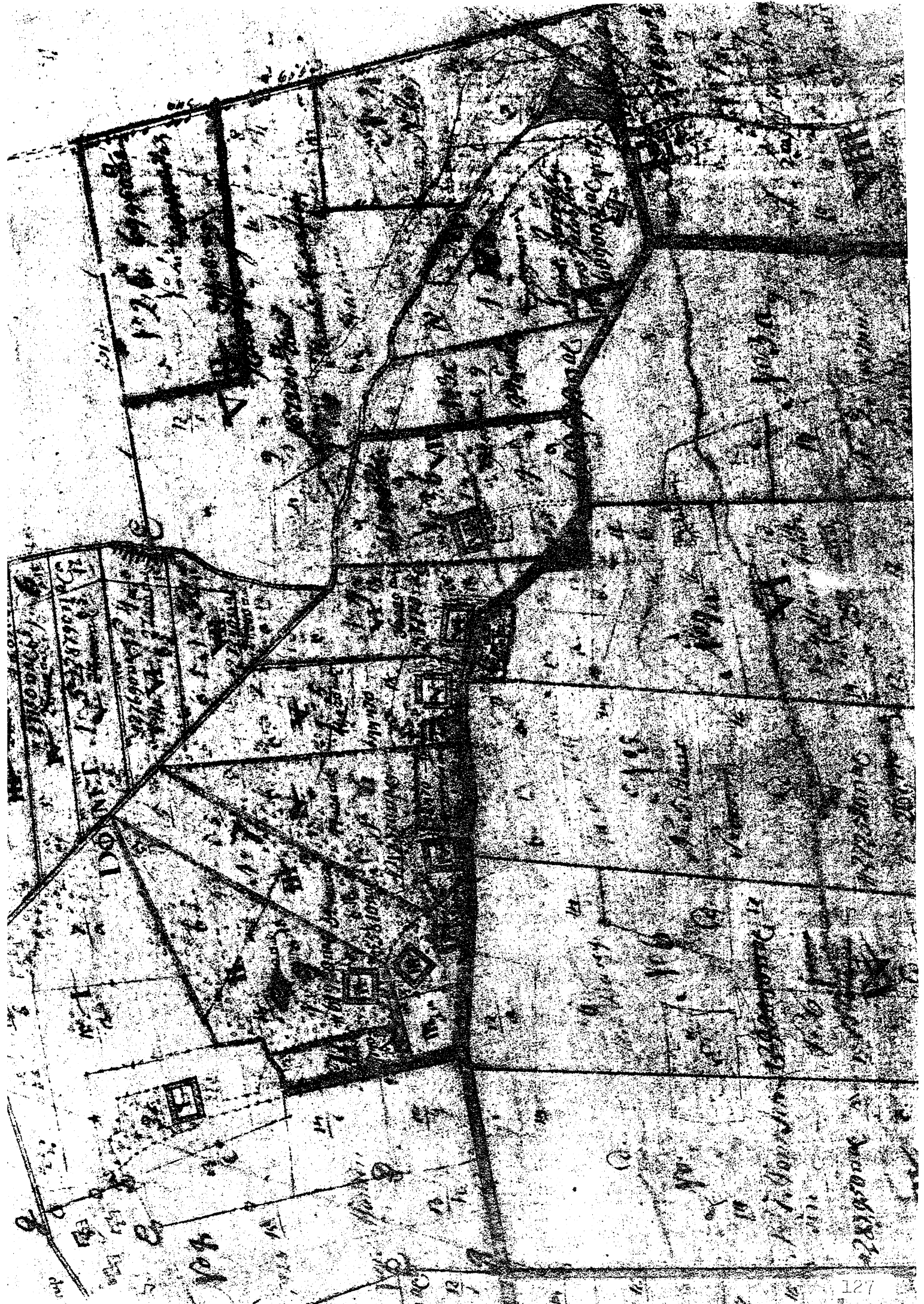
Gamgård

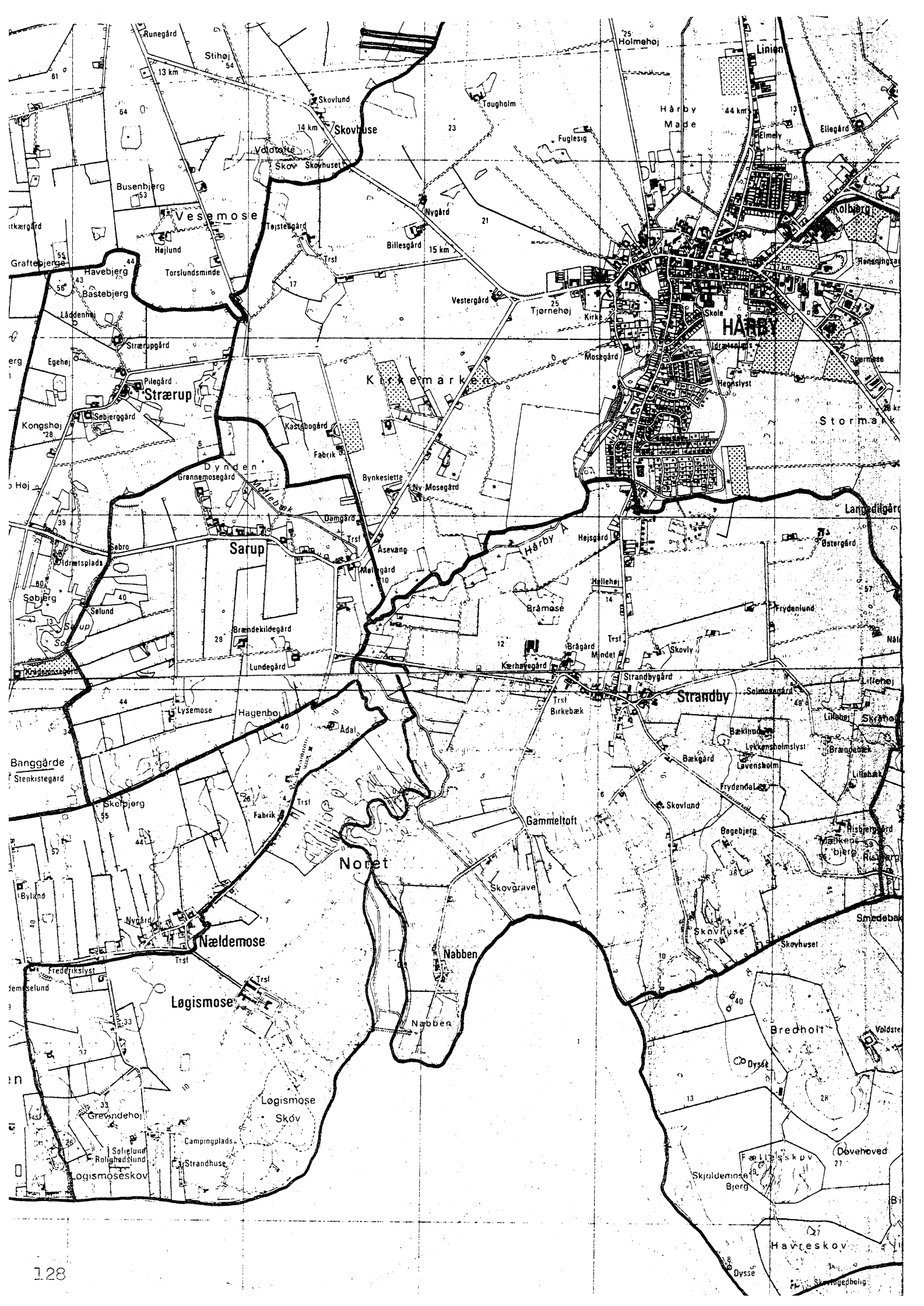
Trst

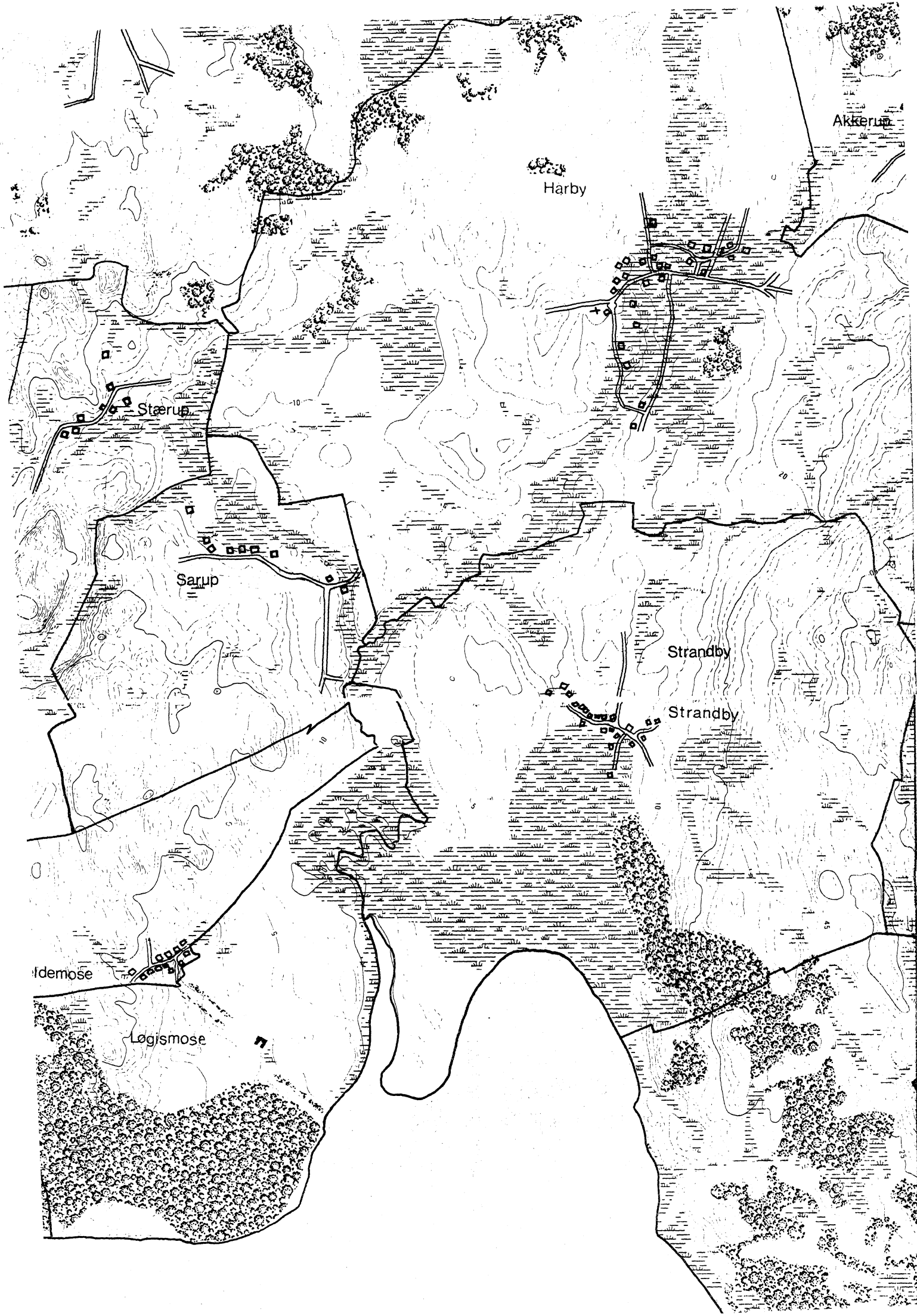
Møll

Byr

STRANDBY

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
-----------------	-----------------------	--------------------------	-----------------------

Navn: Strandby	Navnetype: -by.
--------------------------	---------------------------

Bemærkninger:

Strandby er nævnt første gang 1425 i formen Strandby.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
------------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Strandby henlagdes 1817 fra Sallinge til Båg herred.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Gårdene ligger forholdsvis tæt langs den sydøst-nordvest gående bygade og dens forgreninger. En enkelt gård ligger isoleret fra den øvrige bebyggelse sydøst i byen. I den sydlige del af byen ligger der en "fortelignende" gadeudvidelse. Husene ligger jævnt fordelt mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovoriering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Nordre Gammeltofte, Midterste Gammeltofte og Bagerste Gammeltofte øst for byen.

c. Udskiftning

år: 1783 figur: Uregelmæssig blokudskiftning med strimler.

d. Udflytning

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen 7 gårde.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 5 el flere.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vestfyn, domineres totalt af Hårby hedeslette.

jordbund: Moræneler med ferskvandsdynd og -grus samt div. sand og grus.

naturlig afgrænsning: Naturligt afgrænset til alle sider.

- overvejende
 overvejende ager med større indhold af engjord og skov.
 blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Omkring 40% af gårdene er flyttet ud. De udflyttede gårdes tomter er blevet bebygget med huse, men ellers er der kun lidt nybyggeri. Vejforløbet er intakt, men skel- og fortssystemet er ikke bevaret i særlig høj grad, hvad angår gårdene. Hustofterne er derimod bevaret i en del tilfælde.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del udskiftningshegn bevaret.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Husbebyggelsen "Nakken" opstået i den sydlige del af ejerlavet. Den sydøstlige del er stærkt præget af enkeltliggende gårde. Skovarealer bevaret i den sydlige del af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
-----------------	----------------	-------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 666 ha, heraf opdyrket 1688: 55%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	171	158	113				
Bebyggelsesenheder:							
		1600	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		13	16	17	17	31	31
Huse:		10			+?		
Huse m/ jord:						29	40
Huse u/ jord:				10		1	27
I alt:		23	16	27		61	98
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
100	1664			16	10,7		
88 1:2	1688		2	15	9,3		
61	1844	23	8		3,0		
65	1903	25	6		2,9		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	130	255	310			
	Børn:	68	135	164			
	I alt:	198	390	474			

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogs hovedgårde:		Udensogs hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					16			
1844	31	30						
1903	31	67						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 666 ha store ejerlav var i 1684 opdyrket 55%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes højt til 158 tdr.htk. mod 113 tdr i 1844. Som navnet angiver ligger byen placeret ud til strandengsarealer. Noget resterende kystskov takseredes i 1664 til 10 svins olden. I ejerlavets nordlige del på grænsen til Hårby lå den middelalderlige hovedgård Højgård, der i 1649 lagdes under Løgismose. Sydvest for byen vidner Gammeltofte-navne om byens tidligere placering. Strandby blokudskiftedes i 1783 og siden er 7 gårde flyttet ud. I 1425 var Højsgård en ganske lille hovedgård på 8 tdr.htk. i skyld og med et øde møllested. Højsgårds mølle omtales tillige i 1521. I 1425 var tilliggende bl.a. 8 gårde i Strandby, hvoraf de 5 var udprægede småbrug. Øjensynlig ejede sognets anden hovedgård Løgismose, en tilsvarende andel, nemlig i 1475 7 gårde, hvoraf 2 var rene småenheder. I Løgismoses jordbog fra 1532 optræder stadig 7 gårde. Ved år 1600 er størstedelen af byens gårde stadig skattepligtige og kan derfor øjensynlig ikke have tilhørt sognets hovedgårde. Inden 1649 erhvervede Løgismose imidlertid det gamle Højsgård gods og inden 1664 var hele byen samlet under Løgismose gods. Byen bestod da af 16 egaliserede gårde a 10,7 tdr.htk. Endnu i 1762 lå byen samlet under Løgismose og bestod da af 17 gårde, hvoraf de 16 på 10-11 tdr.htk. I forbindelse med Løgismoses tidlige godsopløsning skete en hurtig overgang til selveje. Gårdtallet var i 1600-1700-tallet på 16-17. I forbindelse med overgangen til selveje steg det meget kraftigt frem til 1844, ligesom hus- og befolkningstallets stigning i det 19. årh. var usædvanlig kraftig. Byen var i 1500-tallet præget af mange smågårde, strandbol. Hvilket stemmer overens med, at præsten i 1572 omtaler mange fiskerhuse i sognet. I forbindelse med egaliseringen i 1600-tallet forsvandt småenhederne imidlertid, omend der stadig var mange huse i byen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Hårby	Sogn: Hårby
----------	----------------	-------------------	----------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse: Interesse: Stor interesse: Særlig interesse:

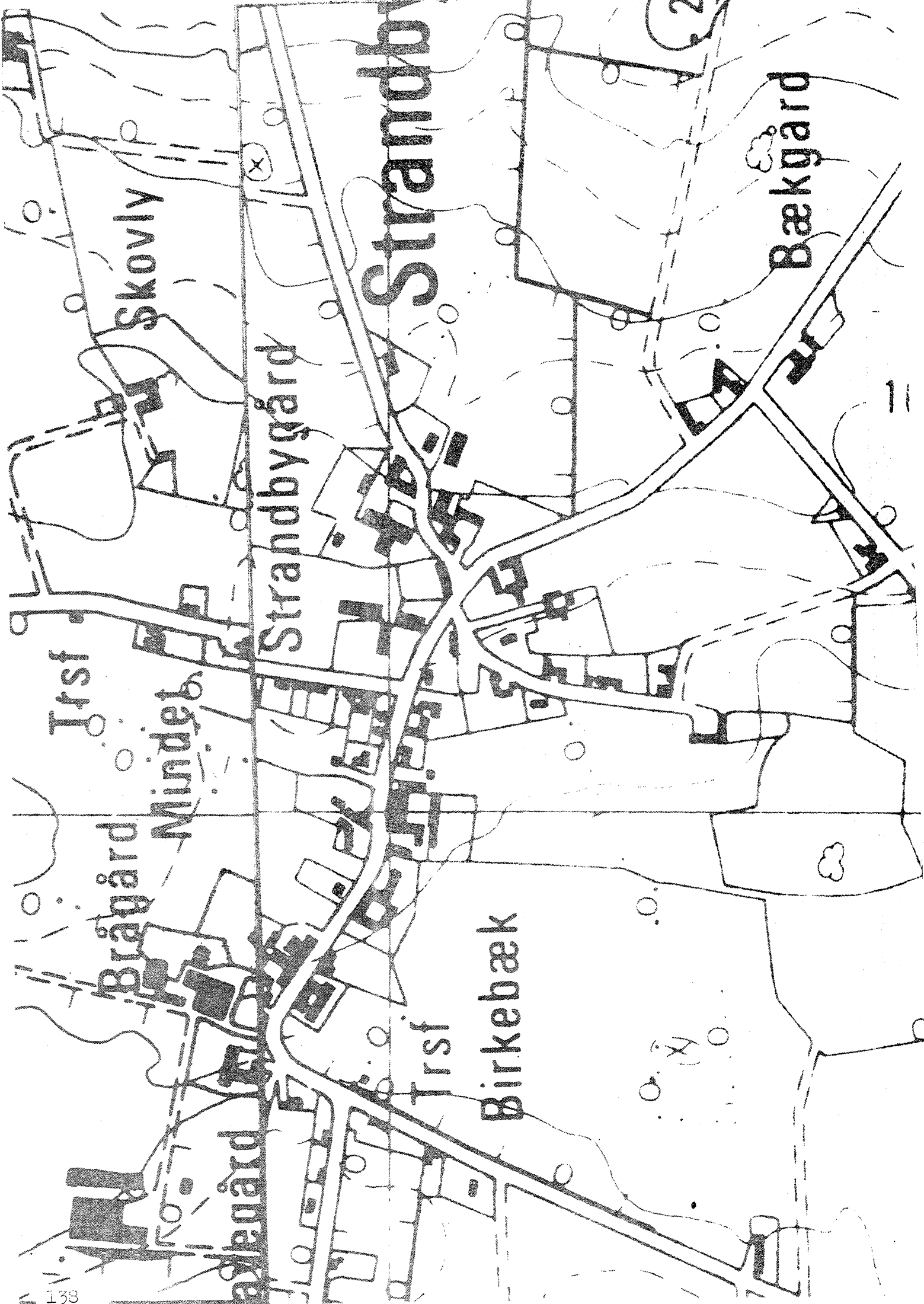
Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den store adelby af vikingetidsnavnetypen -by er central-placeret i sit ejerlav ned til en tidligere havbugt (jfr. navnet). Byformen er den almindeligt forekommende slynget vejby type. Gammeltofte vidner om landsbyens tidligere placering. I ejerlavet lå indtil 1649 hovedgården Højsgård.
2. Udviklingstype. Byen var i senmiddelalderen stort set delt mellem nabogodserne Højsgård og Løgismose og prægedes da af småbrug. Bl.a. i forbindelse med de to godsets sammenlægning samledes byen under Løgismose og egaliseredes inden 1664. Løgismoses gods tidlige opløsning ledsagedes af en hurtig overgang til selveje, der fulgtes af en kraftig ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig anlægstype med forholdsvis specielle træk og flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er kun delvis bevaret.
2. Kulturlandskabet har bevaret nogle hegn samt et større skovareal.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: Tomten af Højsgård, en Gammeltofte.

Damsbo

Strandby

Strandby

Sarup

Steerup

Skårup

Nærdemose

Løgismose

JORDLØSE

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
-----------------	----------------------------	--------------------------	--------------------------

Navn: Jordløse	Navnetype: -løse
--------------------------	----------------------------

<p>Bemærkninger:</p> <p>Jordløse er nævnt første gang 1340 i formen "Joorløso". Forleddet er navneordet jord, mens efterleddet er "-løse" der her måske betyder eng eller græsgang.</p>

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
------------------------------	--

<p>Bemærkninger:</p> <p>En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er opstået ved udflytning.</p>

<p>Historiske tildragelser:</p> <p>1759 opførtes et hospital på kirkegården.</p>

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
----------	---------------------	-------------------	-------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 21 gårde ligger uregelmæssigt langs den nord-sydgående vej der følger terrænets højdekurve. Mod syd følger bebyggelsen den vestgående af de to grene. Kirken ligger midt i byen på bygadens østlige side. Ca. 16 huse ligger spredt langs bygaden uden udtalt koncentration.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Engområder op til den sydvestlige del af byen.

c. Udskiftning

år: 1788 figur: Blokudskiftning, små uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

- ved udskiftningen 9 gårde
 efter udskiftningen flyttet nord og syd for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 + 1

Mindre vænge. Vangelag med Trunderup og Hårby/Akkerup.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vestfyn K. Israndsbakker med enkelte terrænskrænter.

jordbund: Diluvialt sand med større forekomster af moræneler.

naturlig afgrænsning: Kun ved skovpartiet nord syd - ellers ikke.

overvejende ager

overvejende med større indhold af

blandingsøkonomi med små, spredte engarealer i den sydvestlige del af ejerlavet. Skov i det Sydvestlige hjørne.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
----------	---------------------	-------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Lidt over halvdelen af gårdene er bevaret inde i byen på de samme bytomter som på udskiftningstiden. Men der er sket bebyggelse på de udflyttede tomter og i området mellem de to vejjudgreninger i den sydlige bydel. Vejnettet er stort set intakt bortset fra, at den sydøstgående vej er blevet dominerende. Toftesystemet opløst, hvor der er sket nybyggeri, ellers er det bevaret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene bevaret.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skovareal i det sydvestlige hjørne.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
-----------------	---------------------	-------------------	-------------------

STATISTIK

Areal: 1212 ha., heraf opdyrket i 1688: 59%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	216	253	145	

Bebyggelsesenheder:

	1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	9 [⊕]	23 [⊕]	22	21 [⊕]	23	29
Huse:		11 [⊕]		3		
Huse m/ jord:			3		20	51
Huse u/ jord:			7		13	42
I alt:	9	34	34	24	56	122

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(91%) 1664	2		20	9,8
(82%) 1688	1		21	11,5
(91%) 1844	2	21		6,0
(55%) 1903	16	13		4,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	200	290	431
Børn:	100	165	234
I alt:	300	455	665

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
----------	---------------------	-------------------	-------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1		22	11 [⊕]		
1844	2	1			21	31		1
1903	24	84			5	9		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1212 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 59%, hvilket er forholdsvist meget i betragtning af det kuperede terræn. I 1690 beskrives jorden som meget sandig, og en del så ubekvem, at den i mange år må ligge ledig inden den kan dyrkes. Ejerlavet takseredes i 1664 for 125 svins olden. Byen havde i 1688 trevangsbrug og takseredes på grund af den intensive udnyttelse højt til 253 tdr. htk. i 1684. Ved den endelige taksering i 1688 nedsattes hartkornet dog til 158 tdr. modsvarende 145 tdr. i 1844. Sydligst i ejerlavet findes Hattebæk Mølle, der omtales fra 1500-tallet. Af det oprindeligt større ejerlav er Trunderup udflyttet og udparcelleret (senere har Søbo lagt beslag på en del af arealet). Mod syd ved Gungebjerg vidner marknavne på Gungerup (1682) om en nedlagt udflytterlandsby. Hovedgården Damsbo blev oprettet 1552 af 3 enestegårde. I 1636 udvidedes hovedgårdens marker og inden 1660 udvidedes den endnu en gang bl.a. med jord langs stranden og jord fra Strandby Mark. I 1690 klager præsten over, at antallet af gårde i sognet er faldet fra 39 til 30.

Jordløse blokudskiftedes i 1788 og siden er 9 gårde flyttet ud.

Omkring 1500 var besiddelsesforholdene stærkt spredte. Østrupgård havde i 1501 1 gård. Christian Friis i 1502 1 gård. Dalum Kloster i 1533 1 gård. Hesselagergård i 1544 2 gårde. Kronen synes ikke at have haft de store besiddelser. I 1579 afhændedes en enkelt gård til Finstrup (Holstenshus). At dømme efter de manglende skattefri ugedagstjenere i 1610 har Damsbo på dette tidspunkt ejet omkring halvdelen af gårdene. Inden 1664 var hele byen på nær præstegården samlet under Damsbo. Denne situation holdt sig endnu i 1844, og i 1903 var overgangen til selveje endnu ikke fuldført. Antallet af gårde synes stort set konstant fra 1664 til 1844 og stiger herefter i normalt omfang i forbindelse med overgangen til selveje. Hus- og befolkningstallets vækst i det 19. årh. overstiger det normale.

Byen egaliseredes formentlig i 1636 af Anders Bille til Damsbo. I 1664 bestod den (foruden præstegården) af 20 gårde a. 10,6 tdr.htk. og 2 kvartgårde a. 1,6 tdr. I 1787 havde Damsbo tilsvarende 20 gårde a. 7-8 tdr. htk., foruden 17 huse og Hattebæk Mølle.

Jordløse præstegård (fra 1735) er for nylig genopført efter en brand.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
----------	---------------------	-------------------	-------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse:

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype.

Den store kirke-adelby af før-vikingetids navneendelsen -løse er som typisk for kystejlerlav placeret i et indre hjørne af ejerlavet. Byen har agerorientering og byformen er den almindeligt forekommende slynget-vejby type. Af det oprindeligt større ejerlav er udflytterbyerne Trunderup og Gungerup udparcelleret. Den sidstnævnte nedlagdes atter i senmiddelalderen. I 1552 oprettedes hovedgården Damsbo, der senere har foretaget flere udvidelser.

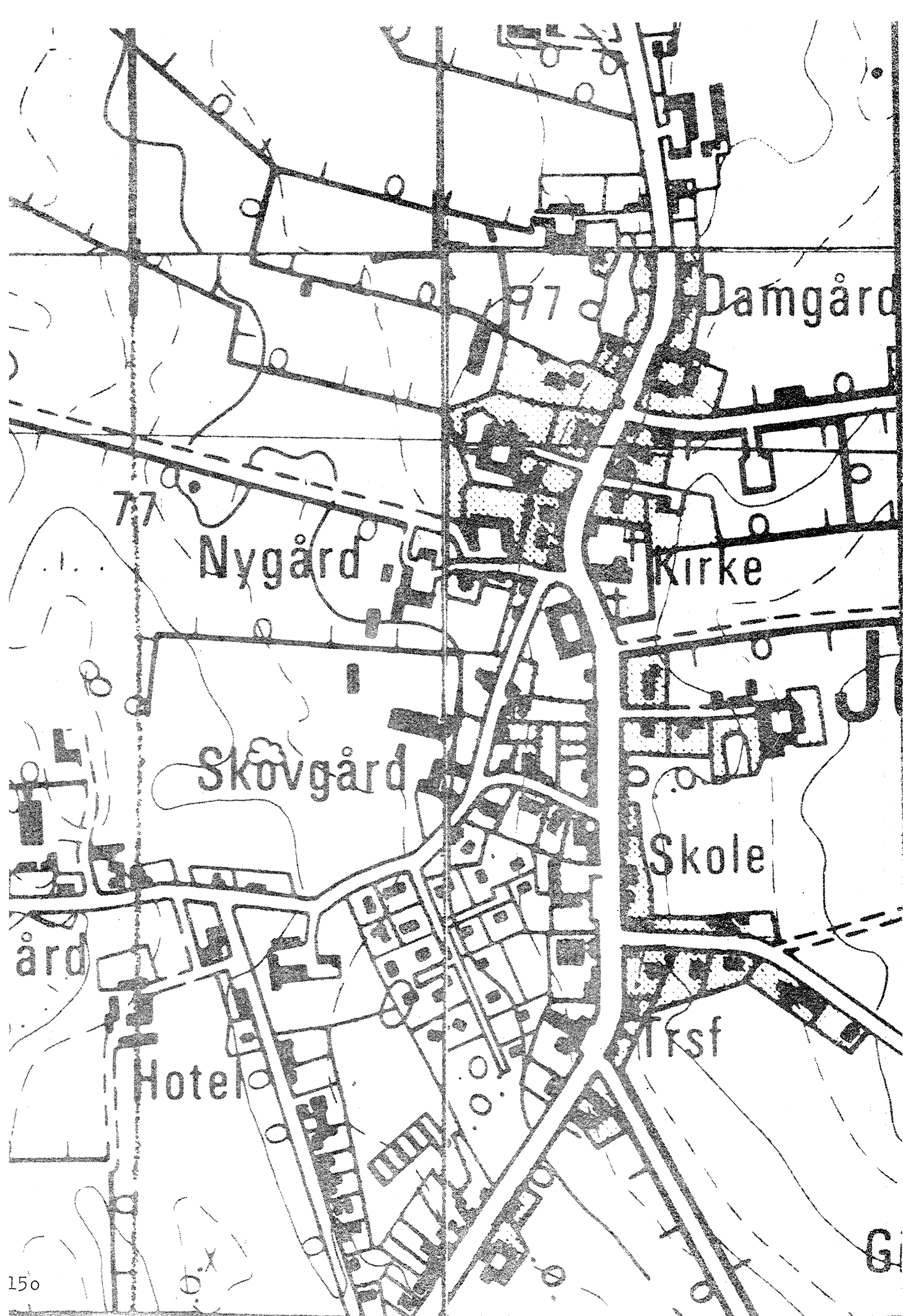
2) Udviklingstype.

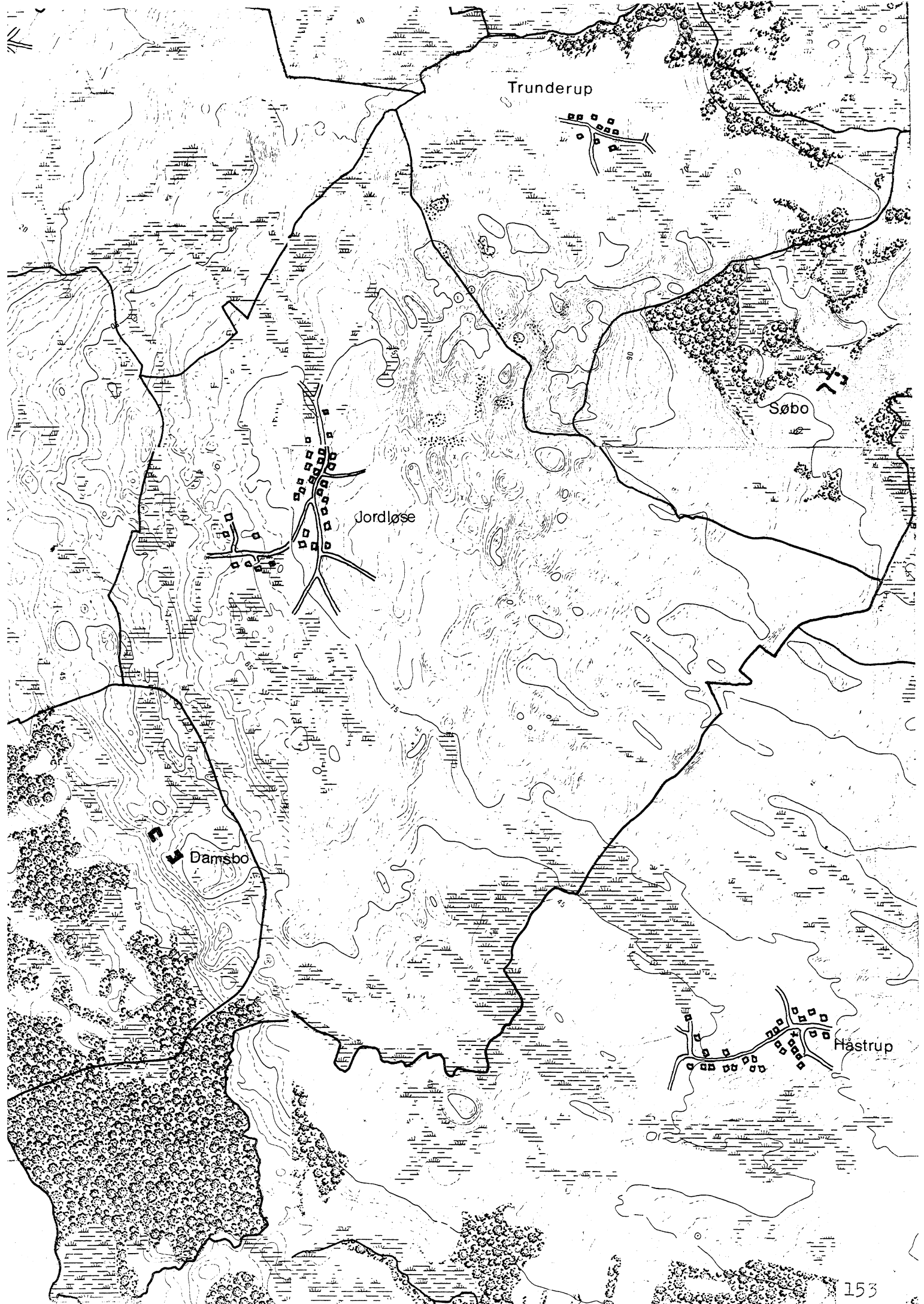
Byen havde i senmiddelalderen spredte besiddelsesforhold. I begyndelsen af 1600-tallet lykkedes det for Damsbo at samle byen der egaliseredes - formentlig allerede i 1636. En sen overgang til selveje ledsagedes af ekspansion i betydeligt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren anlægstype med adskillige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er kun delvis bevaret og præges af nybebyggelse.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt et større skovareal.
- 3) Særlige relikter: Kirke, Præstegård.
- 4) Arkæologiske interesser: Tomten af Gungerup, 2-3 frilagte gårdtomter.

Trunderup

Jordløse

Søbo

Damsbo

Håstrup

TRUNDERUP

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
-----------------	---------------------	-------------------	-------------------

Navn: Trunderup	Navnetype: -torp
---------------------------	----------------------------

Bemærkninger:

Trunderup er første gang nævnt 1527 i formen "Trunderup". Forleddet er mandsnavnet gl. "Thrønd". Efterleddet er "-torp", som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Torp	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
----------------------------	---

Bemærkninger:

En torp er en middelalderlig udflytterbebyggelse, der er anlagt ved udflytning fra adelbyen (Jordløse).

Historiske tildrageiser:

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
----------	---------------------	-------------------	-------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby.

Byens 8 gårde ligger uregelmæssigt rundt om en lille forte, der er en udvidelse af vejen gennem byen fra øst mod vest. Husene ligger tæt op til fortens.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

c. Udskiftning

år: 1797 figur: Blokudskiftning. Uregelmæssige blokke i størrelse og figur.

d. Udflytning

- ved udskiftningen Ingen
 efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 + 1 mindre vange.

Vangelag mod Jordløse.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vestfyn/Centralfyn K. Israndsbakker mod sydvest. Terræn-skrænter mod nordvest og sydvest. Ekstramarginal smeltevandsdal mod nordøst.

jordbund: Overvejende moræneler med større forekomster af diluvialt sand.

naturlig afgrænsning: Mod nord øst og syd, men ikke mod vest

overvejende ager

overvejende med større indhold af

blandingsøkonomi med

Skov langs ejerlavsgrensen mod nord. Engarealer spredt rundt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Hårby	Jordløse

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Alle gårde ligger i byen, men et par af dem er dog flyttet lidt mod syd, men ikke udenfor byområdet. Byen har dog mistet sin karakter af vejforsteby. Der er ikke sket nybebyggelse i byen af betydning. Både vejnet og toftestruktur stort set uforandret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skov i det nordlige hjørne.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
-----------------	---------------------	-------------------	-------------------

STATISTIK

Areal: 354 ha, . heraf opdyrket i 1688: 54%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	101	70	58				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		2	7	10	8	11	14
Huse:		1			6		
Huse m/ jord:						21	30
Huse u/ jord:				3		2	11
I alt:		3	7	13	14	34	55
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(100%)	1664			7	14,4		
(60%)	1688	2	2	6	7,0		
(72%)	1844	8	3		3,9		
(57%)	1903	9	4	1	4,6		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	72	198	196			
	Børn:	34	104	112			
	I alt:	106	302	308			

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Hårby	Sogn: Jordløse
----------	---------------------	-------------------	-------------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					7			
1844	10	15			1	8		
1903	13	40			1	1		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 354 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 54%, hvilket er forholdsvis meget i betragtning af det kuperede terræn. Byen havde da trevangsbrug i et vangelag med Jordløse og takseredes i 1684 for 70 tdr.htk. I 1844 til lidt mindre nemlig til 58 tdr. Byens skove takseredes i 1664 for 14 svins olden. Trunderup er udflyttet og udparceleret fra Jordløse. Senere har hovedgården Søbo gjort indhug i ejerlavet. Søbo nævnes som hovedgård allerede i 1442. Trunderup blokudskiftedes i 1797, men ingen gårde er flyttet ud.

En selvejergård i byen afhændedes af kronen til Fjellebro i 1581. I 1617 havde Hvedholm 2 gårde i byen. I 1664 var hele byen i Damsbos besiddelse. De to hovedgårde Søbo og Damsbo havde da i en årrække haft fælles ejer. I 1802 lå hele byen samlet under Søbo. Den bestod da af 8 gårde og 14 huse. Inden 1844 var overgangen til selveje næsten afsluttet for gårdenes vedkommende.

Antallet af gårde var i 1664 på 7 (i 1610 mangler de skattefri indensogns ugedagstjenere), der da var egaliserede på et meget højt hartkornsniveau. Inden 1682 stiger antallet til 10, idet en gård deles og to små bol kommer til, hvorved byen mister sit regulerede præg. Inden 1802 foretages en ny egalisering, således at byen da bestod af 8 gårde a. 5 tdr.htk. Hertil kom 8 hartkornshuse a. 3. skp. foruden 6 mindre huse. I løbet af det 19. årh. ekspanderer såvel bebyggelse som befolkningstal meget stærkt.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Hårby	Jordløse

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse**

1) Anlægstype.

Den lille udflytterby af vikingetids - middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Trunderup er udflyttet og udparcelleret af Jordløses ejerlav. Siden er hovedgården Søbo udparcelleret af Trunderup ejerlav.

2) Udviklingstype.

Trunderup samledes mellem 1617 og 1664 under Damsbo og egaliseredes samtidig. Inden 1802 egaliseredes byen på ny af Søbo hovedgård. I det 19. århundrede ekspanderede bebyggelsen kraftigt i forbindelse med overgangen til selveje.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse

- 1) Bytomten er velbevaret, men har dog mistet sin karakter af vejforteby.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt et større skovareal.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: 1-2 frilagte gårdtomter.

bjerg

um. o. l.

Trunderup

Trunderupgård

Højgård

Vandværk

Trst

gård

Tottegård

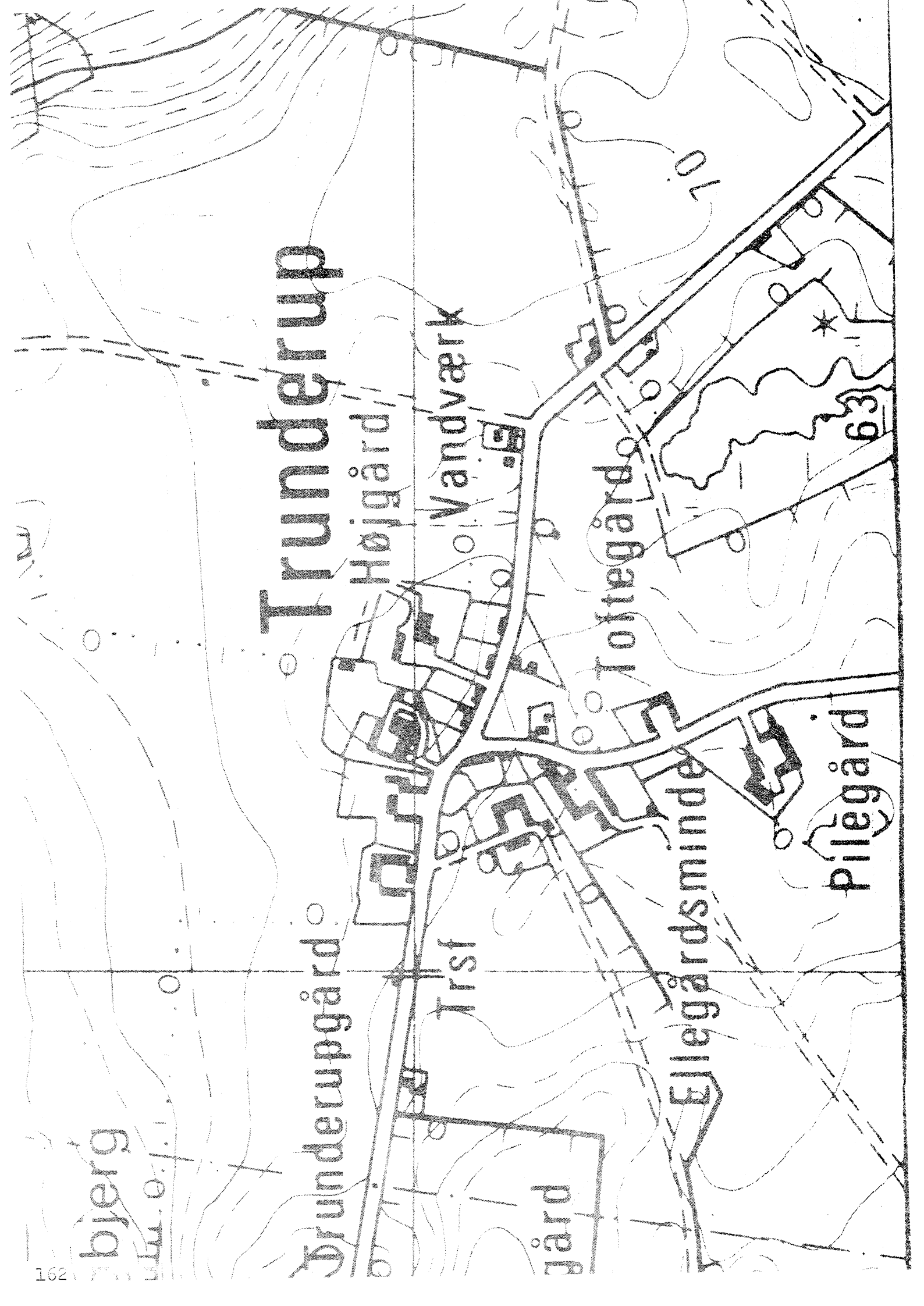
Ellegårdsminde

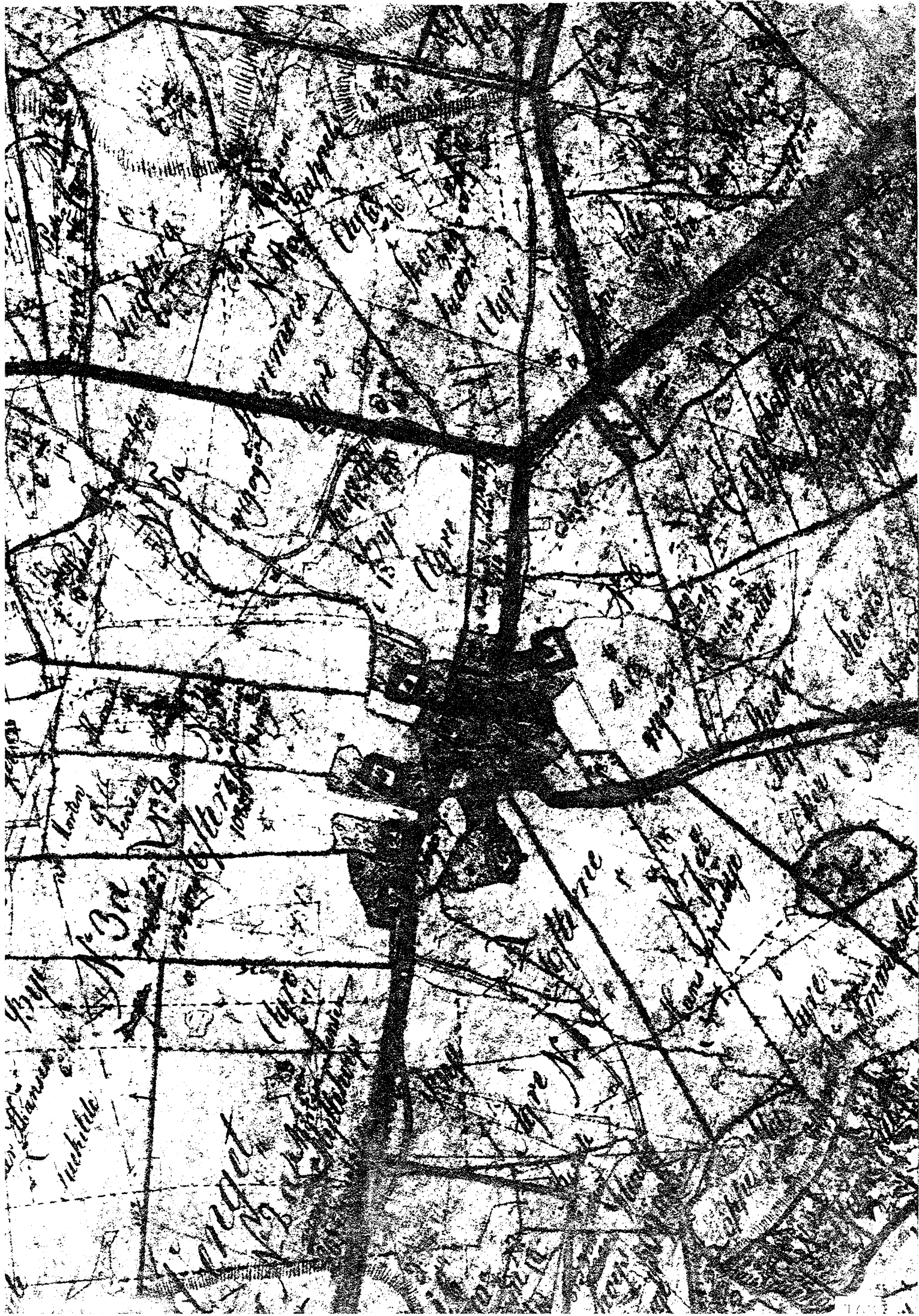
Pilegård

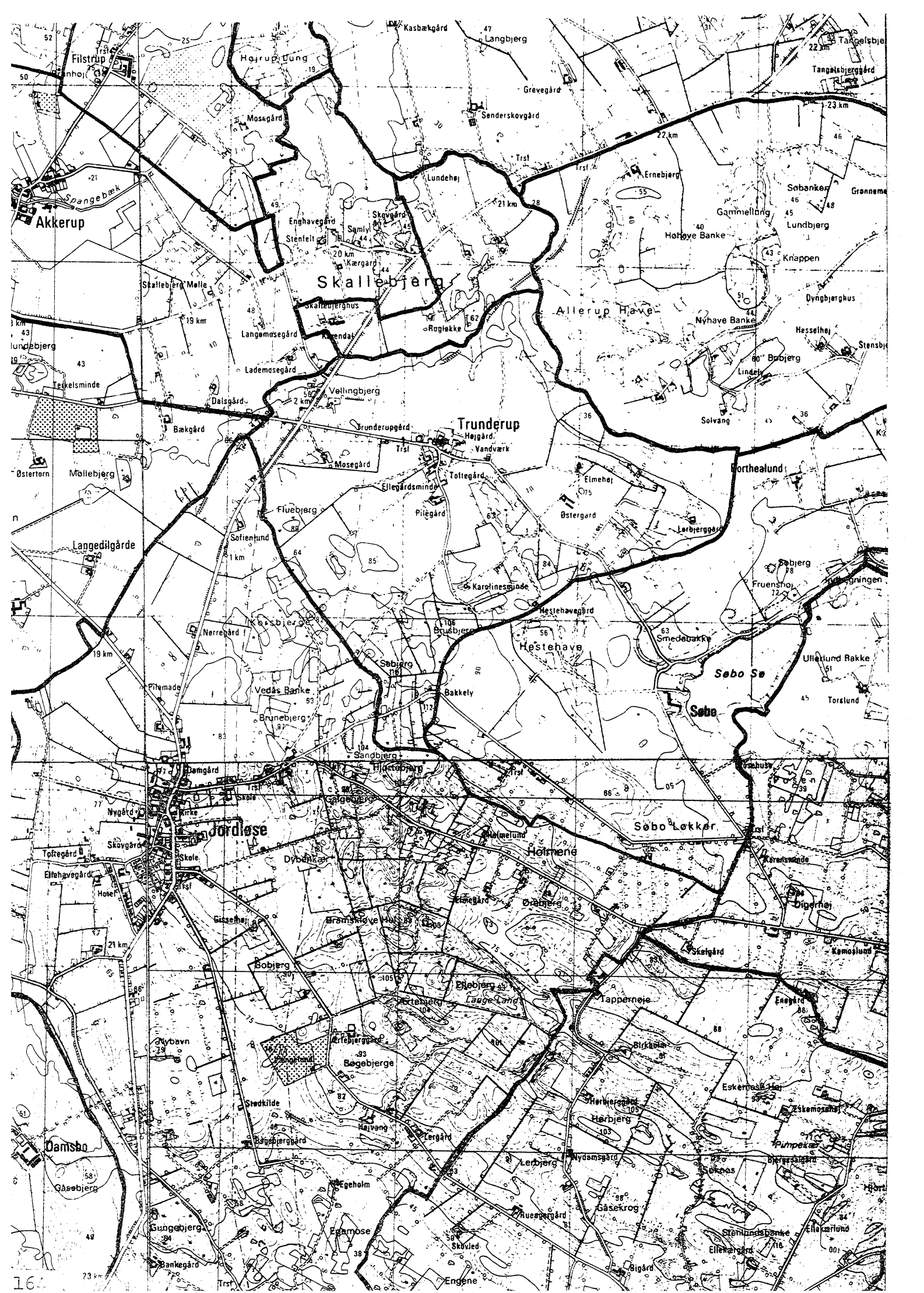
63

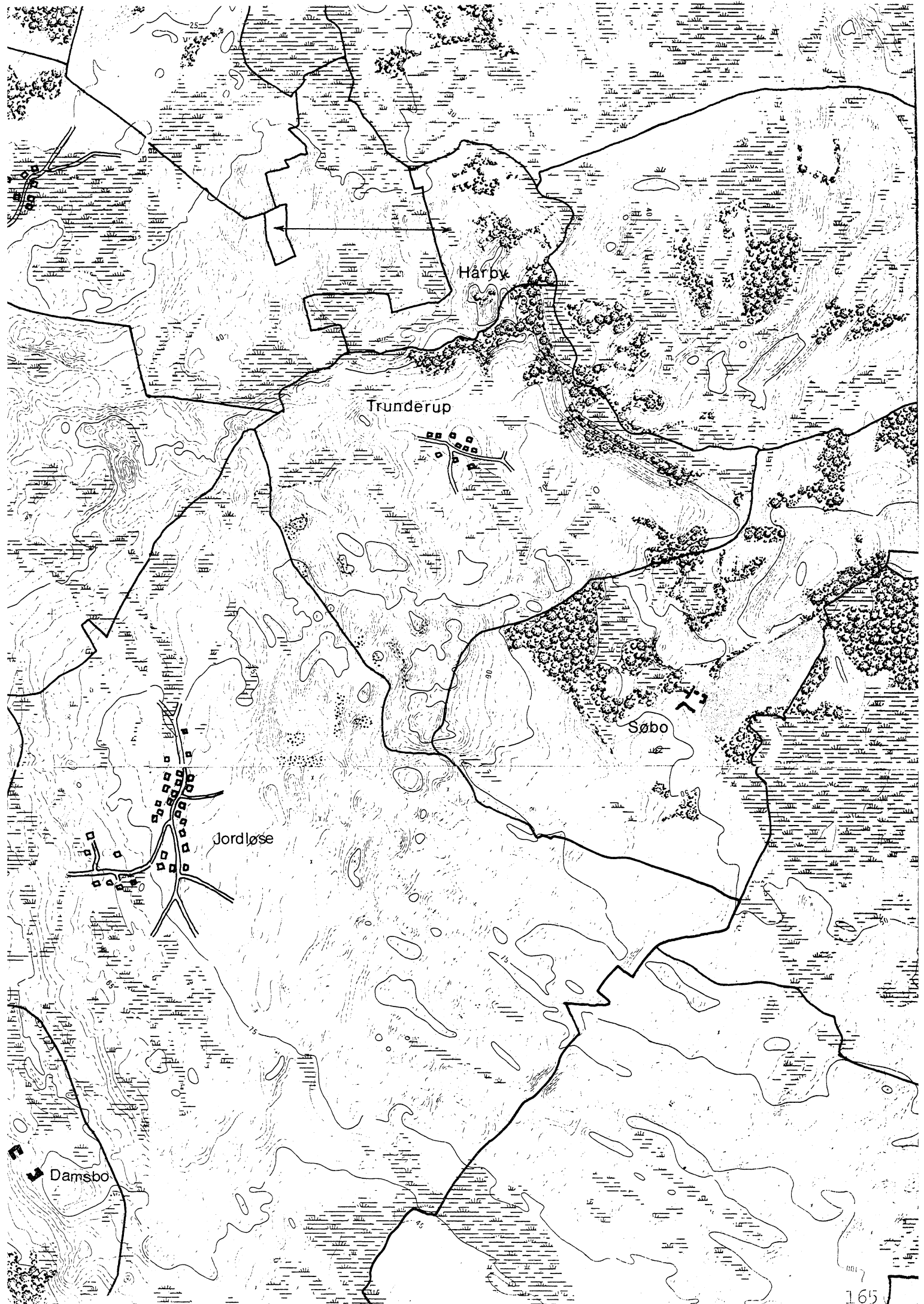
10

*

Hårby

Trunderup

Søbo

Jordløse

Damsbo

